

Ekonomické indikátory ve vzdělávání

Indikátory OECD
Metodická příručka

Zpracovala RNDr. Michaela Kleňhová
© Ústav pro informace ve vzdělávání, 2009

■ ■ ■ ÚVOD

Česká republika je již od roku 1992 členem Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále OECD). Jednou z oblastí, které se tato organizace věnuje, je oblast školství a vzdělávání. Vzděláváním a souvisejícími okruhy se zabývá skupina expertů a institucí zapojených do programu INES (Indicators of Education Systems – Systém ukazatelů školských systémů). Na základě spolupráce těchto expertů a institucí a sekretariátu OECD vychází každoročně od roku 1996 publikace *Education at a Glance* (dál EaG), v níž jsou zveřejňovány indikátory, které se dotýkají oblasti vzdělávání a porovnávání vzdělávacích systémů v rámci zemí OECD.

Zájem veřejnosti o indikátory zabývající se vzdělávacími systémy jednotlivých zemí byl hlavním impulsem vzniku projektu, jehož třetí výstup se Vám právě dostává do rukou. Jedná se o metodickou příručku *Ekonomické indikátory ve vzdělávání*. Veřejnost indikátory používá, ale vzhledem k neznalosti metodiky jejich výpočtu velice často dochází k dohadům, co je vlastně v indikátoru zahrnuto, a následně dochází i k dezinterpretaci výsledků. Zejména z těchto důvodů se Ústav pro informace ve vzdělávání neustále setkává s požadavky na vysvětlení jednotlivých indikátorů a na popis jejich struktury.

Hlavním cílem projektu, jehož součástí je i tato metodická příručka, je **zpracování publikací definujících metodiku, kterou se počítají indikátory OECD publikované v Education at a Glance**. Kromě této příručky byly v rámci projektu zpracovány další dvě, které se zabývají výkonovými ukazateli a ukazateli o pracovnících a pracovních podmínkách ve vzdělávání. Metodické příručky jsou určeny zejména odborné veřejnosti, ale věříme, že budou přínosem pro všechny, kteří se setkávají s údaji o českém školství v mezinárodním srovnání.

V publikacích je ozřejmena struktura indikátorů z dané oblasti, metodika jejich výpočtu a nedílnou součástí příruček jsou i časové řady hodnot některých indikátorů zveřejněných za Českou republiku. Doufáme, že tato řada publikací napomůže správnému pochopení indikátorů, metodiky jejich výpočtu, interpretaci a následnému použití pro mezinárodní srovnání vzdělávacích systémů.

Předmětem této metodické příručky jsou tedy indikátory týkající se financování formálního vzdělávání od úrovně předškolního až do úrovně terciárního vzdělávání. Při jejich popisu a výběru vycházíme z obsahu ročenky školství OECD *Education at a Glance* vydané v roce 2008, která byla v době vzniku této příručky poslední dostupná. Indikátory se dále dělí na jednotlivé dílčí indikátory.

Pro porovnání hodnot indikátorů za Českou republiku s ostatními zeměmi jsme vybrali průměry za země OECD a země Evropské unie, které jsou zároveň členskými zeměmi OECD (EU 19). Vzhledem k tomu, že prakticky ve všech ukazatelích se hodnoty jednotlivých zemí liší a průměrné hodnoty za všechny země jsou mnohdy zkresleny extrémními hodnotami několika málo zemí, porovnáváme údaje za Českou republiku se zeměmi, které jsou nám nejbližší, ať už z geografického nebo kulturního pohledu. Stejně jako v předchozích dvou příručkách se jedná o Slovensko, Polsko, Německo, Rakousko a Maďarsko.

Hodnoty jednotlivých ukazatelů v podobě tabulkových příloh jsou dostupné v elektronické verzi na www.uiv.cz a na CD ROM, který obsahuje tabulkové přílohy ke všem třem metodickým příručkám a který je možné získat v Zákaznickém a informačním centru ÚIV.

■ ■ ■ VÝCHODISKA

■ ■ PUBLIKACE EDUCATION AT A GLANCE

Publikace *Education at a Glance* (dále EaG) je každoročně (od roku 1996) vydávána Organizací pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (dále OECD). Publikace vzniká na základě spolupráce expertů a institucí zapojených do programu INES (Indicators of Education Systems – Systém ukazatelů školských systémů) a sekretariátu OECD a jedná se o soubor ukazatelů charakterizujících vzdělávací systémy z různých pohledů.

Informace jsou v EaG zveřejňovány zpravidla s dvouletým zpožděním, které je způsobeno odlišnými systémy sběru statistických dat v jednotlivých členských zemích. Poslední dostupné údaje v době vzniku této metodické příručky byly publikovány v EaG 2008 a v naprosté většině se jedná o údaje za rok 2006 (školní rok 2005/2006, kalendářní rok 2006) a údaje o finančních výdajích za rok 2005. Veškeré údaje, poskytované jednotlivými zeměmi, které vstupují jako podkladová data do výpočtu indikátorů EaG, jsou členěny podle mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED97. Vydání EaG má již několik let obdobnou strukturu, většina ukazatelů je porovnatelných s předchozími lety, resp. s rokem minulým, a v posledních letech se publikace člení na čtyři hlavní kapitoly:

Výsledky vzdělávání a výnosy ze vzdělávání – kapitola se zabývá výsledky vzdělávání a také tím, kolik lidí vzdělávání ukončuje. Součástí jsou i indikátory týkající se vzdělanosti obyvatelstva jednotlivých zemí.

Finanční a lidské zdroje vložené do vzdělávání – kapitola je zaměřena na indikátory týkající se financování školství v jednotlivých zemích a ty dále sleduje z různých pohledů. Hodnoty těchto indikátorů je nutné brát v úvahu při interpretaci dalších charakteristik vzdělávacích systémů – např. výše výdajů na jednoho žáka a studenta má úzkou spojitost i s průměrnou velikostí třídy nebo s průměrným počtem žáků na pedagogického pracovníka a celkově ovlivní podmínky žáků a studentů v průběhu vzdělávacího procesu.

Přístup ke vzdělávání, účast na něm a průchod vzdělávací soustavou – kapitola obsahuje indikátory charakterizující jednotlivé vzdělávací systémy z pohledu vzdělávací politiky, kontextu vzdělávání a výkonů vzdělávací soustavy. Obsahuje indikátory typu míra vstupu, účast na vzdělávání i indikátory týkající se vzdělávání dospělých.

Školní prostředí a organizace škol – kapitola zahrnuje indikátory charakterizující pracovní podmínky učitelů, jako např. pracovní doba učitelů, vyučovací doba učitelů (tedy počet hodin výuky), finanční ohodnocení učitelů, počet hodin, které žáci stráví výukou ve škole. Tyto indikátory mohou být základem pro hodnocení kvality výuky.

Pro účely této metodické příručky se zabýváme vybranými indikátory kapitoly *Finanční a lidské zdroje vložené do vzdělávání*. Většina indikátorů ostatních kapitol byla metodicky popsána v předchozích dvou metodických příručkách, které jsou součástí projektu a byly vydány v průběhu roku 2008.

■ ■ OBSAH PUBLIKACE EDUCATION AT A GLANCE

Pro dokreslení celkového obrazu zde uvádíme i seznam všech indikátorů, které byly zveřejněny v *Education at a Glance* 2008.

A. Výsledky vzdělávání a výnosy ze vzdělávání

- A1 Na které úrovni dospělí studovali?
- A2 Kolik studentů ukončí sekundární vzdělávání a vstoupí do terciárního vzdělávání?
- A3 Kolik studentů ukončí terciární vzdělávání?
- A4 Kolik studentů ukončí terciární vzdělávání a kolik jich ze vzdělávání předčasně odejde?
- A5 Jak jsou 15letí žáci úspěšní v přírodovědných a technických oborech?
- A6 Jak rodiče žáků vnímají školu a výuku přírodovědných a technických předmětů?
- A7 Ovlivní socioekonomické zázemí žáků jejich účast ve vyšších stupních vzdělávání?
- A8 Jaký vliv má účast ve vzdělávání na účast na trhu práce?
- A9 Jaké jsou ekonomické výnosy ze vzdělávání?
- A10 Co ovlivňuje ochotu investovat do vzdělávání?

B. Finanční a lidské zdroje vložené do vzdělávání

- B1 Kolik stojí dítě/žák/student?
- B2 Kolik z bohatství státu je vynaloženo na vzdělávání?
- B3 Jaké jsou veřejné a soukromé výdaje na vzdělávání?
- B4 Jaké jsou veřejné výdaje na vzdělávání?
- B5 Jaké jsou výdaje studenta v terciárním vzdělávání a kolik veřejných subvencí obdrží?
- B6 Z jakých zdrojů pocházejí finanční prostředky na vzdělávání a za co jsou utráceny?
- B7 Jak efektivně jsou finanční prostředky ve vzdělávání využity?

C. Přístup ke vzdělávání, účast na něm a průchod vzdělávací soustavou

- C1 Jak rozšířené jsou programy odborného vzdělávání?
- C2 Kdo se účastní vzdělávání?
- C3 Kdo studuje v zahraničí a kde?
- C4 Jak úspěšní jsou studenti při přechodu ze vzdělávání na trh práce?
- C5 Účastní se dospělí dalšího vzdělávání souvisejícího s prací?

D. Školní prostředí a organizace škol

- D1 Kolik času stráví žáci ve třídě?
- D2 Jaký je počet žáků na učitele a jak velké jsou třídy?
- D3 Jak jsou učitelé odměňováni?
- D4 Kolik času stráví učitelé výukou?
- D5 Jak vzdělávací systémy monitorují práci škol?
- D6 Na které úrovni řízení dochází k rozhodování?

Pro účely této metodické příručky jsme vybrali indikátory týkající se financování vzdělávacích systémů (formálního vzdělávání) od úrovně předškolního do terciárního vzdělávání, tedy od mateřských škol až po školy vysoké.

■ ■ INDIKÁTORY OECD ZABÝVAJÍCÍ SE FINANCOVÁNÍM VZDĚLÁVÁNÍ POPISOVANÉ V TÉTO METODICKÉ PŘÍRUČCE

B1 Kolik stojí dítě/žák/student?

- Průměrné roční celkové výdaje na dítě/žáka/studenta
- Průměrné roční výdaje na žáka/studenta – na vlastní vzdělávání, služby spojené se vzděláváním a na výzkum a vývoj
- Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni
- Celkové výdaje na studenta v průběhu teoretické doby vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni
- Průměrné roční celkové výdaje na žáka/studenta, vztaženo na HDP na obyvatele
- Index změn ve výdajích na žáka a studenta

B2 Kolik z bohatství státu je vynaloženo na vzdělávání?

- Výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP
- Index změn ve výdajích na vzdělávání vzhledem k HDP

B3 Jaké jsou veřejné a soukromé výdaje na vzdělávání?

- Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání
- Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní

B4 Jaké jsou celkové veřejné výdaje na vzdělávání?

- Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní vzhledem k HDP
- Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní jako podíl celkových veřejných výdajů
- Struktura celkových veřejných výdajů na vzdělávání

B5 Jaké jsou výdaje studenta v terciárním vzdělávání a kolik veřejných subvencí obdrží?

B6 Z jakých zdrojů pocházejí prostředky na vzdělávání a za co jsou utráceny?

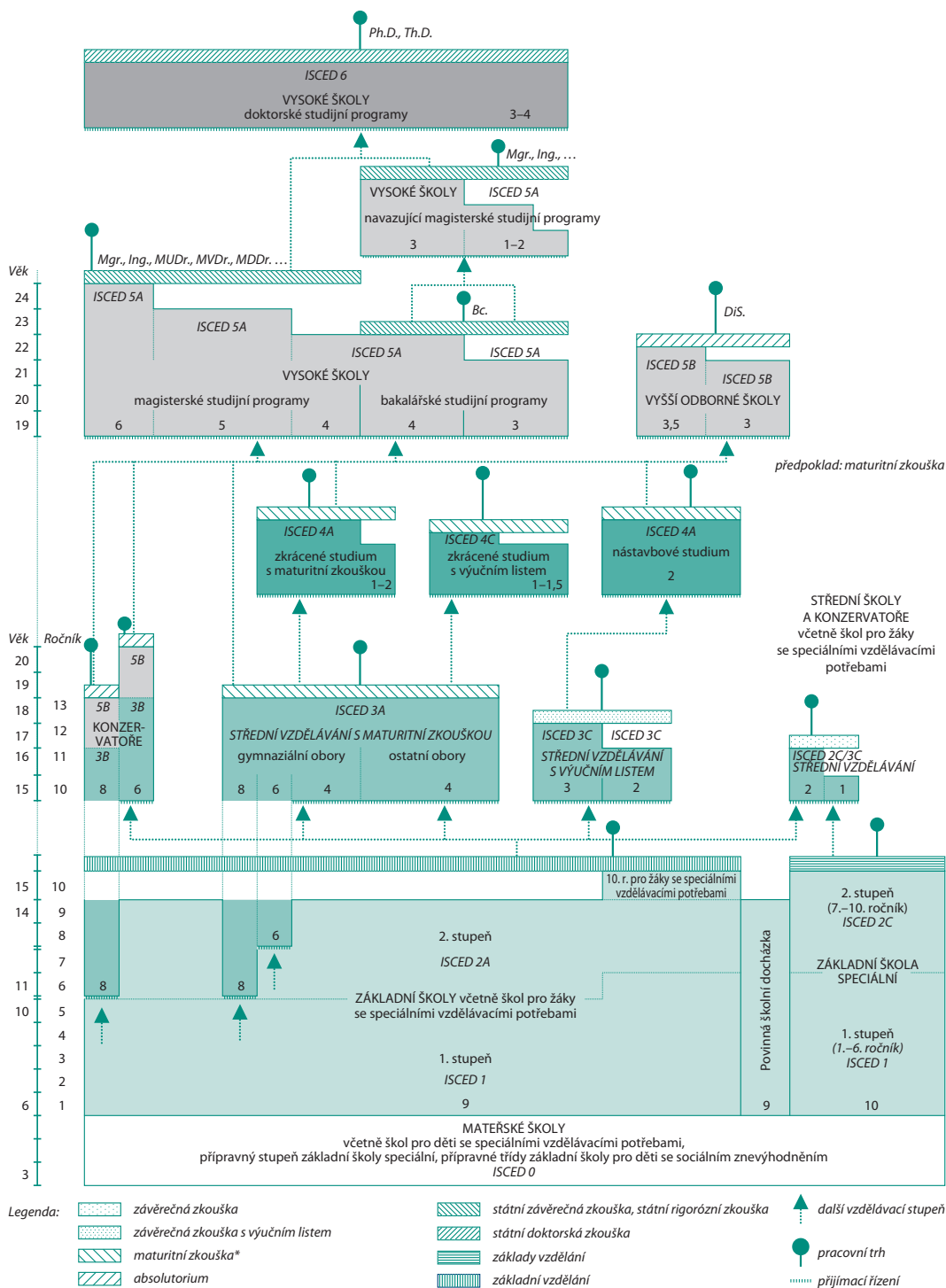
- Výdaje na vzdělávání podle účelu vzhledem k HDP
- Struktura výdajů na vzdělávání ve členění běžné a kapitálové a struktura běžných výdajů

B7 Jak efektivně jsou finanční prostředky ve vzdělávání využity?

■ ■ ČESKÝ VZDĚLÁVACÍ SYSTÉM

Pro informaci uvádíme schéma českého vzdělávacího systému. Vzhledem k tomu, že mezinárodní statistiky jsou vykazovány a indikátory z nich vypočtené publikovány ve struktuře klasifikace ISCED97 (mezinárodní standardní klasifikace vzdělání), uvádíme zde u jednotlivých vzdělávacích programů i kategorie ISCED97, do kterých uvedený program spadá.

Obrázek 1: Schéma vzdělávacího systému v České republice – platné od roku 2005

■ ■ MEZINÁRODNÍ KLASIFIKACE VZDĚLÁNÍ ISCED 97

Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání ISCED97 slouží k porovnávání vzdělávacích systémů jednotlivých zemí na základě srovnávání vzdělávacích úrovní. Základní jednotkou z pohledu klasifikace ISCED je vzdělávací program. Vzdělávací programy jsou zařazovány do úrovní ISCED na základě jejich obsahu, úrovně kvalifikace, resp. profilu absolventa. V rámci klasifikace se vzdělávací programy podle obsahu třídí podle dvou základních hledisek – úroveň dosaženého vzdělání a obor vzdělání. Hlavní využití klasifikace je v oblasti věcného popisu vzdělávacích systémů, statistického vyhodnocení absolventů vzdělávacích systémů (tedy nejvyšší dosažené vzdělání obyvatel) a dále v oblasti mezinárodního porovnání statistických dat v mezinárodním kontextu.

V České republice nabývá klasifikace ISCED97 dalšího významu – od 1. 1. 2008 ji zavádí ČSÚ jako státní klasifikaci pro statistická šetření.

Klasifikace ISCED97 rozlišuje sedm základních úrovní vzdělávání:

Úroveň	Název úrovně
ISCED 0	Preprimární vzdělávání
ISCED 1	Primární vzdělávání
ISCED 2	Nižší sekundární vzdělávání
ISCED 3	Vyšší sekundární vzdělávání
ISCED 4	Postsekundární neterciární vzdělávání
ISCED 5	Terciární vzdělávání
ISCED 6	Terciární vzdělávání – stupeň vedoucí k vědecké kvalifikaci

Kategorie ISCED 2, 3, 4 a 5 se dále člení na podkategorie, které charakterizují možnosti absolventů při vstupu na vyšší vzdělávací úroveň. Typ

- A umožňuje absolventům vstup do další vzdělávací úrovně bez omezení,
- B umožňuje absolventům vstup do programu vyšší úrovně typu B,
- C neumožňuje vstup do vyšší úrovně vzdělávání, jsou určeny primárně pro přímý vstup absolventů na trh práce.

Další hledisko je zaměření programu – zda se jedná o program

- všeobecného vzdělávacího proudu,
- předodborného vzdělávání,
- odborného vzdělávání.

Hlavním kritériem pro začlenění programu podle zaměření je výše dotace odborných předmětů v rámci kurikula.

Kromě úrovní vzdělání definuje klasifikace ISCED97 i obory a skupiny oborů. Programy se opět do jednotlivých kategorií řadí na základě obsahu programu a profilu absolventa.

Vzdělávací systémy jednotlivých zemí jsou velmi rozmanité a zařazení jednotlivých vzdělávacích programů do vzdělávacích úrovní ISCED nebývá vždy zcela jednoznačné. Tato skutečnost může být zdrojem nepřesností při srovnávání výkonů vzdělávacích systémů jednotlivých zemí. Nesrovnalosti nastávají zejména v zařazování programů kategorií ISCED 3A a 4, případně při způsobu zjišťování nejvyššího dosaženého vzdělání obyvatel. Pro orientaci v naší vzdělávací soustavě a zařazování jednotlivých programů do kategorií ISCED zde uvádíme i „převodní“ tabulku mezi úrovněmi vzdělání ISCED97 a programy českého vzdělávacího systému.

Tabulka 1: Zařazení vzdělávacích programů v ČR do mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED97

(podle stavu k 20. 3. 2006)

Úroveň vzdělávání (typ a druh školy, která je poskytuje)		Úroveň ISCED97		Poznámka
program	část programu v jedné úrovni	studenti ¹⁾	absolventi ²⁾ program ukončený ³⁾ program neukončený ⁴⁾	
mateřská škola		0		
přípravný stupeň základní školy speciální		0		
přípravné třídy pro děti se sociálním znevýhodněním		0		
základní škola speciální	1. stupeň	1	2C	2. stupeň 2C
základní škola (bez základní speciální)	1. stupeň	1	2A	2. stupeň 2A
základní škola speciální	2. stupeň	2C	2C	1. stupeň 1
základní škola (bez základní speciální)	2. stupeň	2A	2A	1. stupeň 1
obory gymnázií 6leté	1.–2. ročník	2A	3A	vyšší roč. 3A
obory gymnázií 8leté	1.–4. ročník	2A	3A	vyšší roč. 3A
konzervatoře: obor tanec (8letý)	1.–4. ročník	2A	5B	vyšší roč. 3B
kurzy pro získání základů vzdělání		2C	2C	
kurzy pro získání základního vzdělání		2A	2A	
obory praktická škola 1letá, 2letá		2C	2C	
obor praktická škola 3letá		3C	3C	
integrováný 1. ročník		3		
obory gymnázií 4–5leté		3A	3A	
obory gymnázií 6leté	3.–6. ročník	3A	3A	nižší ročníky 2A
obory gymnázií 8leté	5.–8. ročník	3A	3A	nižší ročníky 2A
obory středního vzdělávání ukončené maturitní zkouškou (bývalé obory SOS a SOU)		3A	3A	
konzervatoř: obor tanec (8letý)	5.–6. ročník	3B	5B	poslední 2 ročníky 5B
konzervatoř: 6leté obory	1.–4. ročník	3B	5B	poslední 2 ročníky 5B
konzervatoř: 7leté obory	1.–5. ročník	3B	5B	poslední 2 ročníky 5B
obory středního vzdělávání		3C	3C	
obory středního vzdělávání s výučním listem		3C	3C	
studium jednotlivých předmětů na střední škole		3C	3C	
rekvalifikační kurzy ukončené závěrečnou zkouškou		3C	3C	
nástavbové studium		4A	4A	
zkrácené vzdělávání v oborech ukončených maturitní zkouškou		4A	4A	
pomaturitní studium na školách s právem státní jazykové zkoušky		4A	4A	
zkrácené vzdělávání v oborech ukončených výučním listem		4C	4C	
rekvalifikační kurzy na škole vyžadující předchozí vzdělání na střední škole (učební obory)		4C	4C	
rekvalifikační kurzy v délce od 6 měsíců do 2 let pro absolventy SŠ		4C		
vyšší odborná škola		5B	5B	
konzervatoř	poslední dva ročníky	5B	5B	
vysoké školy – bakalářské studijní programy		5A – středně dlouhé první programy	5A – první programy	5)
vysoké školy – magisterské studijní programy 4leté		5A – středně dlouhé první programy	5A	
vysoké školy – magisterské studijní programy v délce 5–6 let, včetně udělení akademického titulu		5A – dlouhé první programy	5A	
vysoké školy – magisterské studijní programy navazující (na bakalářské studium)		5A – navazující studium	5A	
vzdělávání absolventů středních škol organizované vysokou školou (nesměřující k udělení titulu) ⁶⁾		4A	4A	
další vzdělávání pro absolventy bakalářských studijních programů nebo VOS (nesměřující k udělení titulu) – rozšiřující vzdělání		5B	5B	
další vzdělávání pro absolventy magisterských studijních programů nebo VOS (nesměřující k udělení titulu) – rozšiřující vzdělání		5A	5A	
doktorský studijní program ukončený titulem Ph.D.		6	6	

Komentáře:

Zdroj: ÚIV, OECD

¹⁾ Děti, žáci, studenti na dané úrovni vzdělávání.

²⁾ Žáci, kteří dokončili danou úroveň programu. Nemusí být absolventy programu jako celku.

³⁾ Cílový stupeň vzdělání absolventů programu.

⁴⁾ Stupeň vzdělání absolventů u nedokončeného programu.

⁵⁾ Studium organizované pro absolventy středních škol na vysokých školách (rekvalifikační kurzy, nulté ročníky).

ISCED 0 = Preprimární vzdělávání

ISCED 1 = Primární vzdělávání

ISCED 2 = Nižší sekundární vzdělávání

ISCED 3 = Vyšší sekundární vzdělávání

ISCED 4 = Postsekundární neterciární vzdělávání

ISCED 5 = Terciární vzdělávání

METODICKÉ VYMEZENÍ POJMU VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ

V ideálním případě by výdaje na vzdělávání měly být definovány na základě vzdělávacího spotřebního koše, tedy ve smyslu zboží a služeb přímo souvisejících se vzdělávacím procesem. Základní podmínkou je, že zboží a služby související se vzděláváním se týkají programů formálního vzdělávání, které jsou součástí vzdělávací soustavy dané země. Do výdajů na vzdělávání se podle mezinárodní metodiky nezapočítávají výdaje vynaložené na aktivity mládeže a na tělovýchovu, ani na mimoškolní aktivity dětí, žáků a studentů. Z těchto důvodů se také výdaje na vzdělávání publikované OECD za Českou republiku liší od výdajů resortu školství publikovaných v českých statistických ročenkách, které zahrnují i výdaje na mládež a tělovýchovu.

CO VŠECHNO ZAHRNUJÍ VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ?

Ve skutečnosti jsou v rámci kategorie ekonomických dat prostřednictvím sběru statistických údajů¹ jednotlivými zeměmi poskytovány údaje o výdajích vzdělávacích institucí spíše než údaje o zboží a službách, které tyto instituce poskytují. Toto vyplývá zejména z různorodé struktury dostupných statistických dat v každé jednotlivé zemi, která je ovlivněna zejména národními požadavky na obsahovou a formální stránku dat. Jedná se zejména o údaje o finanční náročnosti škol a školských zařízení, a to především z pohledu státního rozpočtu a veřejných rozpočtů. Tedy o údaje, kolik nás tyto instituce a vzdělávání v nich stojí. I když jsou tato data velice potřebná pro zmapování finančních prostředků na národní úrovni, pro mezinárodní porovnání nejsou dostačující. Z mezinárodního pohledu je nutné vědět, jaké služby ta která země ve svých vzdělávacích institucích poskytuje – v jedné zemi mohou být určité služby poskytovány prostřednictvím vzdělávacích institucí, v jiných mohou být od nich striktně odděleny a jsou poskytovány jinými „neškolskými“ subjekty. Často je navíc velice problematické odlišit, co ještě je v rámci služeb poskytovaných vzdělávacími institucemi vzdělávacím zbožím a službou, a co již ne.

Proto je nutné vnímat údaje o financování vzdělávání a vzdělávacích služeb ve třech dimenzích:

- **kdo finanční prostředky poskytuje** – jedná se tedy o zdroj financování vzdělávacího zboží a služeb
- **co je poskytováno** – zboží a služby poskytované nebo spotřebovované (a to jak poskytované vzdělávacími institucemi, tak mimo ně)
- **komu jsou zboží a služby poskytovány**, případně kým jsou spotřebovávány – tedy zda jsou poskytovány vzdělávacím institucím nebo mimo ně, případně jsou spotřebovávány těmito institucemi nebo někým jiným

Jak se tyto tři dimenze odrážejí ve financování vzdělávání, popisuje následující tabulka.

Zabarvení buněk v tabulce charakterizuje třetí dimenzi, tedy zdroje finančních prostředků.

- výdaje z veřejných zdrojů a od mezinárodních agentur nebo fondů
- výdaje domácností a dalších soukromých subjektů
- soukromé výdaje na vzdělávání, které pocházejí z veřejných dotací (např. výdaje na dopravu do školy, které jsou dotovány státem, příspěvky na ubytování studentů ve školských ubytovacích zařízeních apod.)

V případě nezabarvených buněk tabulky jde o výdaje, které nejsou v indikátorech OECD zahrnuty.

Řádky v tabulce popisují první dimenzi, tedy poskytované zboží a služby. Mezi zboží a služby související se vzděláváním řadíme:

¹ Statistické údaje se poskytují prostřednictvím dotazníků UOE, které se předávají OECD, EUROSTATu a UNESCO.

Tabulka 2: Klasifikace výdajů na vzdělávání

	Výdaje na vzdělávací instituce (např. školy, univerzity, administrativa ve vzdělávání, služby studentům)	Výdaje mimo vzdělávací instituce (např. soukromý nákup zboží a služeb souvisejících se vzděláváním, včetně soukromého vyučování)
Výdaje na vlastní vzdělávání	např. veřejné výdaje na vlastní vzdělávání ve vzdělávacích institucích	např. státní dotace na soukromé výdaje za učebnice
	např. dotované soukromé výdaje na vlastní vzdělávání ve vzdělávacích institucích	např. soukromé výdaje na učebnice a další školní pomůcky
	např. soukromé výdaje na školství	
Výdaje na výzkum a vývoj	např. veřejné výdaje na univerzitní výzkum	
	např. soukromé finanční prostředky na výzkum a vývoj ve vzdělávacích institucích	
Výdaje na školské služby jiného charakteru než vlastní vzdělávání	např. veřejné výdaje na služby, jako je školní stravování, doprava do školy, ubytování v kampusu	např. veřejné dotace na výdaje studentů spojené s životními náklady nebo dotace na zlevněné jízdné
	např. soukromé výdaje na platby za školské služby	např. soukromé výdaje spojené s životními náklady nebo dotace na zlevněné jízdné

	veřejné zdroje
	soukromé zdroje
	soukromé zdroje pocházející z veřejných dotací

- **výdaje na vlastní vzdělávání**, tedy výdaje, které přímo souvisejí s výukou a vzděláváním dětí, žáků a studentů – jedná se o výdaje na platy učitelů a jejich profesní vzdělávání, údržbu, provoz a případnou výstavbu budov škol, učební pomůcky a materiály, učebnice, poplatky mimo školu související se vzděláváním v programu formálního vzdělávání a administrativní zajištění chodu školy,
- **výdaje na výzkum a vývoj** zahrnují výdaje na výzkum a vývoj realizovaný pouze prostřednictvím vzdělávacích institucí – obvykle se realizuje pouze na vysokých školách (metodika je stanovena ve Frascati manuálu²),
- **výdaje na školské služby jiného charakteru, než je vlastní vzdělávání** – zahrnují výdaje související s životními náklady dětí, žáků a studentů a výdaje na služby poskytované vzdělávacími institucemi široké veřejnosti.

Sloupce v tabulce popisují druhou dimenzi, tedy poskytovatele služeb. Ti se dělí na vzdělávací instituce a jiné poskytovatele mimo vzdělávací instituce:

- **výdaje na vzdělávací instituce** – mezi vzdělávací instituce řadíme instituce poskytující vlastní vzdělávání (školy, univerzity), instituce poskytující další školské služby (školní jídelny, ubytovací zařízení, doprava žáků), instituce, které poskytují služby školám (např. oficiální školská nakladatelství a tiskárny spadající pod ministerstva školství), řídicí a administrativní články ve školství (ministerstva, státní, národní, regionální řídicí a administrativní články) a výzkumné ústavy a další instituce spadající pod řízení ministerstva školství (v případě České republiky jde o ostatní přímo řízené organizace ministerstva a organizační složky),
- **výdaje na jiné než vzdělávací instituce** – jedná se o výdaje na služby související se vzděláváním poskytovaným mimo vzdělávací instituce, např. knihy, počítače, různé platby. Zahrnují se také výdaje na poplatky za životní potřeby a dopravu poskytované jiným subjektem, než je vzdělávací instituce.

² Frascati manuál je dostupný na http://europa.eu.int/estatref/info/sdds/en/rd/rd_frascati_manual_2002.pdf.

■ ■ CO VŠECHNO SE ZA FINANČNÍ PROSTŘEDKY URČENÉ NA VZDĚLÁVÁNÍ POSKYTUJE?

Jednotlivé země předávají OECD finanční data prostřednictvím dotazníků UOE (společné dotazníky OECD, UNESCO, EUROSTAT). Z těchto sebraných údajů jsou následně zpracovávány podklady pro výpočet indikátorů.

Do finančních dat pro výpočet indikátorů jsou **zahrnuty zboží a služby poskytované vzdělávacími institucemi** – jedná se o veškeré veřejné a soukromé výdaje a výdaje ze zahraničí, ať už jsou určeny na vlastní vzdělávání, nebo na služby související se vzděláváním s následujícími výjimkami:

- zboží a služby spotřebovávané mimo vzdělávací instituce (jde o soukromé výdaje na vzdělávání a služby související se vzděláváním),
- veřejné subvence na životní náklady žáků a studentů (bez ohledu na to, kde a jak žáci a studenti „spotřebují“ tyto subvence).

Do finančních dat nejsou zahrnuty následující finanční zdroje:

- výdaje na výzkum a vývoj (VaV) mimo vzdělávací instituce,
- soukromé (dalšími subjekty nedotované) výdaje na životní náklady žáků a studentů placené jiným subjektům, než jsou vzdělávací instituce (např. stravování mimo zařízení školního stravování, výdaje na ubytování v soukromí mimo vysokoškolské koleje a kampusy).

V mnoha zemích podchycují finanční data spíše vyplacené platby (tedy skutečné výdaje) než časové souvislosti podchycené v účetnictví, kde se vykazují náklady a výnosy, a nikoli výdaje a příjmy. Znamená to tedy, že podchycují výdaje v období, kdy skutečně proběhly platby:

- kapitálové výdaje jsou podchyceny v roce, kdy tento výdaj nastal,
- odpisy kapitálových výdajů tedy nejsou vykázány jako výdaje,
- výdaje na studentské půjčky jsou vykázány jako hrubé výdaje na půjčku v roce, kdy byla půjčka uskutečněna bez ohledu na splátkový kalendář a uskutečněné splátky ze strany dlužníků.

Jedinou výjimkou jsou platby na důchodové pojištění zaměstnanců ve vzdělávání v situaci, kdy neexistuje žádný systém plateb zaměstnavatele na důchodové pojištění zaměstnanců. V tomto případě jsou příslušné země žádány, aby tyto finanční prostředky do celkových výdajů na vzdělávání započítávaly, aby byla zajištěna mezinárodní porovnatelnost a kompatibilita dat.

Podchycení vyplacených plateb popsaných výše může vést k problémům s meziročním porovnáním údajů o financování vzdělávání, a to zejména v případě, kdy se jedná o výdaje „nárazové“, které se neopakují s roční periodicitou.

Co je tedy klasifikováno jako zboží a služby související se vzděláváním? **To, že je instituce zahrnuta mezi vzdělávací instituce, ještě neznamená, že všechny její výdaje jsou kvalifikovány jako výdaje na zboží a služby související se vzděláváním.** Existuje mnoho institucí, které se věnují více činnostem, a vzdělávání je pouze jedna z mnoha jejich aktivit. Navíc instituce, které se primárně zabývají vzděláváním, mohou vykonávat činnosti, které jsou ze vzdělávání vyloučeny, například péči o děti, resp. hlídání dětí, které nemá charakter vzdělávání. Do výdajů na vzdělávání se tedy zahrnují pouze výdaje těchto institucí související se vzdělávacími aktivitami.

Do výdajů na vzdělávání tedy **zahrnujeme výdaje vzdělávacích institucí určené na zboží a služby spojené se vzděláváním:**

- **vzdělávání a vzdělávací služby**
 - vlastní vzdělávání (náklady na učitele), včetně výdajů na učitele v univerzitních nemocnicích, kteří se věnují vzdělávání mediků (ostatní výdaje těchto nemocnic se ale do výdajů na vzdělávání nezapočítávají)
 - vzdělávací pomůcky poskytované vzdělávací institucí (knihy, sešity)
 - praktická příprava učňů a dalších žáků v programech, které jsou založeny jak na praktické přípravě, tak na teoretické výuce ve škole (započítávají se pouze náklady

- na platy pedagogů, vybavení a pomůcky, nezapočítávají se náklady na odměny a platy učňů)
- o administrativa
- o kapitálové výdaje a výdaje na provoz
- o speciální vzdělávací potřeby a poradenství
- **výzkum a vývoj**
 - o pedagogický výzkum a kurikulární výzkum
 - o výzkum a vývoj na vysokých školách (výdaje se zahrnují bez ohledu na to, zda se jedná o veřejné výdaje nebo finanční zdroje pocházející z grantových agentur, případně od sponzorů), zahrnut je i výzkum a vývoj ve všech výzkumných institucích, které fungují pod přímou kontrolou vysokých škol
- **služby spojené se vzděláváním (mimo vlastní vzdělávání)**
 - o bezplatná doprava žáků a studentů (ať už formou „školních autobusů“, nebo formou zlevněných jízdenek určených na dopravu do školy), školní stravování, ubytování, zdravotnické služby (nezahrnují se péče o děti a žáky mimo vyučování)
 - o služby pro veřejnost realizované vzdělávacími institucemi (muzea, rozhlasové a televizní vysílání, sport, kulturní programy)

Z výdajů poskytovaných mimo vzdělávací instituce do výdajů na vzdělávání patří zejména výdaje domácností, které se vztahují ke vzdělávání a jsou poskytovány mimo vzdělávací instituce.

Zahrnují se:

- vzdělávací zboží a služby spotřebovávané mimo vzdělávací instituce, na volném trhu – jedná se o výdaje, které přímo souvisejí se vzděláváním v programu uskutečňovaném vzdělávací institucí (např. školní uniformy, učebnice, cvičební úbory a sportovní potřeby, sešity, učební pomůcky), dále jde o vybavení potřebné ke studiu (počítač, výukový SW, další učebnice, tedy vše, co žáci a studenti doma ke studiu využívají),
- výdaje na životní náklady žáků a studentů, pokud jsou na ně poskytovány subvence prostřednictvím finančních dávek studentům z veřejných zdrojů nebo ze zdrojů soukromých subjektů (např. stipendia, granty, půjčky).

Nezahrnují se:

- ušlé výdělky studentů (tedy hypotetické platy, které mohli získat, pokud by nestudovali),
- výdaje na životní náklady žáků a studentů mimo vzdělávací instituce, které nejsou subvencovány ani z veřejných, ani ze soukromých zdrojů.

■ ■ KDO FINANČNÍ PROSTŘEDKY POSKYTUJE?

Finanční prostředky na vzdělávání pocházejí z následujících zdrojů:

- veřejné zdroje,
- soukromé zdroje,
- finanční prostředky pocházející z mezinárodních agentur a dalších zahraničních zdrojů.

Finanční prostředky z těchto zdrojů se dále dělí na následující **druhy výdajů**:

- přímé výdaje na vzdělávání,
- transfery žákům a studentům nebo domácnostem a dalším soukromým subjektům,
- výdaje domácností na vzdělávání mimo vzdělávací instituce.

Veřejné výdaje na vzdělávání jsou výdaje veřejné správy na všech úrovních. Výdaje, které nejsou přímo určeny na vzdělávání (např. kultura, sport, výdaje na aktivity mládeže), se do výdajů na vzdělávání nezapočítávají, i když mají charakter služeb poskytovaných vzdělávacími institucemi. Z toho vyplývá, že se do výdajů na vzdělávání započítávají i výdaje jiných ministerstev, než jsou ministerstva zabývající se školstvím, pokud mají charakter výdajů na vzdělávání a služby spojené se vzděláváním. Do veřejných výdajů se zahrnují nejen výdaje ministerstev, ale i výdaje státní správy na nižších, regionálních a lokálních úrovních

(v ČR se jedná o výdaje krajů, obcí a dobrovolných svazků obcí). Započítávají se i výdaje na vlastní úřady, které zabezpečují řízení školství.

Přímé veřejné výdaje na vzdělávací instituce jsou dvojího charakteru:

- výdaje vlád (na všech úrovních řízení), které jsou směřovány do vzdělávacích institucí, jedná se např. o přímé vládní výdaje na platy učitelů, přímé platby obcí dodavatelům na stavby škol a státní dodávky učebnic ze strany centrálních a regionálních řídicích orgánů,
- platby vlád vzdělávacím institucím na další výdaje spojené se vzděláváním, jedná se o dotace univerzitám (jsou využity na platy zaměstnancům a na nákup dalších služeb), vládní výdaje na finančně nezávislé veřejné školy, vládní dotace soukromým školám a vládní výdaje soukromým subjektům, které realizují pedagogický výzkum a se kterými vlády uzavřely kontrakt.

Přímé veřejné výdaje nezahrnují školné, které školy obdrží od studentů.

Vládní transfery jsou transfery finančních prostředků určených na vzdělávání z jedné úrovně veřejné správy na druhou. Transfery v rámci jedné úrovně státní správy by se do údajů o transferech neměly započítávat.

Vládní transfery soukromým subjektům jsou dvojího druhu:

- veřejné subvence domácnostem (např. finanční pomoc studentům prostřednictvím stipendií a dalších grantů a půjček poskytovaných na financování školného a životních nákladů),
- veřejné subvence jiným soukromým subjektům (např. vládní transfery a další platby soukromým subjektům, jako jsou komerční firmy a neziskové organizace).

Výdaje na stipendia a granty, které jsou směřovány ke studentům a domácnostem, zahrnují kromě vlastních stipendií a grantů také speciální veřejné subvence v hotovosti (např. slevy na dopravu, náklady na lékaře, knihy, učební pomůcky, dotace na sociální a rekreační účely, dotace na studium v zahraničí) a rodinné přídavky nebo dětské přídavky, pokud vyplývají ze statutu studenta. Do těchto výdajů se ale nezahrnují úlevy na daních ani daňové dobropisy.

Studentské půjčky se započítávají jako hrubé částky, tedy započítává se celá částka poskytnutá studentům nebo jejich rodinám.

Veřejné subvence jiným soukromým subjektům zahrnují:

- transfery asociacím, které se zabývají vzděláváním dospělých (pokud se jedná o formální vzdělávání), provize,
- subvence soukromým subjektům na zabezpečení odborné přípravy žáků a studentů (studujících v programech, které jsou založeny jak na teoretické výuce ve škole, tak na praktické přípravě včetně učebních programů) – do soukromých subjektů započítáváme všechny „neveřejné“ instituce, v případě České republiky tedy jak soukromé, tak církevní školy a školská zařízení,
- platby vlád soukromým subjektům jako dotace na poskytování studentských půjček.

Soukromé výdaje na vzdělávání zahrnují výdaje ze zdrojů soukromých subjektů (domácností a dalších soukromých subjektů). Výdaje zahrnují platby školám, výdaje na učebnice a učební materiály, dopravu do školy, pokud je organizována školou, školní stravování, ubytování ve školních ubytovacích zařízeních a výdaje zaměstnavatelů na počáteční odborné vzdělávání.

Zdroje soukromých výdajů na vzdělávání se dělí podle poskytovatelů těchto výdajů na:

- výdaje domácností – tedy žáků, studentů a jejich rodin,
- výdaje ostatních soukromých subjektů – ziskových a neziskových organizací, včetně církevních organizací, zaměstnavatelů a asociací.

Výdaje domácností zahrnují zejména platby vzdělávacím institucím (školné, registrační poplatky, poplatky za laboratoře, poplatky za učební materiály, poplatky za ubytování, stravování, zdravotnické služby a další sociální služby poskytované vzdělávacími institucemi) a platby za vzdělávací zboží a služby mimo vzdělávací instituce (knihy, učební materiály, pomůcky, školní uniformy, sportovní vybavení, počítače).

Výdaje ostatních soukromých subjektů zahrnují zejména přímé výdaje na vzdělávací instituce a výdaje na finanční podporu studentů a domácností. Do přímých výdajů na vzdělávání se započítávají zejména subvence podniků na odborné školství, platby soukromých subjektů univerzitám na základě kontraktů na výzkum, odborný výcvik a další služby, granty neziskových organizací vzdělávacím institucím, charitativní dary vzdělávacím institucím, platby za nájemné a platby zaměstnavatelů na vzdělávání učňů a studentů. Finanční podpora ostatních soukromých subjektů domácnostem v sobě zahrnuje stipendia placená podniky, církevními nebo dalšími neziskovými organizacemi, studentské půjčky od bank a dalších soukromých věřitelů.

Zdroje pocházející z mezinárodních agentur a dalších zahraničních zdrojů jsou dvojího typu:

- o mezinárodní finanční zdroje poskytované vládám
- o mezinárodní finanční zdroje vyplácené přímo vzdělávacím institucím

■ ■ CO JE ZA FINANČNÍ PROSTŘEDKY POSKYTOVÁNO?

Uvnitř vzdělávacích institucí se výdaje dělí na dvě základní skupiny – výdaje běžné a kapitálové:

- o **běžné výdaje** jsou výdaje neinvestičního charakteru určené na zboží a služby vynaložené v průběhu kalendářního roku, které se vesměs každoročně opakují, aby instituce mohla zabezpečit vzdělávání a služby s ním spojené, malá část těchto výdajů je vynaložena na drobné součásti vybavení,
- o **kapitálové výdaje** jsou výdaje na majetek dlouhodobé povahy, který organizace používá zpravidla déle než jeden rok, zahrnuje výdaje na výstavbu, renovace a hlavní rekonstrukce budov a výdaje na nové vybavení nebo na jeho výměnu.

Výdaje spojené se splácením dluhu se do výdajů nezapočítávají.

Běžné výdaje se dále dělí na:

- o **výdaje na platby zaměstnancům** (platy, výdaje na důchodové zabezpečení, další benefity kromě platů), mohou se dále dělit na výdaje na platy pedagogických a nepedagogických pracovníků,
- o **ostatní běžné výdaje jiné než platby zaměstnancům** (výdaje za sjednané a spotřebované služby, další výdaje na statky a služby nutné k zabezpečení vzdělávání, ostatní nezbytné výdaje mimo prostředky na zabezpečení vzdělávání).

Výdaje na platy zahrnují hrubé výdaje na platy zaměstnanců (před odvedením daní, sociálního, důchodového a zdravotního pojištění), kromě tarifních platů se zahrnují i všechny další příplatky.

Výdaje na důchodové zabezpečení (penzijní schéma) zahrnují aktuální nebo připisované výdaje zaměstnavatele nebo třetí strany na financování důchodových dávek pro současné zaměstnance. Nezahrnují se výdaje samotných zaměstnanců, a to ani tehdy, pokud se odečítají automaticky z platu.

Další benefity jiné než platby zaměstnancům zahrnují např. výdaje na zdravotní péči, zdravotní pojištění, pojištění pro případ invalidity, dávky v nezaměstnanosti, dávky mateřské a rodičovské dovolené, ostatní formy sociálního pojištění, nefinanční podporu (např. zvýhodněné nebo bezplatné stravování a ubytování), zvýhodněná nebo bezplatná péče o děti apod.

Výdaje na sjednané a spotřebované služby od vnějších dodavatelů zahrnují služby realizované na základě smluv na údržbu a provoz školy, výdaje na zabezpečení služeb souvisejících se vzděláváním (např. příprava jídel), nájem školních budov a dalších zařízení.

Další výdaje nutné k zajištění vzdělávání jsou takové finanční prostředky, které jsou používány při vzdělávání, jako např. výukový a učební materiál, další materiál a zboží, výdaje na vybavení neklasifikované jako kapitálové, na energie, telekomunikace, cestovní náklady, pojištění.

Další nutné výdaje, které nejsou v pravém slova smyslu prostředky zabezpečující vzdělávání – např. majetková daň.

■ ■ METODICKÉ VYMEZENÍ NÁRODOHOSPODÁŘSKÝCH INDIKÁTORŮ

Při výpočtu indikátorů výdajů na vzdělávání se používají následující národohospodářské indikátory:

Parita kupní síly (PPP)³ – přepočet peněžních částek na standardizovaný spotřební koš. PPP eliminuje různé cenové hladiny v jednotlivých zemích a finanční částky přepočítává na spotřební koš zboží a služeb. Údaje jsou přebírány z databáze Národních účtů jednotlivých zemí, resp. z centrální databáze OECD.

Hrubý domácí produkt (HDP) je celková peněžní hodnota finální produkce vyrobené za určité období (obvykle jednoho roku) výrobními faktory umístěnými v dané zemi, bez ohledu na jejich vlastníka. HDP je prezentován v národních měnách. Údaje jsou přebírány z databáze Národních účtů OECD.

HDP *na obyvatele* se počítá jako podíl HDP v běžných cenách přepočteného na paritu kupní síly a celkového počtu obyvatel dané země. Údaje jsou přebírány z databáze Národních účtů OECD.

HDP *deflátor* je jedním z cenových indexů, kterými se v ekonomice měří míra inflace. Vyjadřuje podíl HDP v běžných cenách a HDP ve stálých cenách (obvykle roku 1995 nebo 2000). Vyjadřuje vlastně cenovou hladinu dané země, není založen na spotřebním koši a zahrnuje v sobě změnu cen v celé ekonomice za dané období. Údaje jsou přebírány z databáze Národních účtů OECD.

Celkové veřejné výdaje se používají pro výpočet finančních indikátorů a korespondují s celkovými „nenávratnými“ běžnými a kapitálovými výdaji všech veřejných rozpočtů (výdaje centrální vlády, regionálních i lokálních vlád). Údaje jsou přebírány z databáze Národních účtů OECD.

³ Wikipedia: „Základem výpočtu parit je porovnání cen v národních měnách u dostatečného počtu shodných výrobků a služeb na vnitrostátních trzích. To se zpravidla provádí metodou spotřebního koše vyjadřujícího běžné náklady domácností.“

■ ■ ■ METODICKÝ POPIS A VÝVOJ HODNOT INDIKÁTORŮ

■ ■ KOLIK STOJÍ DÍTĚ/ŽÁK/STUDENT?

Efektivní vzdělávání dětí, žáků a studentů je vyváženou kombinací práce vysoce kvalifikovaného personálu, adekvátního vybavení a motivace studentů vzdělávat se. Požadavek zvýšených výdajů, a to jak na celkové výdaje na vzdělávání, tak v podobě výdajů na dítě, žáka a studenta, není tedy jediným předpokladem pro zvýšení efektivity vzdělávacího systému. I přes předpokládaný příznivý vliv na efektivitu s sebou velice často nese i negativní vliv, a to zejména vyšší zatížení daňových poplatníků.

Výdaje na dítě, žáka a studenta patří mezi nejvíce diskutované indikátory týkající se výdajů na vzdělávání. Zohledňují v sobě velikost populace, které je v daném období vzdělávání poskytováno. Přínosem je, že v indikátorech jsou zohledněny různé úhly pohledu – průměrné roční výdaje na dítě/žáka/studenta, průměrné výdaje na celou dobu vzdělávání jedince, výdaje vztahované k HDP. Je tedy možné vytvořit si ucelený obrázek o této problematice.

Vlastní porovnání celkových výdajů na vzdělávání podává obraz o tom, kolik země celkově na vzdělávání vydává bez ohledu na to, jaké části populace je vzdělávací služba poskytnuta a v jaké kvalitě. Politickou otázkou zůstává, zda vynaložené prostředky na vzdělávání jdou ruku v ruce s odpovídajícími výsledky vzdělávání. Zabezpečení optimální výše výdajů, které jsou nutné pro zajištění optimálních zisků ze vzdělávání pro jednotlivce i společnost jako celek, není jednoduché a není jednoduché ani tyto údaje v mezinárodním měřítku porovnat. Určitou startovací linií pro diskusi o tom, jak se země liší v zajištění potřebné výše výdajů zajišťujících efektivní vzdělávání žáků v různých vzdělávacích systémech, může být porovnání výše výdajů na dítě, žáka a studenta. Tento indikátor může sloužit ke kvantitativnímu porovnání výše výdajů, není však možné jeho prostřednictvím charakterizovat kvalitu vzdělávacích systémů.

■ VYMEZENÍ INDIKÁTORU

Indikátor porovnává přímé veřejné a soukromé výdaje na vzdělávací instituce v kontextu s celkovým počtem dětí, žáků a studentů, kteří se v těchto institucích vzdělávají, tedy využívají školských služeb.

Vzhledem k tomu, že vzdělávání na jednotlivých vzdělávacích úrovních má jiný charakter a je tedy i jinak finančně náročné, porovnávají se výdaje na dítě, žáka a studenta i z pohledu vzdělávacích úrovní, případně typu vzdělávání (všeobecné, odborné).

Do celkových výdajů započítávaných do tohoto indikátoru se započítávají veškeré výdaje na vzdělávací instituce včetně výdajů na služby spojené se vzděláváním a výdajů na výzkum a vývoj. Výdaje na dítě, žáka a studenta se rozpočítávají na počty dětí, žáků a studentů přepočtených na plná studia (tedy na tzv. „full-time equivalent“ – žáci a studenti v částečném studiu jsou tedy započítáváni proporcionálně vzhledem ke studiu plných programů). Do výpočtu se zahrnují pouze ty vzdělávací instituce, u kterých jsou k dispozici jak údaje o výdajích, tak údaje o počtech dětí, žáků a studentů.

Výdaje v národních měnách se přepočítávají na USD a paritu kupní síly.

Výdaje na dítě, žáka a studenta charakterizují stav financování ve sledovaném roce. Počítají se jednak jako celkové výdaje na vzdělávací instituce na dítě, žáka a studenta, jednak podle toho, zda se jedná o výdaje na vlastní vzdělávání, výdaje na další služby spojené se vzděláváním, případně o výdaje na výzkum a vývoj.

K prognózám celkových výdajů na dítě, žáka, studenta v průběhu jejich studia je nutné do výpočtu zakomponovat i celkovou průměrnou dobu jejich vzdělávání. Z těchto důvodů je pro tvůrce vzdělávací politiky podstatný i údaj o očekávaných celkových výdajích na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni a celkových očekávaných výdajích na studenta v terciární vzdělávání.

Pro porovnání schopnosti vlád jednotlivých zemí zabezpečit vzdělávání svých obyvatel se využívá přepočet výdajů na dítě, žáka a studenta vzhledem k HDP na obyvatele.

■ ZDROJ DAT

Údaje o výši výdajů a počtu dětí, žáků a studentů vycházejí ze standardního sběru statistických dat prostřednictvím dotazníků UOE (jednotné dotazníky UNESCO, OECD, EUROSTAT), které země každoročně vyplňují a zasílají OECD v rámci projektu INES. Údaje o počtu dětí, žáků a studentů jsou za školní roky 2004/05 a 2005/06, finanční data za kalendářní rok 2005.

Údaje nutné pro přepočet na USD a paritu kupní síly a údaje o HDP na obyvatele vycházejí z databází OECD a EUROSTAT, které jsou zpracovány na základě údajů z Národních účtů jednotlivých zemí.

■ METODICKÝ POPIS

Aby byly údaje o výdajích a údaje o počtech dětí, žáků vzájemně porovnatelné, je nutné údaje o počtech dětí, žáků a studentů (které jsou za školní/akademické roky) přepočítat na kalendářní rok. K tomu se využívají údaje za dva po sobě následující školní/akademické roky, žáci a studenti se započítávají proporcionálně podle dílčí části školního/akademického roku, která připadá na daný kalendářní rok. V našem prostředí, kdy školní rok je stanoven od září do srpna, **se žáci a studenti započítávají následujícím způsobem:**

- o první školní rok se započítává koeficientem 8/12 (období leden–srpen),
- o následující školní rok koeficientem 4/12 (období září–prosinec).

Pro výpočet celkových výdajů na dítě, žáka a studenta v průběhu teoretické délky vzdělávání na dané vzdělávací úrovni se používají dvě metody: vzorec založený na aproximacích a řetězová metoda. V obou případech je nutné upozornit na skutečnost, že při výpočtu se nepoužívá skutečná průměrná délka úspěšného studia, ale jsou započtení i studenti, kteří v budoucnu studium neukončí úspěšně, tedy ze vzdělávání předčasně odejdou a již se do něj nevrátí (tzv. „drop-out“).

■ DÍLČÍ INDIKÁTORY

V rámci indikátoru jsou publikovány dílčí indikátory, které podrobně charakterizují danou problematiku. Jedná se o následující indikátory:

- Průměrné roční celkové výdaje na dítě/žáka/studenta
- Průměrní roční výdaje na dítě/žáka/studenta – na vlastní vzdělávání, služby spojené se vzděláváním a na výzkum a vývoj
- Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni
- Celkové výdaje na studenta v průběhu teoretické doby vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni
- Průměrné roční celkové výdaje na žáka/studenta vztažené k HDP na obyvatele
- Index změn ve výdajích na žáka/studenta

Průměrné roční výdaje na dítě/žáka/studenta charakterizují jednotkové výdaje vydané na vzdělávání v průběhu jednoho kalendářního roku, vypovídají tedy o finanční náročnosti vzdělávání jednoho dítěte/žáka/studenta, a to včetně výdajů na služby spojené se vzděláváním a výdajů na výzkum a vývoj. Průměrné roční výdaje na dítě/žáka/studenta se počítají i z pohledu služby, jaká je dětem, žákům a studentům poskytována. Jde o výdaje na vlastní vzdělávání, výdaje na služby spojené se vzděláváním a výdaje na výzkum a vývoj.

Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na jednotlivých úrovních vzdělávání se odhadují prostřednictvím celkového počtu dětí/žáků/studentů, výdajů na žáka a prostřednictvím odhadu průměrné délky vzdělávání na dané vzdělávací úrovni. Je zřejmé, že tyto údaje vycházejí ze stavu daného roku a nezohledňují v sobě ani změny ve struktuře vzdělávacích systémů v budoucnu, ani nárůsty či poklesy počtu dětí/žáků/studentů v budoucnu a s tím související změny v průměrných výdajích na žáka a studenta.

Průměrné roční celkové výdaje na dítě/žáka/studenta vztažené k HDP na obyvatele charakterizují rozsah, v jakém se země liší v jejich investicích do vzdělávání jedince. Poskytuje tedy možnost srovnání, v jaké míře země investují do vzdělávání v porovnání s jejich platebními možnostmi.

Průměrné roční celkové výdaje na dítě/žáka/studenta se počítají jako:

$$\frac{All_EXP_{xi} \cdot INFL_x}{(ENRL_{x-1,i} \cdot 2/3 + ENRL_{x,i}/3) \cdot PPP}$$

kde

All_EXP_{xi} – celkové výdaje na vzdělávací instituce typu j v kalendářním roce x

$INFL_x$ – inflační index pro příslušný kalendářní rok x

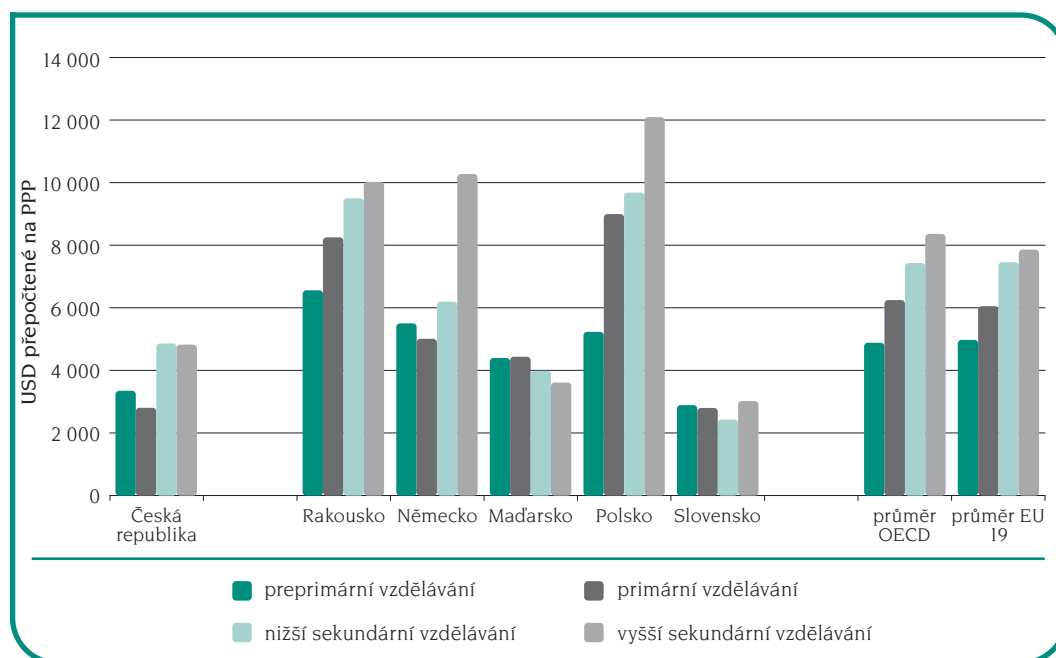
$ENRL_{x-1,i}$ – počet dětí/žáků/studentů ve vzdělávacích institucích na úrovni i , o kterých jsou k dispozici údaje o výdajích, ve školním roce $(x - 1) / x$

$ENRL_{x,i}$ – počet dětí/žáků/studentů ve vzdělávacích institucích na úrovni i , o kterých jsou k dispozici údaje o výdajích, ve školním roce $x / (x + 1)$

PPP – parita kupní síly

i – vzdělávací úroveň
preprimární
primární
nižší sekundární
vyšší sekundární
sekundární celkem
postsekundární neterciární
terciární typu 5B
terciární typu 5A, 6
terciární celkem
primární–terciární

Obrázek 2: **Průměrné roční výdaje na dítě a žáka v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v roce 2005**

Do výdajů jsou započteny nejen veřejné výdaje, ale i výdaje soukromé. Kromě výdajů na vlastní vzdělávání jsou navíc do výdajů na tyto vzdělávací stupně započteny i výdaje na služby spojené se vzděláváním. V České republice jsou soukromé výdaje na preprimární úroveň o poznání vyšší, než je tomu v případě primárního vzdělávání – v mateřských školách se s výjimkou dětí, které budou v následujícím roce vstupovat do povinné školní docházky, platí školné. Navíc děti v mateřských školách využívají v rámci školního stravování větší počet jídel, než je tomu ve školách základních (snídaně, svačina, oběd, svačina, na-

víc se v mateřské škole stravují prakticky všechny děti, které do ní docházejí) a často jsou v šetření o rodinných účtech (které jsou zdrojem pro vykazování soukromých výdajů domácností) do výdajů na vzdělávání v mateřských školách zahrnovány platby za kroužky, které mateřská škola nabízí.

Česká republika patří mezi země s nižšími průměrnými ročními výdaji na dítě/žáka/studenta a od většiny ostatních zemí se liší i tím, že vykazuje vyšší roční výdaje na dítě v preprimárním vzdělávání, než jsou roční výdaje na žáka v primárním vzdělávání (obdobná situace nastává ze sousedních zemí také v Německu a na Slovensku, naopak vyšší výdaje na primární než na preprimární vzdělávání vykazují z námi sledovaných zemí Rakousko, Maďarsko a Polsko).

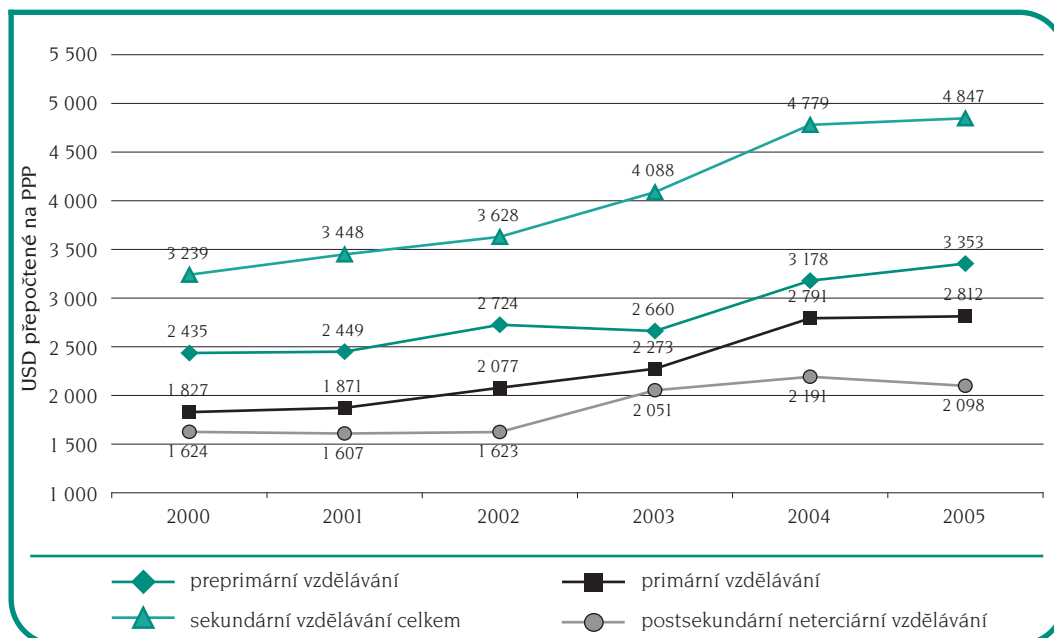
V preprimárním a primárním vzdělávání se roční výdaje na dítě a žáka v České republice pohybují jak pod průměrem zemí OECD, pod průměrem 19 zemí EU, které jsou členy OECD, tak i pod průměrem téměř všech sousedních zemí a Maďarska. Výjimkou je Slovensko, kde jsou roční výdaje na dítě v preprimárním vzdělávání i na žáka v primárním vzdělávání nižší, než je tomu v případě České republiky. Ze sousedních zemí dosahují nejvyšších ročních výdajů na dítě v předškolním vzdělávání Rakousko, Německo a Polsko, jejichž výdaje na žáka jsou dokonce vyšší, než je tomu v případě průměru zemí OECD a zemí EU19.

Výdaje na žáka v primárním vzdělávání dosahují v České republice 45 % průměrných ročních výdajů na žáka v primárním vzdělávání v zemích OECD, resp. 46 % průměru zemí EU19. Nižších ročních výdajů na žáka na této vzdělávací úrovni z našich sousedních zemí a Maďarska dosahuje pouze Slovensko.

Na sekundární vzdělávací úrovni byly výdaje na žáka v České republice v roce 2005 na úrovni 65 % zemí OECD i EU19 v případě nižšího sekundárního vzdělávání a na úrovni 58 % výdajů zemí OECD (resp. 61 % průměru výdajů zemí EU19) v případě vyššího sekundárního vzdělávání. Ze sousedních zemí včetně Maďarska dosahují nižších hodnot než Česká republika Maďarsko a Slovensko, zatímco Rakousko, Německo a Polsko dosahují více než dvojnásobných průměrných výdajů na žáka na těchto vzdělávacích úrovních.

Spolu s tím, jak v České republice v posledních letech narůstají celkové výdaje na vzdělávání a zároveň klesají celkové počty žáků v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání, narůstají i průměrné roční výdaje na dítě/žáka na těchto vzdělávacích úrovních.

Obrázek 3: **Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

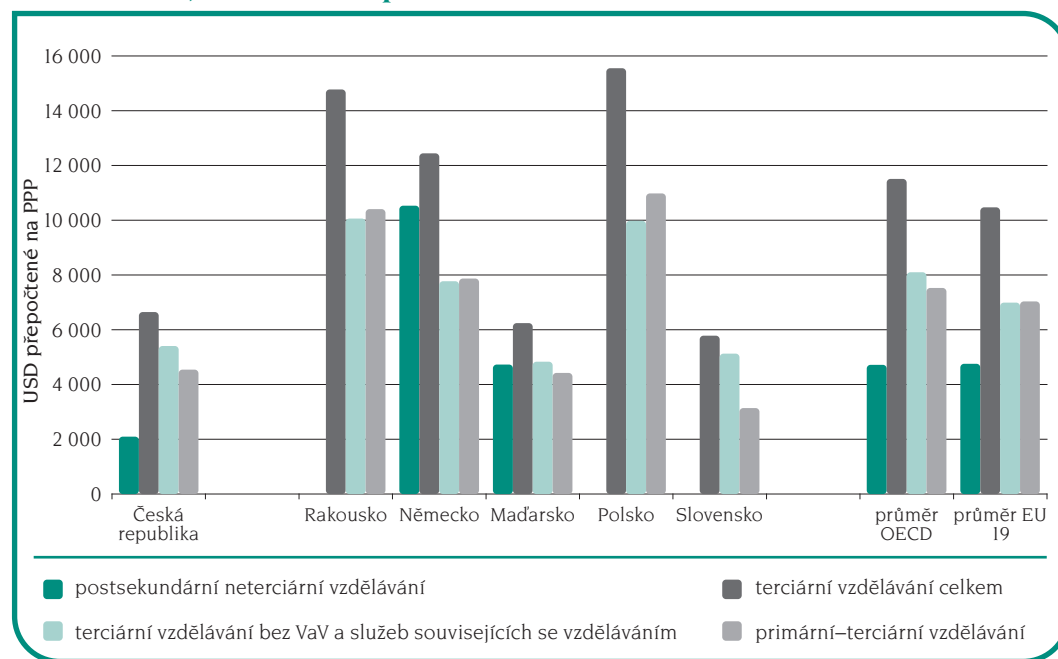
V preprimárním vzdělávání došlo v období 2000–2005 k nárůstu ročních výdajů na dítě o 38 %, přičemž meziroční nárůsty se pohybovaly od 6 % do 20 %. Mezi roky 2002 a 2003 došlo k poklesu výdajů na dítě na této vzdělávací úrovni.

V primárním vzdělávání došlo v období 2001 až 2005 k celkovému nárůstu ročních výdajů na žáka na primární vzdělávací úrovni o 54 %, přičemž meziroční nárůsty se pohybovaly od necelého 1 % do 23 %. Obdobný nárůst výdajů na žáka jako v primárním vzdělávání jsme zaznamenali i v nižším sekundárním vzdělávání – v období 2001–2005 se jednalo o nárůst výdajů na žáka o 55 %, meziroční nárůsty byly 2 % až 21 %.

Situace, měřená objemem ročních výdajů, byla ve vyšším sekundárním vzdělávání ve všech sledovaných letech (2000–2005) o něco lepší, než tomu bylo v případě nižšího sekundárního vzdělávání, výjimkou je rok 2005. Celkově roční výdaje na žáka ve vyšším sekundárním vzdělávání v České republice v šestiletém období narostly o 44 % – mezi roky 2002 a 2003 došlo k meziročnímu poklesu o necelé procento, v ostatních letech se meziroční nárůsty výdajů na žáka ve vyšším sekundárním vzdělávání pohybovaly od 1 % do 16 %.

Údaje o postsekundárním neterciárním vzdělávání uvádíme v grafu spíše pouze pro doplnění celkového obrazu – v jednotlivých zemích má toto vzdělávání různý charakter a programy jsou velmi odlišné.

Obrázek 4: **Průměrné roční výdaje na žáka/studenta v postsekundárním neterciárním, terciárním a primárním až terciárním vzdělávání v roce 2005**

Poznámka: Rakousko a Slovensko vykazují postsekundární neterciární vzdělávání v rámci vzdělávání sekundárního a v případě Polska je částečně zahrnuto v terciárním vzdělávání.

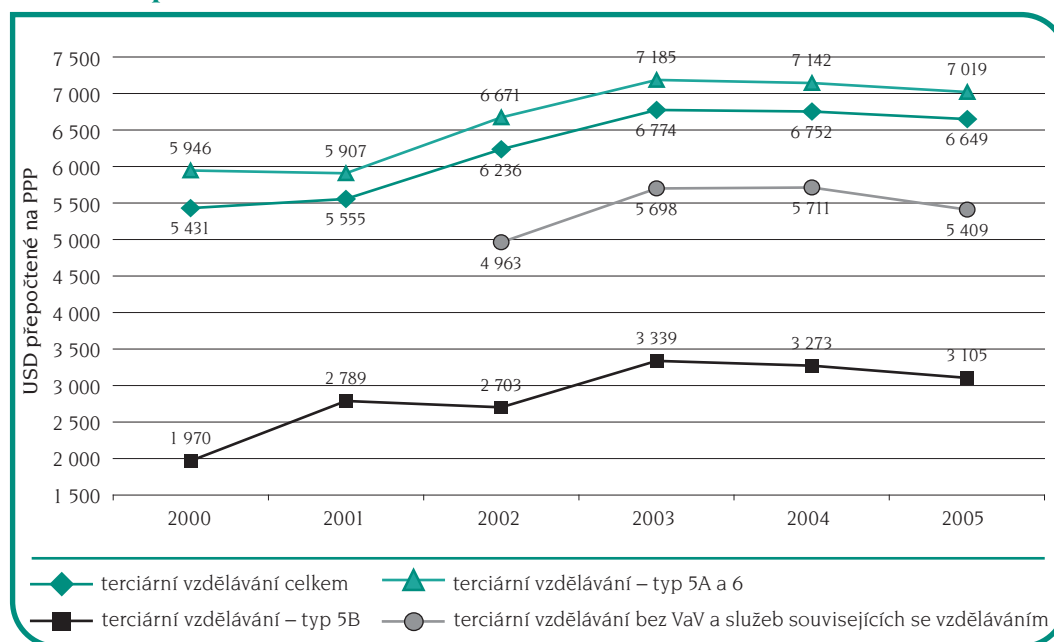
V České republice došlo v posledním desetiletí k postupnému vysokému nárůstu počtu studentů v terciárním vzdělávání. I když v tomto období narůstaly celkové výdaje na terciární vzdělávání, nebyly tak vysoké, aby vykompenzovaly prudký nárůst počtu studentů. Tomu odpovídá i výše ročních výdajů na studenta v terciární vzdělávání, tyto výdaje dosáhly v roce 2005 výše 58 % průměrných ročních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání v zemích OECD (resp. 64 % výdajů na studenta v zemích EU19). V porovnání s okolními zeměmi a Maďarskem se pod hodnotou indikátoru za Českou republikou pohybovalo Slovensko a Maďarsko, zatímco v Rakousku, Německu a Polsku byl v roce 2005 na studenta v terciárním vzdělávání vydán více než dvojnásobný objem finančních prostředků (v USD přepočtených na paritu kupní síly), než tomu bylo v České republice.

Pokud se zaměříme na roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání po odečtení výdajů na výzkum a vývoj, pak v roce 2005 dosahovaly výdaje na studenta v České republice

67% průměrných ročních výdajů zemí OECD, resp. 77% průměrných ročních výdajů zemí EU19.

Průměrné roční výdaje na žáka a studenta od primárního do terciárního vzdělávání se v České republice v roce 2005 pohybovaly na úrovni 60% průměrných výdajů na žáka a studenta v zemích OECD, resp. 65% průměrných výdajů zemí EU19. Nižší průměrné výdaje vykazují z porovnávaných zemí Slovensko a Maďarsko, ostatní okolní země vykazují průměrné výdaje na žáka mnohem vyšší, než je tomu v České republice – v Německu se jedná o 1,7násobek, v Rakousku a Polsku o více než dvojnásobek.

Obrázek 5: **Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

Poznámka: Údaje o výdajích na terciární vzdělávání očištěné o výdaje na VaV a služby související se vzděláváním jsou dostupné až od roku 2002.

Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání v období 2001–2003 v České republice narůstaly (jedná se o přepočet na USD a paritu kupní síly), v letech 2004–2005 klesly. Tento trend se projevil jak ve výdajích na studenta v terciárním vzdělávání jako celku, tak v terciárním vzdělávání typu 5B (v ČR se jedná zejména o vyšší odborné školy), rovněž v terciárním vzdělávání typu 5A a 6 (bakalářské, magisterské a doktorské studijní programy na vysokých školách). Pokles je patrný také u výdajů na terciární vzdělávání bez výdajů na výzkum a vývoj (i když zde došlo k poklesu výdajů na studenta až v roce 2005). Pokles výdajů na studenta není způsoben nižším objemem celkových výdajů na terciární vzdělávací úroveň, ale zejména prudkým nárůstem celkového počtu studentů. Ten je důsledkem jednak větší otevřenosti vysokoškolského studia širšímu okruhu uchazečů, jednak přechodem na vícestupňovou strukturu vysokoškolského studia (bakalářské studijní programy a na ně navazující magisterské studijní programy) oproti dříve rozšířeným 4–5letým magisterským studijním programům.

Průměrné roční výdaje na žáka/studenta – na vlastní vzdělávání, služby spojené se vzděláváním a na výzkum a vývoj se počítají jako:

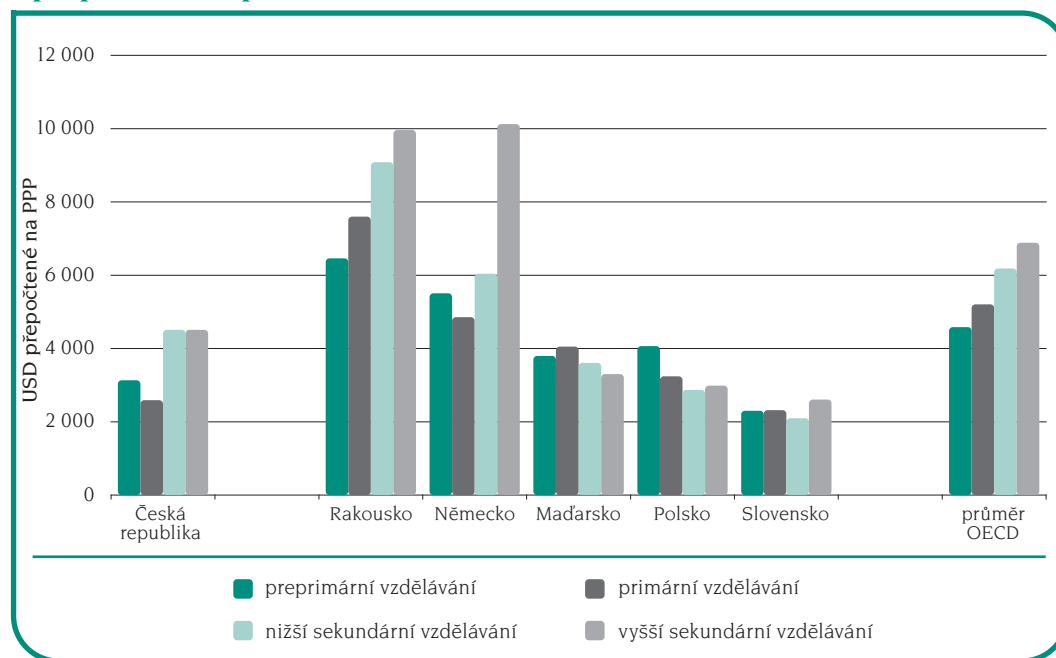
$$\frac{All_EXP_{i,x,j} \cdot INFL_x}{(ENRL_{i,x-1,j} \cdot 2/3 + ENRL_{i,x,j} / 3) \cdot PPP}$$

kde

$All_EXP_{i,j,x}$ – celkové výdaje na vzdělávací instituce vzdělávací úrovně i a typu služby j v kalendářním roce x

- $INFL_x$ – inflační index pro příslušný kalendářní rok x
- $ENRL_{i, x-1, j}$ – počet dětí/žáků/studentů ve vzdělávacích institucích vzdělávací úrovně i a typu služby j , o kterých jsou k dispozici údaje o výdajích, ve školním roce $(x - 1) / x$
- $ENRL_{i, x, j}$ – počet dětí/žáků/studentů ve vzdělávacích institucích vzdělávací úrovně i a typu služby j , o kterých jsou k dispozici údaje o výdajích, ve školním roce $x / (x + 1)$
- PPP – parita kupní síly
- i – vzdělávací úroveň
preprimární
primární
nižší sekundární
vyšší sekundární
sekundární celkem
postsekundární neterciární
terciární
primární–terciární
- j – poskytované služby:
vlastní vzdělávání
služby spojené se vzděláváním
výzkum a vývoj

Obrázek 6: **Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v roce 2005**

V předchozím indikátoru byly uvedeny výdaje na vzdělávací instituce celkem, bez ohledu na to, na jaké vzdělávací služby byly výdaje využity. Pro mezinárodní srovnání jsou ale také důležité údaje o výdajích vynaložených na vlastní vzdělávání dítěte/žáka/studenta. Tyto údaje jsou významné zejména z toho důvodu, že jednotlivé země poskytují dětem/žákům/studentům naprosto jinou škálu služeb a údaje o celkových finančních prostředcích vložených do vzdělávání vypovídají často o něčem zcela jiném. Země mohou poskytovat stravovací služby, zajišťovat bezplatnou dopravu do školy, poskytovat školní uniformy, zdravotnické služby, apod. Část zemí některé z těchto služeb poskytuje mimo vzdělávací systém, případně je nemusí poskytovat vůbec. Z těchto důvodů je pro spolehlivější porovnání vý-

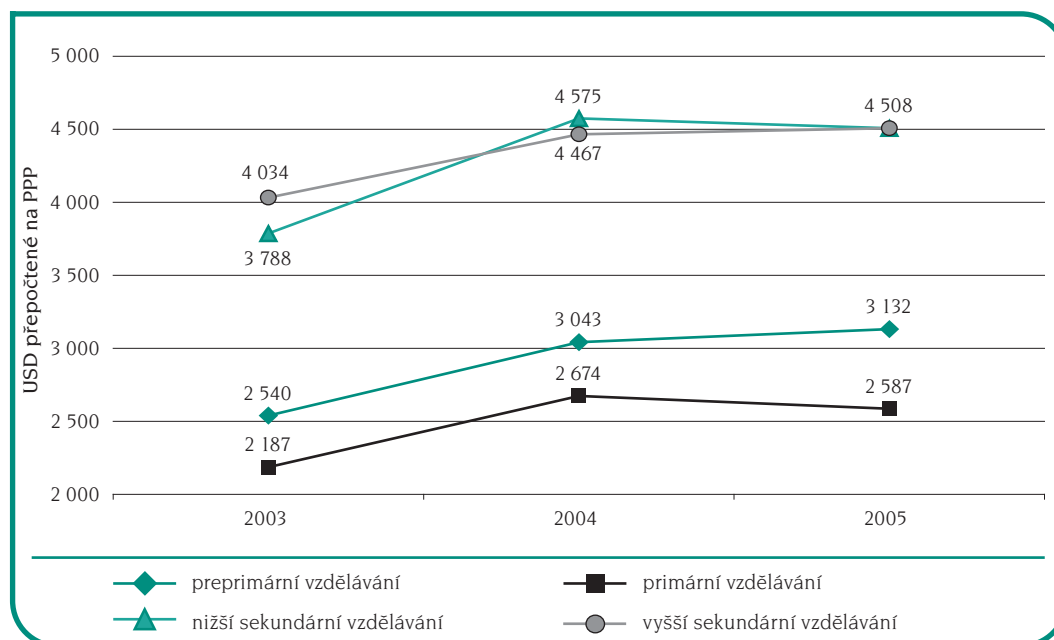
dajů na vzdělávací instituce používán indikátor týkající se výdajů na vlastní vzdělávání. Výdaje na vlastní vzdělávání dítěte/žáka/studenta se v ČR v porovnání s celkovými výdaji na vzdělávání o něco více přibližují průměrům zemí OECD.

Průměrné roční výdaje na vzdělávání žáka na preprimární úrovni v České republice činily v roce 2005 celkem 68 % průměrných výdajů zemí OECD. Z porovnávaných zemí dosahovalo nižších průměrných výdajů pouze Slovensko. V Rakousku se naopak jednalo o výdaje vyšší než dvojnásobek hodnot indikátoru v České republice.

Na primární vzdělávací úrovni činily v roce 2005 v České republice výdaje na vlastní vzdělávání žáka 50 % průměrných výdajů OECD. Nižších průměrných výdajů dosahuje z okolních zemí pouze Slovensko.

Jiná situace je v sekundárním vzdělávání. Roční výdaje na vlastní vzdělávání žáka v nižším sekundárním i vyšším sekundárním vzdělávání se blíží průměrným hodnotám zemí OECD v daleko větší míře, než je tomu v případě celkových průměrných výdajů na žáka. Jde o 73 % průměrných ročních výdajů zemí OECD na nižší sekundární úrovni a 66 % na vyšší sekundární úrovni. Na obou vzdělávacích úrovních sekundárního vzdělávání dosahují z námi porovnávaných zemí nižších hodnot než Česká republika Slovensko, Polsko a Maďarsko.

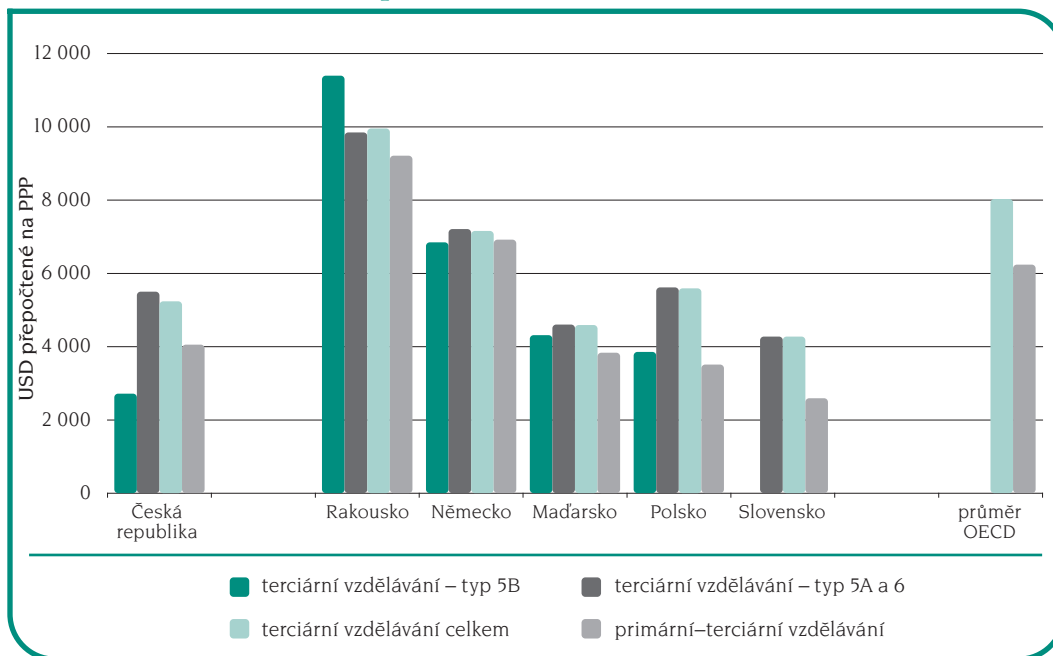
Obrázek 7: Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v České republice v letech 2003–2005

Údaje o ročních výdajích na vlastní vzdělávání jsou za Českou republiku k dispozici za období 2003–2005. Mezi roky 2003 a 2004 došlo k meziročnímu nárůstu prakticky na všech vzdělávacích úrovních, na preprimární a vyšší sekundární úrovni dochází k meziročnímu nárůstu průměrných výdajů na vlastní vzdělávání dítěte a žáka i mezi roky 2004 a 2005. Celkově došlo mezi roky 2003 a 2005 k nárůstu průměrných výdajů na vlastní vzdělávání dítěte v preprimárním vzdělávání o 23 %, na vlastní vzdělávání žáka v primárním vzdělávání o 18 %, na nižší sekundární vzdělávací úrovni o 19 % a ve vyšším sekundárním vzdělávání o 12 %.

Výdaje na vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání jsou značně ovlivněny jednak výdaji na služby spojené se vzděláváním a zejména výdaji na výzkum a vývoj. Zvláště výdaje na výzkum a vývoj tvoří značnou část výdajů na terciární vzdělávání. Výdaje na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání v roce 2005 činily v České republice 79 % celkových výdajů na studenta v institucích terciárního vzdělávání, v zemích OECD se jedná v průměru o 70 %.

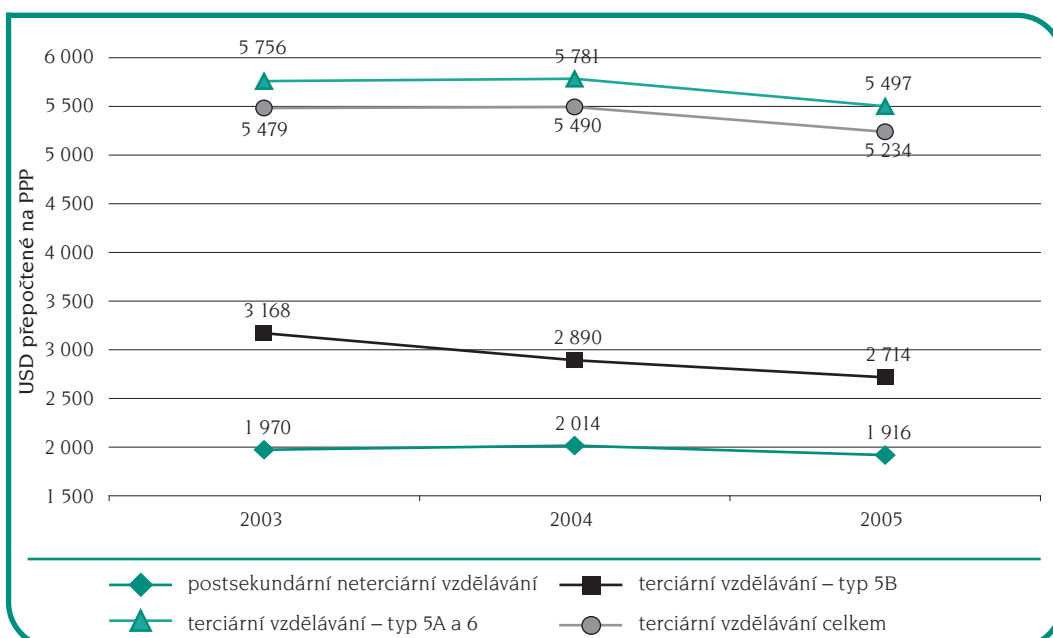
Obrázek 8: **Průměrné roční výdaje na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání a v primárním až terciárním vzdělávání v roce 2005**

měru o 69 %. V námi sledovaných zemích jde o hodnoty od 57 % v Německu do 87 % v Polsku. Je tedy evidentní, že podíl výdajů na vlastní vzdělávání studentů se v jednotlivých zemích významně liší.

Průměrné roční výdaje na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání v České republice činí 65 % průměrných výdajů OECD. Jedná se 5 234 USD přepočtených na paritu kupní síly, hodnot pod 5 000 USD dosahují z námi sledovaných zemí Slovensko a Maďarsko, zatímco Rakousko dosahuje výdajů téměř dvojnásobných v porovnání s Českou republikou.

Obrázek 9: **Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v postsekundárním neterciárním a terciárním vzdělávání v České republice v letech 2003–2005**

Roční výdaje vynaložené v České republice na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání se v letech 2003–2005 pohybovaly na 79 %–81 % ročních výdajů na studenta v institucích terciárního vzdělávání. V absolutních hodnotách (v USD přepočtených na paritu kupní síly) tyto výdaje v roce 2004 mírně vzrostly a v roce 2005 došlo k poklesu. Vývoj byl ale odlišný z pohledu typu terciárního vzdělávání, tedy mezi výdaji na vlastní vzdělávání studenta na úrovni ISCED 5A (vč. ISCED 6) a na úrovni 5B. Výdaje na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání typu 5B klesaly v celém období 2003–2005, v terciárním vzdělávání typu 5A a 6 došlo k poklesu až v roce 2005.

Údaje o výdajích na žáka v postsekundárním neterciárním vzdělávání uvádíme pouze pro doplnění celkové informace.

Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni se počítají jako:

$$D_{PS,i} \cdot EXP_perST_{PS,i},$$

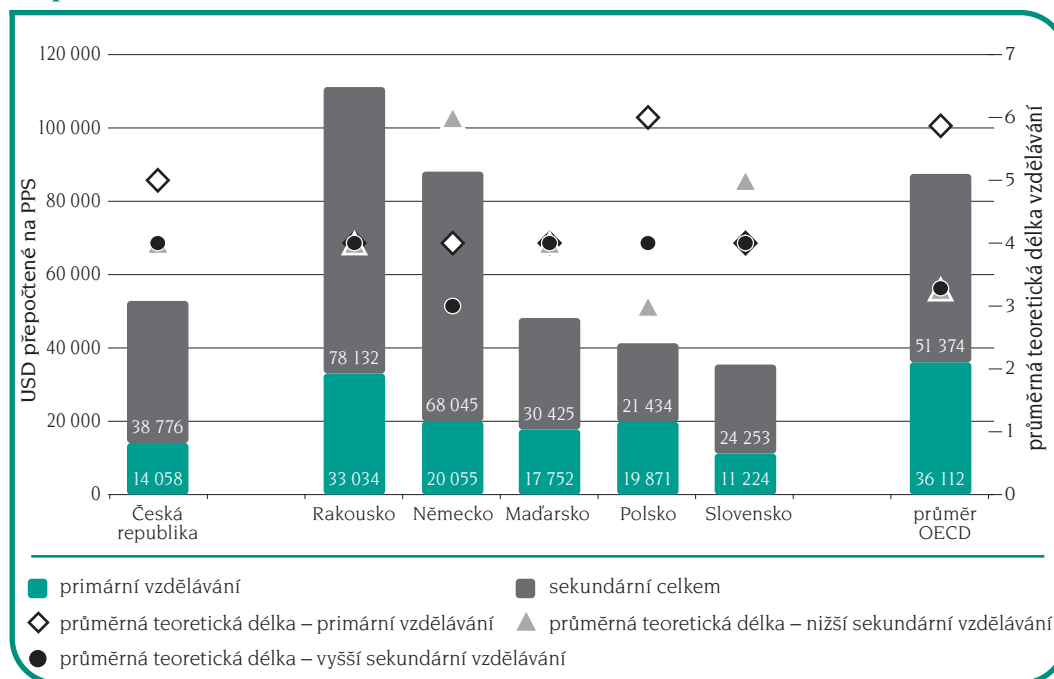
kde

$D_{PS,i}$ – teoretická délka vzdělávání na vzdělávací úrovni i

$EXP_perST_{PS,i}$ – výdaje na žáka za celou dobu vzdělávání na vzdělávací úrovni i

i – vzdělávací úroveň
primární
sekundární

Obrázek 10: **Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni v roce 2005**

Výdaje vynaložené na vzdělávání dítěte, žáka a studenta na dané vzdělávací úrovni v průběhu celé teoretické doby vzdělávání a studia vypovídají o celkových výdajích na žáka mnohem lépe, než je tomu v případě indikátoru průměrné roční výdaje na dítě, žáka a studenta, protože v sobě zohledňují i různé délky jednotlivých vzdělávacích stupňů ve sledovaných zemích.

Celkové výdaje vynaložené na žáka v průběhu primárního a sekundárního vzdělávání je nutné brát jako odhad založený na stávající účasti na vzdělávání (resp. velikosti populačních ročníků školního věku), stávající výši výdajů a stávající struktuře vzdělávacího systému na těchto vzdělávacích úrovních, resp. typické délce vzdělávacích programů. V hod-

notách indikátoru nejsou zohledněny změny ve výši výdajů na vzdělávání v následujících letech ani změny velikosti populace školního věku a ani případné strukturální změny vzdělávacího systému.

Délka primárního vzdělávání je v České republice pět let, v zemích OECD se jedná v průměru o 6letou docházku. V námi porovnávaných zemích se s výjimkou Polska (kde jde o délku šest let) jedná o školní docházku v délce čtyři roky. Vynásobením této typické délky vzdělávání a průměrných ročních výdajů na žáka v primárním vzdělávání docházíme k průměrným celkovým výdajům na vzdělávání žáka v průběhu celého primárního vzdělávání v České republice 14 058 USD přepočtených na paritu kupní síly, což je 39 % průměrných kumulativních výdajů na žáka v primárním vzdělávání v zemích OECD (kde je však průměrná délka vzdělávání o jeden rok vyšší, než je tomu u nás).

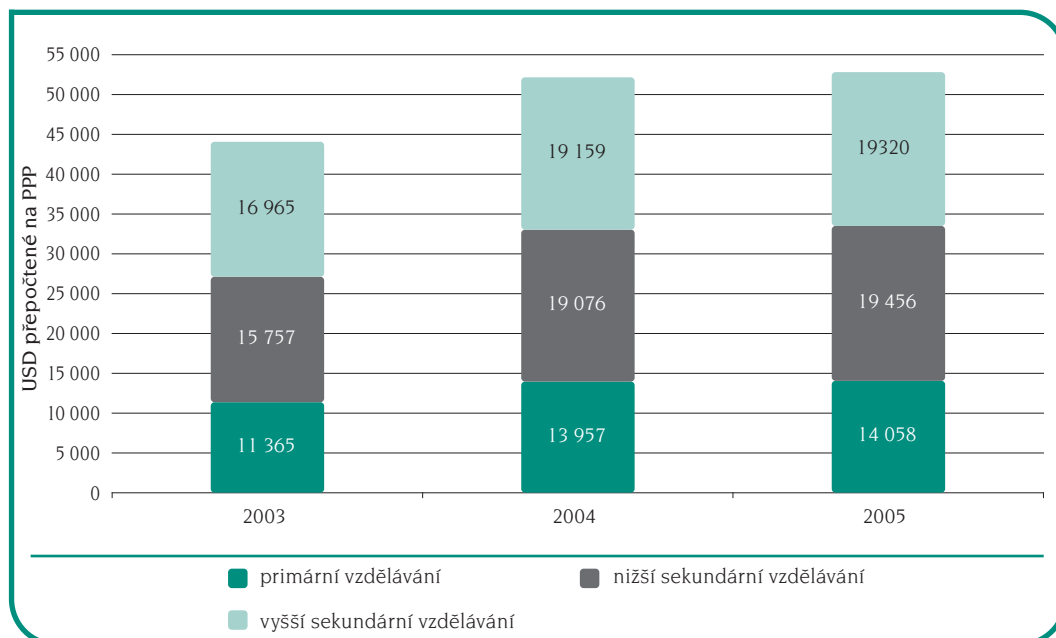
V sekundárním vzdělávání se průměrná teoretická délka vzdělávání v zemích OECD pohybuje na úrovni šesti let, v České republice jde o osm let. V námi porovnávaných zemích se jedná o hodnoty od sedmi let v Polsku až do devíti let v Německu a na Slovensku. Celkové odhadované výdaje na žáka v průběhu celého sekundárního vzdělávání jsou v České republice ve výši 38 776 USD přepočtených na paritu kupní síly, což je 75 % průměrných výdajů na žáka v průběhu sekundárního vzdělávání v zemích OECD. Nižších hodnot než Česká republika dosahují z námi porovnávaných zemí Polsko, Slovensko a Maďarsko.

Celková doba vzdělávání v primárním a sekundárním vzdělávání se pohybuje v České republice na úrovni 13 let, v průměru v zemích OECD jde o 12 let a v námi porovnávaných zemích se jedná o 12 let v Rakousku a Maďarsku a o 13 let v Německu, Polsku a na Slovensku. Odhadované výdaje na celou dobu vzdělávání na těchto úrovních byly v roce 2005 v České republice ve výši 52 834 USD, tedy 60 % průměrných výdajů v zemích OECD. Hodnoty v námi porovnávaných zemích se pohybují od 35 477 USD na Slovensku až do 111 167 USD v Rakousku.

Odhadované kumulované výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární vzdělávací úrovni v České republice v celém tříletém období (2003–2005) rostly. Vyšší nárůst byl patrný zejména v roce 2004, v roce 2005 se jednalo o nárůst pouhých 100 USD (přepočtených na paritu kupní síly), tedy necelé 1 %.

V případě nižšího sekundárního vzdělávání došlo také k nárůstu odhadovaných průměrných celkových výdajů na žáka – v roce 2004 se jednalo o 3,3 tis. USD (21 %), v roce 2005 byl nárůst méně výrazný (0,3 tis., tedy meziroční nárůst o 2 %).

Obrázek 11: **Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni v České republice v letech 2003–2005**

Obdobná situace nastala i ve vyšším sekundárním vzdělávání – v roce 2004 došlo k nárůstu kumulativních výdajů na žáka o 2,2 tis. USD, tedy o 12 %, v roce 2005 byl nárůst podstatně nižší, jednalo se o pouhých 0,5 tis. USD (necelé 1 %). Je nutné si uvědomit, že v hodnotách výdajů je zohledněna i míra inflace, a tedy síla ekonomiky, a při meziročních vysokých nárůstech výše výdajů v národních měnách pak v přepočtu na USD a paritu kupní síly tyto nárůsty nemusí být tak vysoké.

Z předchozího vyplývá, že obdobný vývoj měly i celkové kumulativní výdaje na žáka v primárním a sekundárním vzdělávání v České republice. Podle stavu vzdělávacího systému a výše výdajů v letech 2003 až 2005 došlo k navýšení kumulativních výdajů na žáka na těchto vzdělávacích úrovních – v roce 2004 se jednalo o nárůst ve výši 8,1 tis. USD (přepočtených na paritu kupní síly), tedy o 18 %, v roce 2005 se jednalo o mnohem nižší nárůst (0,6 tis., 1 %).

Celkové výdaje na studenta v průběhu teoretické doby vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni

Pro výpočet teoretické délky studia se používají dvě metody – výpočet prostřednictvím aproximací a řetězové metody.

Aproximační metoda – výsledný odhad délky studia se počítá jako:

$$D = \frac{(S_{t-1} + S_t)}{(Z_t + A_t)},$$

kde

S_t – počet studentů na konci roku t

S_{t-1} – počet studentů na začátku roku t

Z_t – počet studentů studujících první studium prvním rokem

A_t – počet studentů, kteří ukončili studium v roce t

Počet studentů je upraven přepočtem na plná studia (tedy „full-time equivalent“), do počtu poprvé zapsaných se zahrnují pouze poprvé zapsaní do plných (full-time) studií.

Řetězová metoda – délka studia je definována jako součet pravděpodobností za každý rok vzdělávání, že student, který do vzdělávání vstoupí, bude v daný rok stále ještě studentem (neukončí tedy studium předčasně). Délka studia je tedy definována jako:

$$D = \sum_{i=1}^n q_i,$$

kde

q_i – pravděpodobnost, že student, který začal studovat, bude po i letech stále studovat, jde tedy o podíl studentů studujících i let z počtu studentů studujících $(i-1)$ let v předchozím roce

n – možný počet let studia

Celkové výdaje na studenta v průběhu teoretické doby vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni se tedy počítají jako

$$D_T \cdot EXP_perST_T,$$

kde

D_T – průměrná délka studia v terciárním vzdělávání

EXP_perST_T – průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání

Odhad je založen na následujících předpokladech:

1. přechodové charakteristiky zůstávají v průběhu času konstantní
2. výdaje daného roku jsou počítány jako konstantní v čase

Vzhledem k tomu, že v Education at a Glance nebyly publikovány hodnoty za Českou republiku, neuvádíme zde ani porovnání ostatních zemí. Údaje za ČR nebyly publikovány vzhle-

dem k tomu, že v období 2003–2005 probíhaly na vysokých školách poměrně velké změny díky přechodu na strukturu programů odpovídající Boloňské deklaraci (transformace většiny magisterských programů v délce trvání 4–6 let na bakalářské a navazující magisterské programy) a bylo tedy problematické určit průměrnou délku vzdělávání na terciární úrovni.

Průměrné roční celkové výdaje na žáka/studenta vztažené k HDP na obyvatele

Stejně jako v případě indikátoru průměrné celkové roční výdaje na žáka a studenta indikátor vychází z celkových výdajů na vzdělávání a celkového odpovídajícího přepočteného počtu žáků a studentů (započítávají se tedy žáci a studenti ze vzdělávacích institucí, o kterých jsou dostupné údaje o vynaložených finančních prostředcích). Indikátor se počítá jako:

$$\frac{All_EXP_i}{ENRL_i \cdot HDP_{obyv}}$$

kde

All_EXP_i – celkové výdaje na vzdělávací instituce na vzdělávací úrovni i

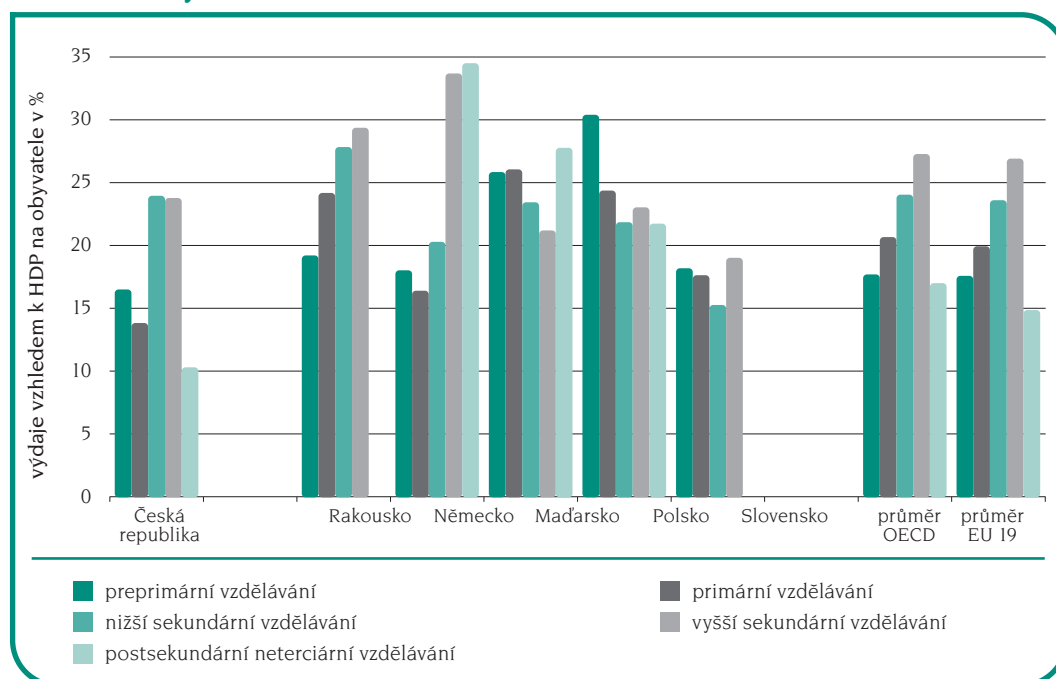
$ENRL_i$ – počet dětí/žáků/studentů ve vzdělávacích institucích na vzdělávací úrovni i , o kterých jsou k dispozici údaje o výdajích

HDP_{obyv} – hrubý domácí produkt na obyvatele

i – vzdělávací úroveň
preprimární
primární
nižší sekundární
vyšší sekundární
postsekundární neterciární
terciární typ 5B
terciární typ 5A a 6
terciární celkem

Počty dětí/žáků/studentů jsou přepočteny na kalendářní rok stejným způsobem jako v případě indikátoru *Průměrné roční celkové výdaje na žáka/studenta*. Údaje o výdajích na vzdělávací instituce i údaje o HDP na obyvatele se uvádějí za stejné období, tedy za finanční rok.

Obrázek 12: **Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v roce 2005**

Indikátor průměrné roční výdaje na žáka vztažené k HDP na obyvatele charakterizuje platební schopnost a ochotu země financovat vzdělávání dětí, žáků a studentů.

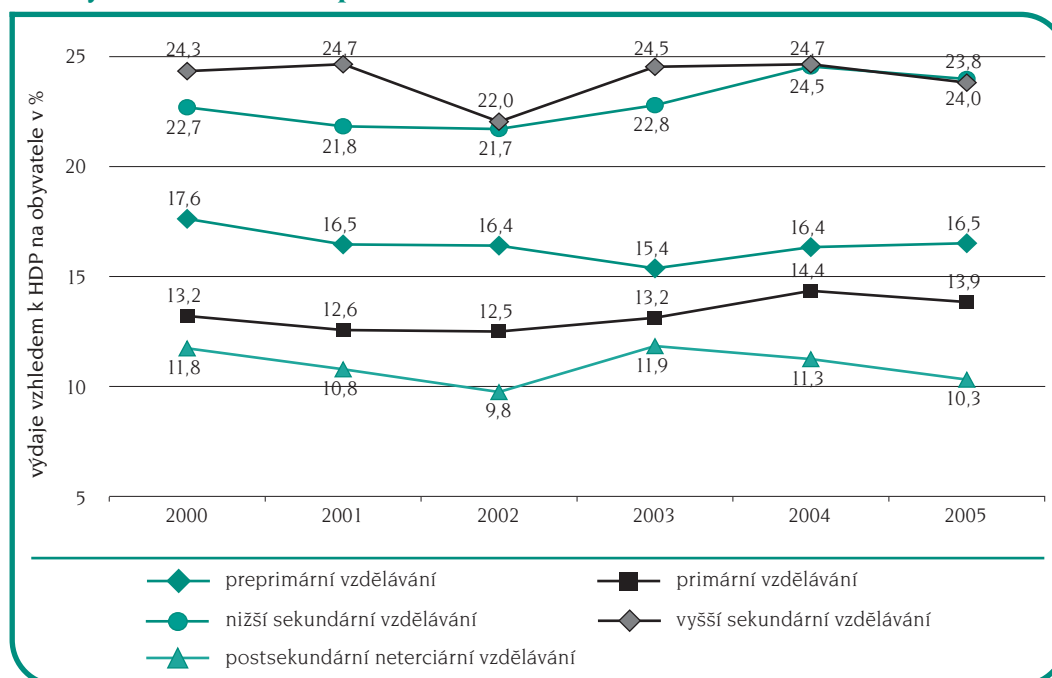
Průměrné roční výdaje na dítě v preprimárním vzdělávání činily v roce 2005 v České republice celkem 16,5 % HDP na obyvatele, v průměru v zemích OECD se jednalo o 17,7 % HDP na obyvatele a v zemích EU19 šlo o 17,6 % HDP na obyvatele. Všechny námi porovnávané země dosáhly hodnot vyšších, jednalo se o výdaje ve výši od 18,1 % HDP na obyvatele v Německu až do 30,4 % HDP na obyvatele v Polsku.

V primárním vzdělávání dosahovaly v roce 2005 v České republice průměrné roční výdaje na žáka v primárním vzdělávání celkem 13,9 % HDP. V námi porovnávaných zemích se výdaje na žáka vzhledem k HDP na obyvatele pohybovaly od 16,4 % v Německu do 26,1 % HDP na obyvatele v Maďarsku. V průměru v zemích OECD šlo o 20,7 % HDP na obyvatele a v zemích EU19 o 20 % HDP na obyvatele.

Průměrné roční výdaje na žáka v sekundárním vzdělávání v České republice se blíží průměru zemí OECD v mnohem vyšší míře, než je tomu v případě primárního vzdělávání. Na žáka v nižším sekundárním vzdělávání bylo v roce 2005 v České republice vynaloženo v průměru 24 % HDP na obyvatele (průměr zemí OECD byl 24,1 % a zemí EU19 byl 23,6 % HDP na obyvatele). V případě nižšího sekundárního vzdělávání převyšují hodnoty za Českou republiku v námi porovnávaných zemích hodnoty indikátoru za Slovensko, Německo, Polsko a Maďarsko. Vyšších hodnot dosahuje pouze Rakousko.

Ve vyšším sekundárním vzdělávání je situace obdobná jako v nižším sekundárním vzdělávání, i když jsou hodnoty o něco nižší. V České republice byly v roce 2005 vydány v průměru na žáka ve vyšším sekundárním vzdělávání finanční prostředky ve výši 23,8 % HDP na obyvatele, průměr zemí OECD je 27,3 %, u zemí EU19 se jedná v průměru o 26,9 %. Z námi porovnávaných zemí dosahují vyšších hodnot než Česká republika Německo a Rakousko.

Obrázek 13: **Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v České republice v letech 2000–2005**

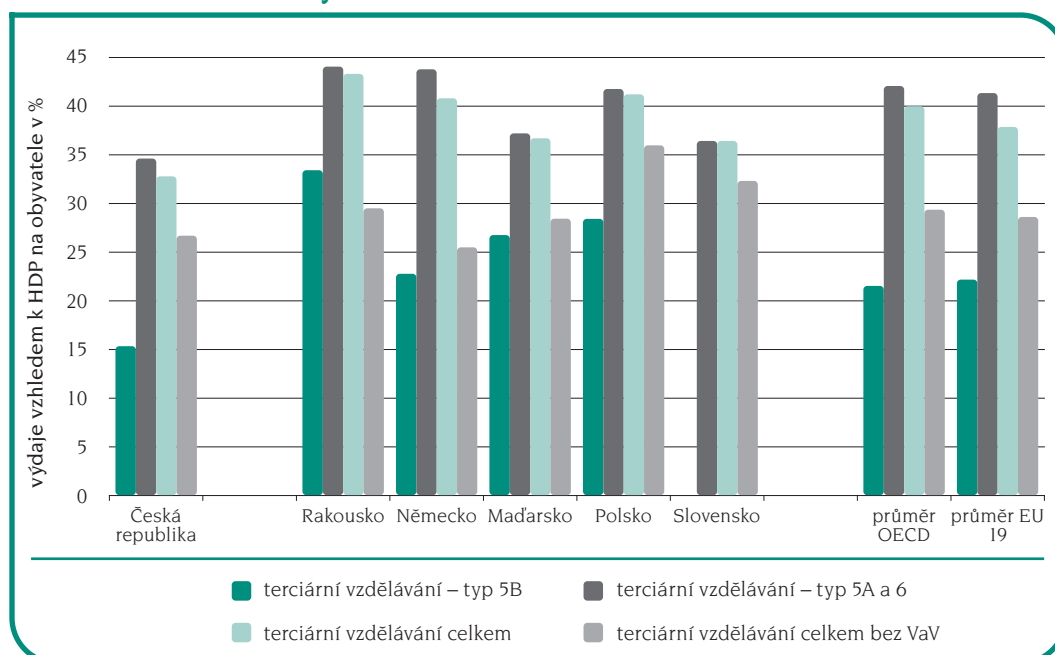
Výdaje na dítě v preprimárním vzdělávání v České republice jako podíl HDP na obyvatele v období 2000–2003 klesaly, v letech 2004–2005 se stabilizovaly na úrovni 16,4–16,5 % HDP na obyvatele. Na obdobných hodnotách se pohybovaly výdaje na dítě na této vzdělávací úrovni i v letech 2001 a 2002.

V primárním vzdělávání činily ve sledovaném období průměrné roční výdaje na žáka vzhledem k HDP na obyvatele 12,5–14,4%. Nejvyšší hodnotu jsme zaznamenali v roce 2004, nejnižší v roce 2002. V roce 2005 se jednalo o jednotkové výdaje v primárním vzdělávání ve výši 13,9% HDP na obyvatele.

Na žáka v nižším sekundárním vzdělávání bylo v letech 2000–2005 vydáváno ročně 21,7–24,5% HDP na obyvatele. Nejvyšší podíl jsme zaznamenali v roce 2004 (24,5 %), v roce 2005 došlo k poklesu na 24,0% HDP na obyvatele. Ve vyšším sekundárním vzdělávání se průměrné roční výdaje na žáka jako podíl HDP na obyvatele pohybovaly na úrovni 23,8–24,7%, jedinou výjimkou byl rok 2002, kdy se jednalo o 22% HDP na obyvatele.

Celkově se dá říci, že na všech z uvedených vzdělávacích úrovních s výjimkou preprimárního vzdělávání došlo v České republice v roce 2005 k poklesu průměrných ročních výdajů na žáka vzhledem k HDP na obyvatele.

Obrázek 14: **Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v roce 2005**

Porovnáváme-li průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání jako podíl HDP na obyvatele, pak se hodnoty za Českou republiku mnohem více blíží průměru zemí OECD i EU19, než když porovnáváme výdaje na žáka v absolutních hodnotách (resp. v USD přepočtených na paritu kupní síly). Indikátor vlastně měří, jakou měrou korespondují výdaje na vzdělávání s ekonomickou výkonností dané země.

Výdaje na studenta terciárního vzdělávání jako podíl HDP na obyvatele v roce 2005 v České republice činily 32,8%, jednalo se o 82% průměru zemí OECD, resp. 87% průměru zemí EU19. Všechny námi porovnávané země dosahovaly hodnot vyšších, nám nejbližší bylo Slovensko s 36,4% výdajů na studenta v terciárním vzdělávání vztažených na HDP na obyvatele a Maďarsko s 36,7%. Ostatní země dosahovaly hodnot vyšších než 40% HDP na obyvatele.

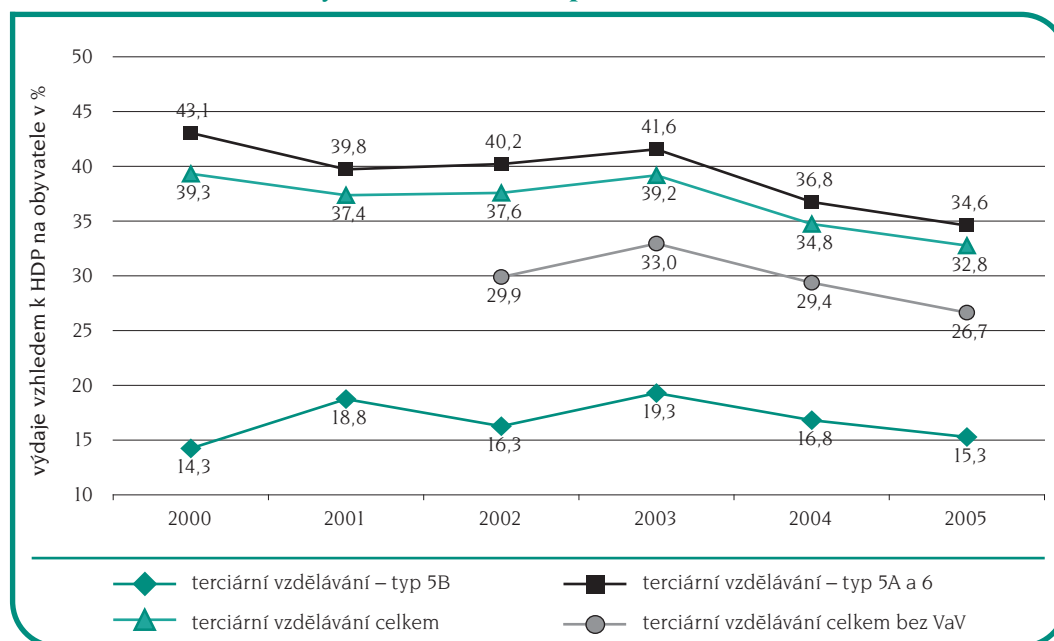
Obdobná situace nastává i v případě, že se zaměříme pouze na výdaje na studenta v terciárním vzdělávání typu 5A a 6. Zde výdaje na studenta v České republice činily v roce 2005 celkem 34,6% HDP na obyvatele (82% průměru zemí OECD a 84% průměru zemí EU19). Námi porovnávané země, tedy naše sousední země a Maďarsko, dosahovaly vyšších hodnot indikátoru, nejbližší hodnotám za Českou republiku bylo Slovensko s výdaji na studenta ve výši 36,4% HDP na obyvatele a Maďarsko s 37,2%.

Pokud porovnáváme výdaje na studenta v terciárním vzdělávání bez výdajů na výzkum a vývoj jako podíl HDP na obyvatele, pak se hodnoty za Českou republiku blíží hodnotám

OECD i EU19 mnohem více než v případě, že porovnáváme celkové výdaje. Výdaje za Českou republiku se pohybují na úrovni 26,7 % HDP na obyvatele (91 % průměrné hodnoty za země OECD, 93 % průměru za země EU19).

Celkově na vzdělávání žáka a studenta v primárním až terciárním vzdělávání bylo v roce 2005 v České republice vynaloženo 22,4 % HDP na obyvatele. Jedná se o 86 % průměrných výdajů zemí OECD a 89 % průměru zemí EU19. Nižších hodnot z námi porovnávaných zemí dosáhlo Slovensko s 19,8 % HDP na obyvatele, nad úroveň 30 % se pohybovaly průměrné roční výdaje na žáka a studenta v primárním až terciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele pouze v Rakousku. Hodnot vyšších než Česká republika dosahuje mimo již zmíněné Rakousko ještě Německo, Polsko a Maďarsko.

Obrázek 15: **Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v České republice v roce 2000–2005**

Poznámka: Výdaje na terciární vzdělávání očištěné o VaV jsou k dispozici od roku 2002.

Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání vztažené k HDP na obyvatele v České republice vykazují v období 2003–2005 klesající tendenci. Tato skutečnost byla způsobena zejména poklesem absolutních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání, což je důsledek prudkého nárůstu počtu studentů vysokých škol, který nebyl následován stejně rychlým nárůstem finančních prostředků. Svoji roli zde hraje i vývoj výše HDP na obyvatele ve sledovaném období.

Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání jako celku, stejně jako v terciárním vzdělávání typu 5A a 6, přepočtené jako podíl na HDP na obyvatele dosáhly nejnižších hodnot v celém sledovaném období právě v roce 2005. Oproti nejvyšším hodnotám v roce 2000 došlo během sledovaného období v celém terciárním vzdělávání k poklesu výdajů o 17 %, v případě terciárního vzdělávání typu 5A a 6 o bezmála 20 %.

Index změn ve výdajích na žáka a studenta se počítá jako:

$$\frac{All_EXP_x / ENRL_x}{All_EXP_{2000} / ENRL_{2000} \cdot HDP_defl(2000, x)} \cdot 100,$$

kde

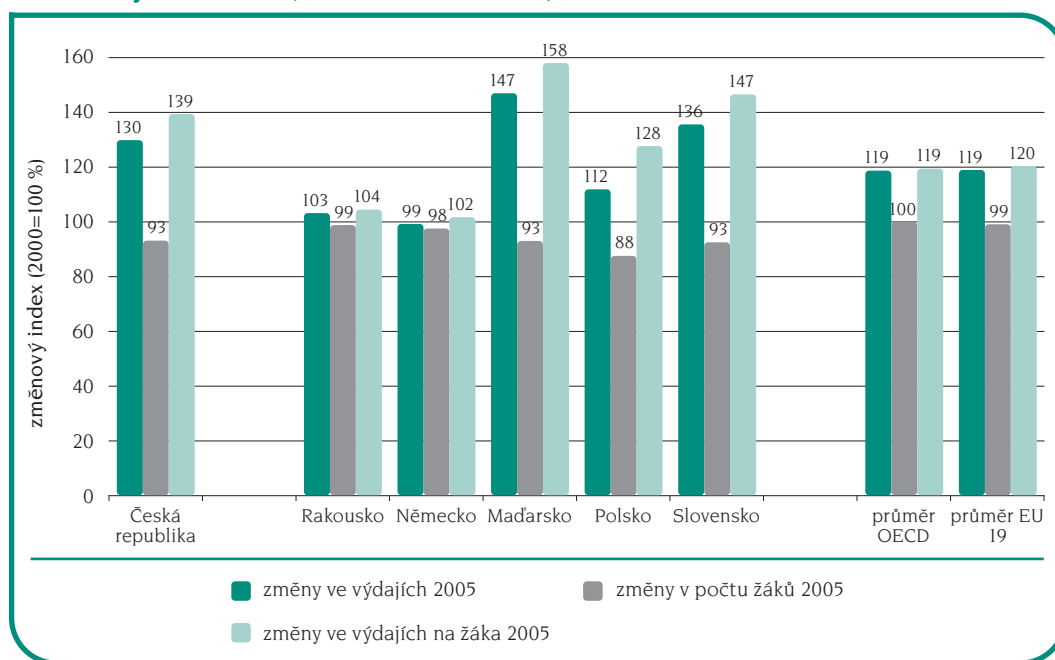
All_EXP_x – celkové výdaje na vzdělávací instituce v roce x

$ENRL_x$ – počet dětí, žáků, studentů v roce x , jde o průměrné přepočtené počty, započítávají se pouze děti/žáci/studenti ze vzdělávacích institucí, u kterých jsou k dispozici údaje o výdajích

- All_EXP_{2000} – celkové výdaje na vzdělávací instituce v roce 2000
- $ENRL_{2000}$ – počet dětí, žáků, studentů v roce 2000, jde o průměrné přepočtené počty, započítávají se pouze děti/žáci/studenti ze vzdělávacích institucí, u kterých jsou k dispozici údaje o výdajích
- $HDP_defl(2000, x)$ – HDP deflátor mezi roky 2000 a aktuálním rokem x
- x – aktuální rok x (2000, 2005)

Pro mezinárodní hodnocení celkového vývoje indikátorů je podstatné přepočítání hodnot na jednotné měřítko, které bude eliminovat různé míry inflace a vývoj ekonomiky v jednotlivých zemích. Z tohoto důvodu se hodnoty indikátorů charakterizující vývoj průměrných ročních výdajů na žáka a studenta přepočítávají na stálé ceny vybraného roku, v tomto případě roku 2000. Pro vytvoření uceleného obrazu o vývoji indikátoru v čase je nutné porovnávat vývoj výdajů na žáka a studenta s dalšími souvisejícími faktory, jako jsou celkové výdaje na danou úroveň vzdělání a vývoj počtu žáků a studentů.

Obrázek 16: **Index změn průměrných ročních výdajů na žáka v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání a související faktory mezi roky 2000 a 2005 (index změn vzhledem k roku 2000, stálé ceny roku 2000, rok 2000 = 100 %)**

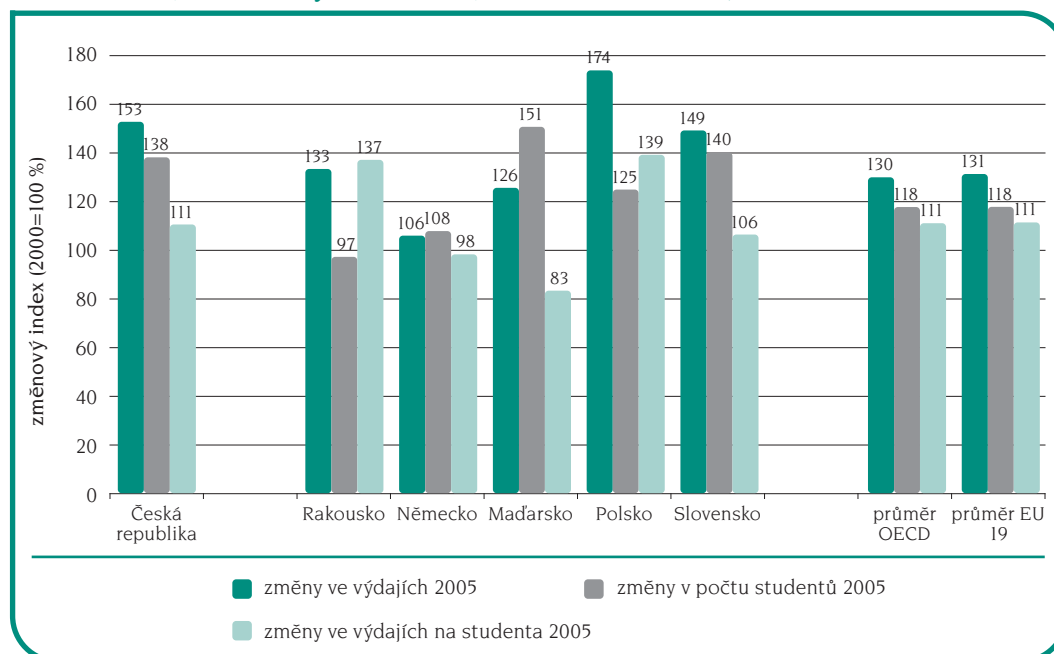
V České republice došlo v období 2000–2005 k poklesu celkového počtu žáků v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání o 7 %, zatímco celkové výdaje na tyto vzdělávací úrovně se zvýšily o 30 %. Důsledkem bylo navýšení průměrných ročních výdajů na žáka v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání o 39 %. K poklesu počtu žáků těchto vzdělávacích úrovní došlo ve všech námi sledovaných zemích, stejný pokles celkového počtu žáků zaznamenalo i Maďarsko a Slovensko, v Polsku byl pokles ještě vyšší – 12 %. Nárůst výdajů v jednotlivých zemích byl naprosto odlišný – nárůst výdajů na instituce primárního, sekundárního a postsekundárního neterciárního vzdělávání se v námi sledovaných zemích pohyboval od 3 % v Rakousku až do 47 % v Maďarsku, k poklesu celkových výdajů došlo v Německu (o 1 %). Vzhledem k odlišnému vývoji celkového objemu finančních prostředků došlo následně i k odlišnému vývoji průměrných ročních výdajů na žáka v jednotlivých zemích.

Průměrné roční výdaje na žáka v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání v letech 2000–2005 vzrostly ve všech námi sledovaných zemích. Jednalo

se o nárůst od 2 % v Německu (i přes pokles celkových výdajů) až do 47 % na Slovensku a 58 % v Maďarsku.

V průměru v zemích OECD došlo v období 2000–2005 ke stagnaci celkového počtu žáků v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání a k nárůstu celkových výdajů na tyto vzdělávací úrovně o 19 %, což mělo za následek nárůst průměrných ročních jednotkových výdajů rovněž o 19 %. V zemích EU19 byla situace obdobná – došlo k mírnému poklesu celkového počtu žáků o 1 % a nárůstu výdajů o 19 %, čímž došlo k navýšení jednotkových výdajů o 20 %.

Obrázek 17: **Index změn průměrných ročních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání a související faktory mezi roky 2000 a 2005 (index změn vzhledem k roku 2000, stálé ceny roku 2000, rok 2000 = 100 %)**

V terciárním vzdělávání se situace vyvíjela odlišným způsobem, než tomu bylo v případě nižších vzdělávacích úrovní. V průměru v zemích OECD došlo mezi roky 2000 a 2005 k nárůstu celkového počtu studentů v terciárním vzdělávání, stejně tomu bylo i v České republice a ve většině námi sledovaných zemí. Jednalo se o nárůsty od 8 % v Německu do 51 % v Maďarsku. Jedinou výjimkou bylo Rakousko, kde došlo k nepatrnému (3%) poklesu celkového počtu studentů. Spolu s nárůsty počtu studentů docházelo i celkovému navýšení finančních prostředků směřovaných do institucí terciárního vzdělávání, a to od 6 % v Německu do 74 % v Polsku.

V České republice došlo v období 2000–2005 k nárůstu počtu studentů v terciárním vzdělávání o 38 % a k nárůstu finančních prostředků o 53 %, což vedlo k 11 % nárůstu průměrných ročních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání. Tento nárůst průměrných výdajů na studenta odpovídá i průměrným hodnotám v rámci zemí OECD a EU19.

V námi sledovaných zemích došlo v případě Německa a Maďarska k poklesu průměrných ročních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání, a to o 2 %, resp. 17 %. V ostatních námi sledovaných zemích průměrné výdaje vzrostly, a to od 6 % na Slovensku do 37 % v Rakousku a 39 % v Polsku.

■ ■ KOLIK Z BOHATSTVÍ STÁTU JE VYNALOŽENO NA VZDĚLÁVÁNÍ?

Pro porovnání výdajů na vzdělávání mezi jednotlivými zeměmi je důležité najít jednotné měřítko, prostřednictvím kterého je možné údaje porovnávat. Tím je velikost hrubého domácího produktu. Celkové výdaje na vzdělávací instituce vztažené k velikosti hrubého do-

máčího produktu vlastně vypovídají o tom, kolik z bohatství státu je vynaloženo na sektor vzdělávání a jakou prioritou pro jednotlivé země je vzdělávání ve vztahu k celkovému rozdělení finančních zdrojů mezi resorty.

Pro všechny země jsou výdaje do vzdělávání investicí, která napomáhá rychlejšímu růstu ekonomiky, zvyšuje produktivitu ekonomiky a je základem rozvoje jednotlivce i celé společnosti. Určení výše podílu výdajů vynaložených na vzdělávání je tedy pro jednotlivé země OECD klíčovým rozhodnutím. Kromě vládních a dalších veřejných výdajů vstupují do vzdělávání pochopitelně i výdaje soukromých subjektů, ať už domácností nebo dalších soukromých subjektů. Vzhledem k tomu, že návratnost prostředků investovaných do vzdělávání je významná jak pro jedince, tak pro společnost, dochází v jednotlivých zemích k nárůstu celkového počtu žáků a studentů a rovněž i k navyšování výdajů investovaných do vzdělávání. Rostoucí objemy finančních prostředků na vzdělávání v jednotlivých zemích jsou využity zejména pro navýšení prostředků na platy a zlepšení vybavení škol.

Výdaje na vzdělávání jako podíl HDP jsou jedním z nejvíce sledovaných indikátorů mezinárodního srovnání. Tento indikátor však charakterizuje výdaje na vzdělávání pouze z pohledu celkových výdajů a nezohledňuje v sobě ani velikost populace, která se vzdělávání účastní, ani její strukturu podle vzdělávacích úrovní. Nepodává ani žádnou informaci o finančních prostředcích vydaných na vzdělávání jedince v průběhu celého vzdělávacího procesu. Hodnoty indikátoru jsou navíc velkou měrou ovlivněny okamžitou ekonomickou situací země, tedy výší HDP.

VYMEZENÍ INDIKÁTORU

Do výpočtu indikátoru vstupují jak veřejné, tak soukromé výdaje na vzdělávání. Výši hodnot indikátoru ovlivňuje také velikost populace školního věku a podíl populace ve vzdělávacím procesu. Velký dopad na výši celkových výdajů na vzdělávání mají i školné a výdaje na vzdělávání z jiných soukromých zdrojů než výdajů domácností.

Kromě údajů za aktuální finanční rok se indikátor zaměřuje na vývoj změn ve výši výdajů v čase. Index změn ve výši výdajů na vzdělávací instituce v relaci k HDP poskytuje obraz o tom, jak se vyvíjí podíl národního bohatství investovaný do vzdělávání. Je důležitým indikátorem charakterizujícím trendy ve výši finančních prostředků investovaných do vzdělávání.

ZDROJ DAT

Údaje o výši výdajů na vzdělávací instituce vycházejí ze standardního sběru statistických dat prostřednictvím dotazníků UOE (jednotné dotazníky UNESCO, OECD, EUROSTAT), které země každoročně vyplňují a zasílají OECD v rámci projektu INES. Poslední dostupné údaje, které jsou k dispozici, jsou za kalendářní rok 2005.

Údaje o HDP a HDP deflátoru vycházejí z databází OECD a EUROSTAT, které jsou zpracovány na základě údajů z Národních účtů jednotlivých zemí.

METODICKÝ POPIS

Indikátor v sobě zahrnuje celkové výdaje na vzdělávací instituce, ať už jde o instituce poskytující vlastní vzdělávání, nebo o instituce poskytující služby spojené se vzděláváním, případně vzdělávací instituce zabývající se výzkumem a vývojem (školy, univerzity a další veřejné i soukromé instituce poskytující vzdělávací služby a služby se vzděláváním spojené).

Do výdajů na vzdělávání použitých pro výpočet tohoto indikátoru nejsou zahrnuty výdaje na zboží a služby mimo vzdělávací systém (nejsou tedy zahrnuty např. výdaje na doučování, které není poskytované školou, nezahrnují se také výdaje na životní náklady, které nejsou státem dotovány).

Zahrnují se jak výdaje veřejné, tak výdaje soukromé – výdaje domácností i výdaje dalších soukromých subjektů na vzdělávací instituce.

DÍLČÍ INDIKÁTORY

V rámci indikátoru jsou publikovány dílčí indikátory, které podrobně charakterizují danou problematiku:

- Výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP
- Index změn ve výdajích vzdělávání vzhledem k HDP

Výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP

Jedná se o celkové výdaje na vzdělávací instituce vztahované k HDP. Výsledná hodnota indikátoru je součtem veřejných výdajů vztahovaných k HDP a soukromých výdajů vztahovaných k HDP.

Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP se počítají jako:

$$\frac{EXP_veř_x + Veř_dotace_x + EXP_mezin_x}{HDP_x},$$

kde

$EXP_veř_x$ – přímé výdaje na vzdělávací instituce z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

$Veř_dotace_x$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním v kalendářním roce x

EXP_mezin_x – výdaje na vzdělávací instituce ze zahraničních zdrojů v kalendářním roce x

HDP_x – hrubý domácí produkt v kalendářním roce x

Soukromé výdaje na vzdělávání jako podíl HDP se počítají jako:

$$\frac{EXP_soukr_x + Veř_dotace_x}{HDP_x},$$

kde

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávání ze soukromých zdrojů v kalendářním roce x

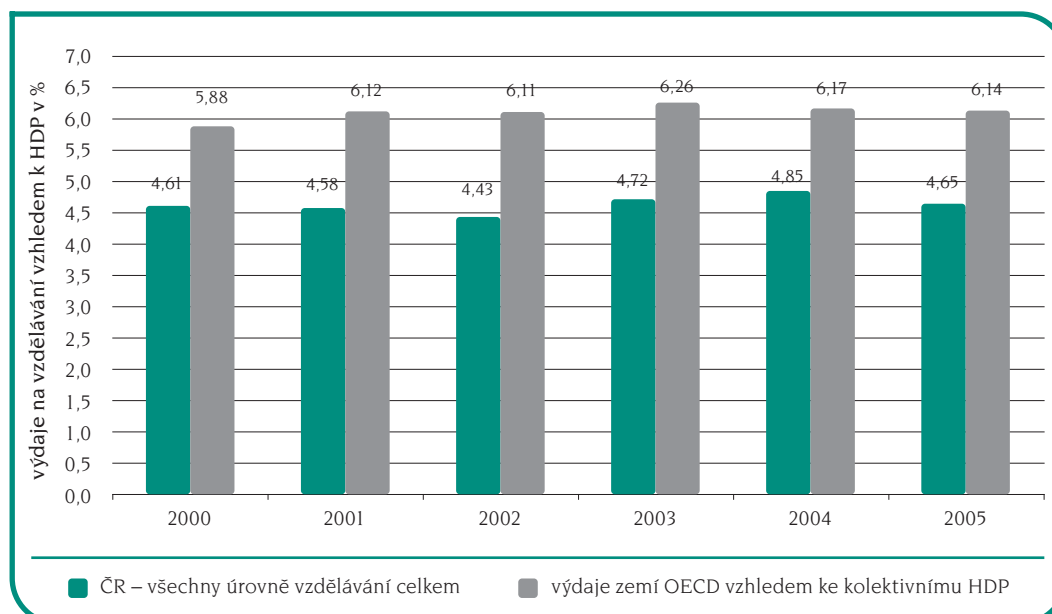
$Veř_dotace_x$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním v kalendářním roce x

HDP_x – hrubý domácí produkt

Veřejné subvence soukromým subjektům jsou odečteny, aby se zamezilo jejich dvojímu započítávání do celkových soukromých výdajů. Jsou totiž zároveň započteny v celkových výdajích domácností, u kterých se neliší, ze kterých zdrojů finanční prostředky pocházejí.

Celkové roční výdaje na vzdělávací instituce činily v roce 2005 v České republice 4,65 % HDP. Obdobných hodnot dosáhl indikátor i v letech 2000 a 2001. V období 2002–2004 výdaje na vzdělávání jako podíl HDP v České republice kolísaly mezi 4,43–4,85 %. V porov-

Obrázek 18: **Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP v České republice a v zemích OECD v letech 2000–2005**

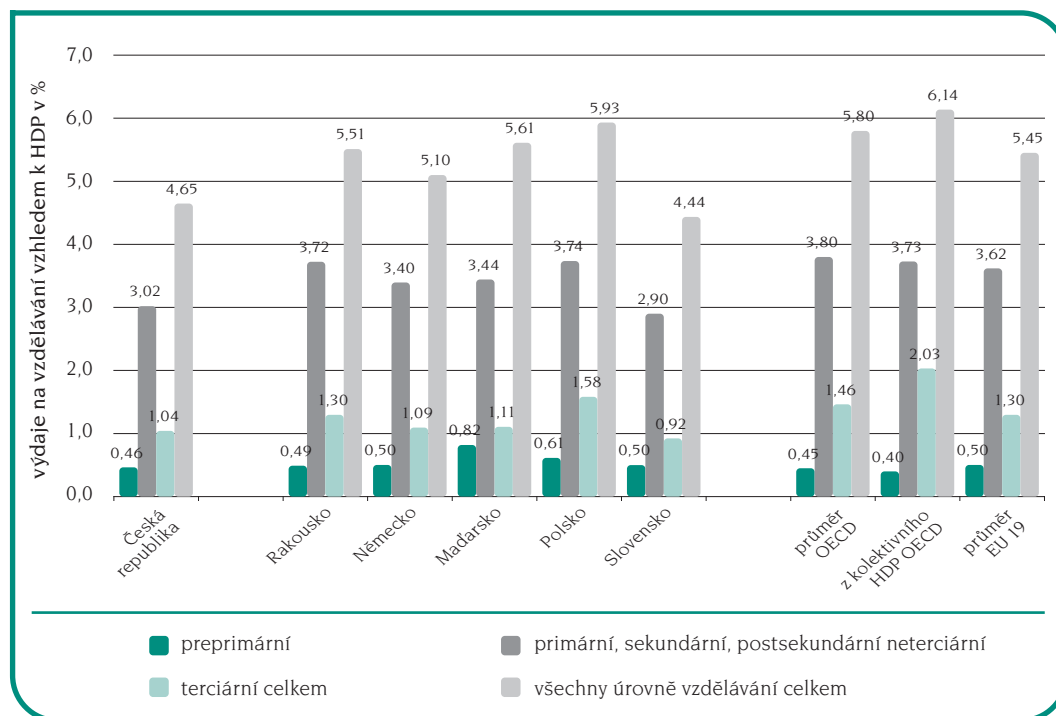
nání s průměrnými výdaji zemí OECD vzhledem ke kolektivnímu HDP činí výdaje České republiky ve sledovaném období 73–79 %.

V průměru zemí OECD se celkové výdaje na vzdělávací instituce vzhledem ke kolektivnímu HDP v letech 2000–2005 pohybovaly v rozmezí 5,88–6,26 %, přičemž nejvyšší hodnoty byly zaznamenány v roce 2003.

Námi porovnávané země (země sousedící s Českou republikou a Maďarsko) vydaly v roce 2005 na vzdělávací instituce více než 5 % HDP, jedinou výjimkou je Slovensko s výdaji ve výši 4,44 % HDP.

Tyto hodnoty vypovídají o výdajích na vzdělávací instituce jako celku. Vzhledem k tomu, že se vzdělávací systémy jednotlivých zemí liší a liší se i struktura žáků a studentů jednotlivých vzdělávacích úrovní, je pro účely vzdělávací politiky dané země více vypovídající a tedy i lépe využitelný indikátor porovnávající výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP podle jednotlivých vzdělávacích úrovní.

Obrázek 19: **Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP podle vzdělávacích úrovní v roce 2005**

V České republice činily v roce 2005 výdaje na preprimární vzdělávání (jde o celkové výdaje, tedy veřejné i soukromé) celkem 0,46 % HDP. V průměru zemí OECD se jednalo o 0,4 % kolektivního HDP (průměr zemí OECD 0,45 %) a v rámci zemí EU19 se jednalo v průměru o 0,5 % HDP. V jednotlivých zemích se výdaje na předškolní vzdělávání poměrně liší, což je dáno zejména odlišným systémem preprimárního vzdělávání (např. nezanedbatelná část tohoto vzdělávání je poskytována mimo vzdělávací systém, vzdělávání je často poskytováno za úplaty apod.). Ve všech námi sledovaných zemích jsou výdaje na preprimární vzdělávání jako podíl HDP vyšší, než je tomu v České republice, pohybují se v rozmezí od 0,49 % HDP v Rakousku do 0,82 % HDP v Maďarsku.

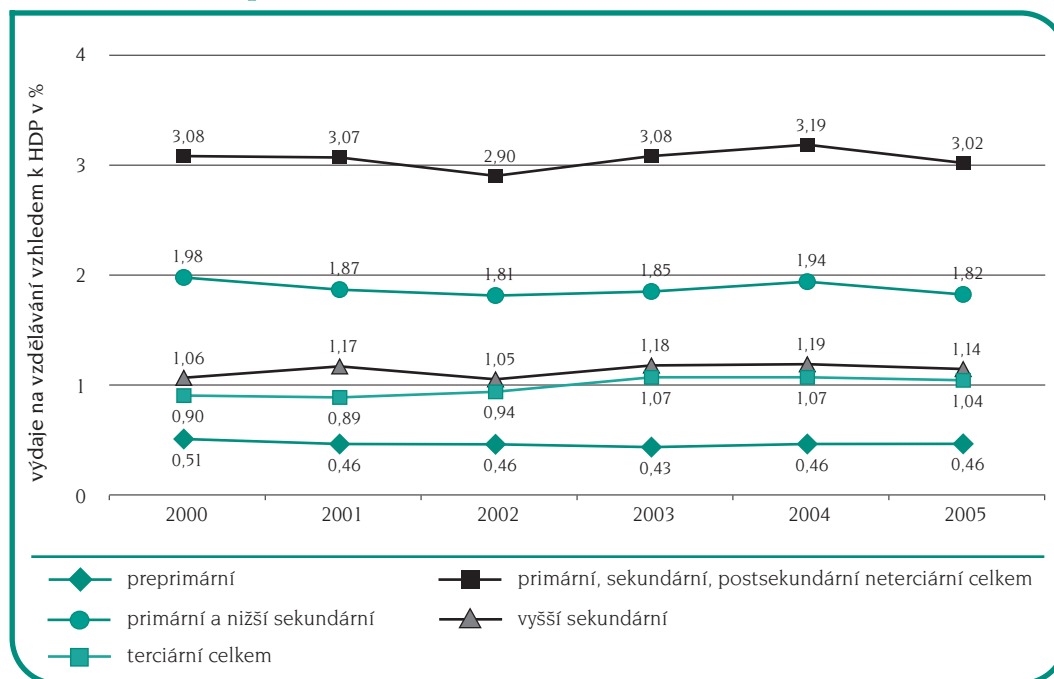
V primárním a části sekundárního vzdělávání žáci plní povinnou školní docházku, způsob výuky v jednotlivých zemích OECD je na této vzdělávací úrovni obdobný a účast ve vzdělávání je téměř univerzální (zejména v primárním a nižším sekundárním vzdělávání). Výdaje na těchto vzdělávacích úrovních včetně vyššího sekundárního a postsekundárního neterciárního vzdělávání vyjádřené jako podíl HDP se v roce 2005 v České republice pohybovaly na úrovni 3,02 %. Podíl výdajů na tyto vzdělávací úrovně zemí OECD jako celku vzhledem ke kolektivnímu HDP činil 3,73 % HDP (průměr výdajů je 3,8 %) a průměrná hodnota zemí

EU19 byla 3,62%. V obou případech tedy byly výdaje České republiky nižší než průměrné hodnoty za země OECD i EU19 a byly nižší i v porovnání s téměř všemi námi sledovanými zeměmi. Jedinou výjimkou je Slovensko, které vykázalo výdaje ve výši 2,9% HDP.

Výdaje jednotlivých zemí na terciární vzdělávání jsou kromě celkové výše veřejných výdajů investovaných do této vzdělávací úrovně ovlivněny jednak celkovým počtem studentů, výší soukromých výdajů a v neposlední řadě i výší výdajů na výzkum a vývoj. Toto vše je nutné mít na paměti při analyzování celkových výdajů na terciární vzdělávání.

Výdaje na instituce terciárního vzdělávání činily v roce 2005 v České republice 1,04% HDP (z toho terciární vzdělávání typu 5A a 6 celkem 1% HDP). V zemích OECD se jednalo o výdaje ve výši 2,03% kolektivního HDP (průměr zemí 1,46%), průměr zemí EU19 byl 1,3% HDP. Nižších hodnot výdajů na terciární vzdělávání v námi porovnávaných zemích dosáhlo v roce 2005 Slovensko (0,92% HDP) a mírně vyšších hodnot Německo (1,09% HDP) a Maďarsko (1,11% HDP).

Obrázek 20: **Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP podle vzdělávacích úrovní v České republice v letech 2000–2005**

V letech 2000–2005 byl v České republice vývoj výdajů na jednotlivé úrovně vzdělávání vzhledem k HDP značně rozkolísaný. Stejně jako vývoj výdajů v absolutních částkách (resp. v USD přepočtených na paritu kupní síly) se výdaje na jednotlivé úrovně vzdělávání vztahované k HDP vyvíjely mírně odlišně.

Výdaje na preprimární vzdělávání se v České republice v letech 2000–2005 pohybovaly od hodnoty 0,43% HDP v roce 2003 do 0,51% v roce 2000. V ostatních letech byly výdaje na preprimární vzdělávání prakticky stejné – 0,46% HDP.

Vývoj výdajů na primární a nižší sekundární vzdělávání vzhledem k HDP v České republice v letech 2000–2005 nevykazoval stabilní trend, hodnoty byly poměrně rozkolísané. V letech 2000–2002 došlo k poklesu hodnot až na 1,81% HDP, v dalších dvou letech došlo k nárůstu na 1,94% HDP v roce 2004 a v roce 2005 se výdaje na primární a nižší sekundární vzdělávání vzhledem k HDP opět mírně snížily. Ještě více rozkolísaný vývoj vykazují výdaje na instituce vyššího sekundárního vzdělávání vyjádřené jako podíl HDP. Tyto výdaje se v období 2000–2005 pohybovaly v rozmezí 1,05% HDP v roce 2002 až 1,19% HDP v roce 2004. V posledním sledovaném roce, tedy 2005, dosáhly výdaje na vyšší sekundární vzdělávání hodnoty 1,14% HDP.

V terciárním vzdělávání výdaje v porovnání s HDP rostly (s výjimkou roku 2001) až do roku 2004 (na 1,07 % HDP), v roce 2005 došlo k poklesu na 1,04 % HDP.

Index změn ve výdajích na vzdělávání vzhledem k HDP

Indikátor zahrnuje celkové výdaje na vzdělávací instituce vztažené k HDP, tedy výdaje na vlastní vzdělávání, výdaje na služby spojené se vzděláváním a výdaje vzdělávacích institucí na výzkum a vývoj. V rámci výpočtu indikátoru se porovnávají údaje za různá období, přičemž se bere v úvahu míra inflace (výpočet je tedy proveden ve stálých cenách vztažených k určitému roku – v tomto případě k roku 2000).

Index změn výdajů na vzdělávání vzhledem k HDP se počítá jako:

$$\frac{All_EXP_x / HDP_x}{All_EXP_{2000} / HDP_{2000} \cdot HDP_defl(2000, x)} \cdot 100,$$

kde

- All_EXP_x – celkové výdaje na vzdělávací instituce v roce x
- HDP_x – HDP v roce x
- All_EXP_{2000} – celkové výdaje na vzdělávací instituce v roce 2000
- HDP_{2000} – HDP v roce 2000
- $HDP_defl(2000, x)$ – HDP deflátor mezi roky 2000 a aktuálním rokem x
- x – aktuální rok x

Indikátor by měl být interpretován společně s celkovými výdaji na vzdělávání – malá změna ve výdajích vzhledem k HDP může ve skutečnosti znamenat poměrně velkou změnu výdajů v absolutních částkách. V malých zemích mohou být celkové výdaje na vzdělávání značně ovlivněny kapitálovými výdaji, které jsou do celkových výdajů zahrnuty ve chvíli jejich investování. Nejedná se o výdaje, které by se ve stejné výši uskutečňovaly pravidelně každoročně.

Indikátor může být počítán i zvlášť **pro jednotlivé vzdělávací úrovně**. Vzorec pro výpočet je následující:

$$\frac{All_EXP_{xi} / HDP_x}{All_EXP_{2000,i} / HDP_{2000} \cdot HDP_defl(2000, x)} \cdot 100,$$

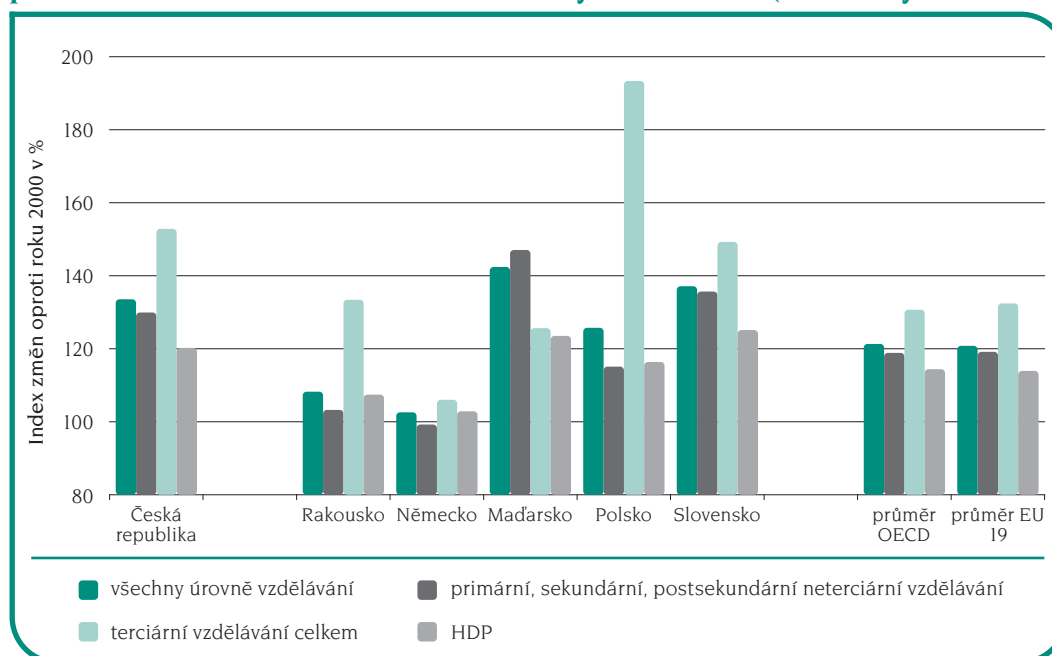
kde

- All_EXP_{xi} – celkové výdaje na vzdělávací instituce na úrovni j v roce x
- HDP_x – HDP v roce x
- All_EXP_{2000i} – celkové výdaje na vzdělávací instituce na úrovni j v roce 2000
- HDP_{2000} – HDP v roce 2000
- $HDP_defl(2000, x)$ – HDP deflátor mezi roky 2000 a aktuálním rokem x
- x – aktuální rok x
- i – vzdělávací úroveň
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární

Vývoj výdajů na vzdělávání je v Education at a Glance charakterizován prostřednictvím porovnání výdajů na vzdělávací instituce vzhledem k HDP, ať už jako celku, nebo výdajů na jednotlivé vzdělávací úrovně, v letech 2000 a 2005. Výdaje jsou přepočteny na stálé ceny roku 2000, aby byly eliminovány změny v míře inflace a celkovém ekonomickém vývoji jednotlivých zemí.

Na velikost hodnot indikátoru výdaje na vzdělávání vyjádřeného jako podíl na HDP mají pochopitelně vliv nejen celkové výdaje na vzdělávání, ale i výše HDP. Proto pro doplnění celkového obrazu o výdajích na vzdělávání uvádíme společně s indexem změn výdajů na vzdělávání i index změn výše HDP mezi roky 2000 a 2005.

Obrázek 21: **Index změn celkových ročních výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní a HDP mezi roky 2000 a 2005 (stálé ceny roku 2000)**

Výše HDP v České republice v období 2000–2005 vzrostla o 20 %, zatímco celkové výdaje na vzdělávání vzrostly o 34 % – výdaje na vzdělávání tedy rostly rychleji než HDP. Rychlejší tempo růstu výdajů na vzdělávání než tempo růstu HDP se promítlo i na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávací úrovni, kde výdaje ve sledovaném období vzrostly o 30 %, a zejména pak v oblasti terciárního vzdělávání, kde došlo k nárůstu výdajů o 53 %.

V průměru zemí OECD i zemí EU19 rostly výdaje na vzdělávání rovněž rychleji, než rostl HDP (nárůst HDP o 14 %, nárůst výdajů na vzdělávání o 21 % v obou případech). Rychleji rostly výdaje na terciární vzdělávání (nárůst o 31 % v průměru zemí OECD a o 32 % v rámci zemí EU19) než výdaje na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání (nárůst o 19 % v zemích OECD i v zemích EU19).

I prakticky ve všech námi sledovaných zemích rostly mezi roky 2000 a 2005 celkové výdaje na vzdělávání rychleji, než rostl HDP. Výjimkou bylo Německo, kde výdaje na vzdělávání i HDP rostly stejným tempem.

Největší rozdíl mezi nárůstem výdajů na vzdělávání a nárůstem HDP jsme zaznamenali v Maďarsku (19 procentních bodů) a na Slovensku (12 p. b.). V České republice se jednalo o rozdíl 14 p.b. a v zemích OECD a EU19 shodně o nárůst 7 p.b.

■ ■ JAKÉ JSOU VEŘEJNÉ A SOUKROMÉ VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ?

Pro vyhodnocení celkových výdajů na vzdělávání, které jednotlivé země na vzdělávací instituce vydávají, je nutné znát i jejich strukturu z pohledu zdrojů financování – zda se jedná o výdaje veřejné nebo soukromé, případně o jaký typ soukromých výdajů se jedná (výdaje domácností, výdaje ostatních soukromých subjektů). Jedná se o základní indikátor, jehož hodnoty jsou podkladem pro analýzy zkoumající podíl soukromých výdajů, které hrají významnou roli zejména v terciárním vzdělávání.

V mnoha zemích se stává téměř veřejnou diskusí, jaký má být podíl výdajů na vzdělávání ze soukromých zdrojů, zejména z prostředků domácností. Tyto diskuse se týkají zejména preprimárního a terciárního vzdělávání.

Vzdělávání se týká stále širší skupiny obyvatel. Uchazeči o vzdělávání mají možnost vybírat si z rozsáhlého okruhu vzdělávacích programů a ze škály institucí, které vzdělávání realizují. Vzhledem ke stále rostoucímu počtu účastníků vzdělávání se vlády jednotlivých

zemí snaží najít nové partnery, kteří jim pomohou vzdělávání zafinancovat. Výsledkem těchto snah je skutečnost, že veřejné finance tvoří často jen část celkových výdajů na vzdělávání a role, kterou hrají soukromí investoři, je stále důležitější.

■ VYMEZENÍ INDIKÁTORU

Do výpočtu indikátoru se zahrnují jak výdaje na vlastní vzdělávání, tak výdaje na služby spojené se vzděláváním a výdaje vzdělávacích institucí na výzkum a vývoj. Indikátor tedy podává obraz o podílu soukromých a veřejných výdajů na vzdělávací instituce jako celek. Rozdělení celkových výdajů na vzdělávání poskytuje ale pouze jednostranný pohled na strukturu výdajů. Na těch úrovních vzdělávání, kde žáci plní povinnou školní docházku, pochází naprostá většina finančních prostředků z veřejných zdrojů, soukromé prostředky v sobě zahrnují spíše nezbytné výdaje domácností na školní potřeby a některé služby spojené se vzděláváním, případně část soukromých výdajů tvořících školné. V případě terciárního vzdělávání vstupují do vzdělávacího systému svými finančními prostředky ostatní soukromé subjekty a podíl prostředků plynoucích ze školného je v této vzdělávací úrovni výrazně vyšší. Z těchto důvodů je nezbytné uvádět strukturu výdajů podle zdrojů financování i ve členění podle vzdělávacích úrovní.

■ ZDROJ DAT

Údaje o výši výdajů na vzdělávací instituce vycházejí ze standardního sběru statistických dat prostřednictvím dotazníků UOE (jednotné dotazníky UNESCO, OECD, EUROSTAT), které země každoročně vyplňují a zasílají OECD v rámci projektu INES. Údaje jsou za finanční rok 2005.

■ METODICKÝ POPIS

Indikátor v sobě zahrnuje výdaje na vzdělávací instituce (školy, univerzity a další veřejné i soukromé instituce poskytující vzdělávací služby a služby se vzděláváním spojené). Výdaje nejsou omezeny pouze výdaji na vlastní vzdělávání, ale zahrnují i výdaje na služby spojené se vzděláváním poskytované studentům a jejich rodinám. Zahrnuty jsou i výdaje na výzkum a vývoj, pokud je realizován v rámci vzdělávacích institucí.

Do výdajů na vzdělávání použitých pro výpočet tohoto indikátoru nejsou zahrnuty výdaje na zboží a služby mimo vzdělávací systém (nejsou tedy zahrnuty např. výdaje na doučování, které není poskytované školou, nezahrnují se také výdaje na životní náklady, které nejsou státem dotovány).

Vzhledem k tomu, že struktura výdajů na vzdělávání podle zdrojů financování se na jednotlivých vzdělávacích úrovních podstatně liší, počítá se indikátor nejen pro celý vzdělávací systém, ale též zvlášť pro preprimární vzdělávání, dále pro primární, sekundární a postsekundární vzdělávání a zvlášť pro terciární vzdělávání.

Do výpočtu indikátoru se nezahrnují zdroje ze zahraničí.

■ DÍLČÍ INDIKÁTORY

V rámci indikátoru jsou publikovány dílčí indikátory, které podrobně charakterizují danou problematiku. Jedná se o dva indikátory:

- Podíl veřejných a soukromých výdajů (ve členění na výdaje domácností a výdaje ostatních soukromých subjektů) na vzdělávání
- Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní

Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání

Finanční prostředky jsou hodnoceny z pohledu finálních zdrojů, tedy po uskutečnění transferů z veřejných prostředků do domácností a ostatním soukromým subjektům.

Podíl veřejných výdajů se počítá jako:

$$\frac{EXP_veř_x}{EXP_veř_x + EXP_soukr_x} \cdot 100,$$

kde

$EXP_veř_x$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) v kalendářním roce x

Podíl soukromých výdajů se počítá jako:

$$\frac{EXP_soukr_x}{EXP_veř_x + EXP_soukr_x} \cdot 100,$$

kde

$EXP_veř_x$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) v kalendářním roce x

Podíl veřejných subvencí se počítá jako:

$$\frac{Veř_dotace_x}{EXP_veř_x + EXP_soukr_x} \cdot 100,$$

kde

$EXP_veř_x$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) v kalendářním roce x

$Veř_dotace_x$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním v kalendářním roce x

Podíl výdajů domácností se počítá jako:

$$\frac{EXP_soukr_dom_x}{EXP_veř_x + EXP_soukr_x} \cdot 100,$$

kde

$EXP_veř_x$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) v kalendářním roce x

$EXP_soukr_dom_x$ – výdaje na vzdělávací instituce ze zdrojů domácností v kalendářním roce x

Podíl výdajů ostatních soukromých subjektů se počítá jako:

$$\frac{EXP_soukr_ost_x}{EXP_veř_x + EXP_soukr_x} \cdot 100,$$

kde

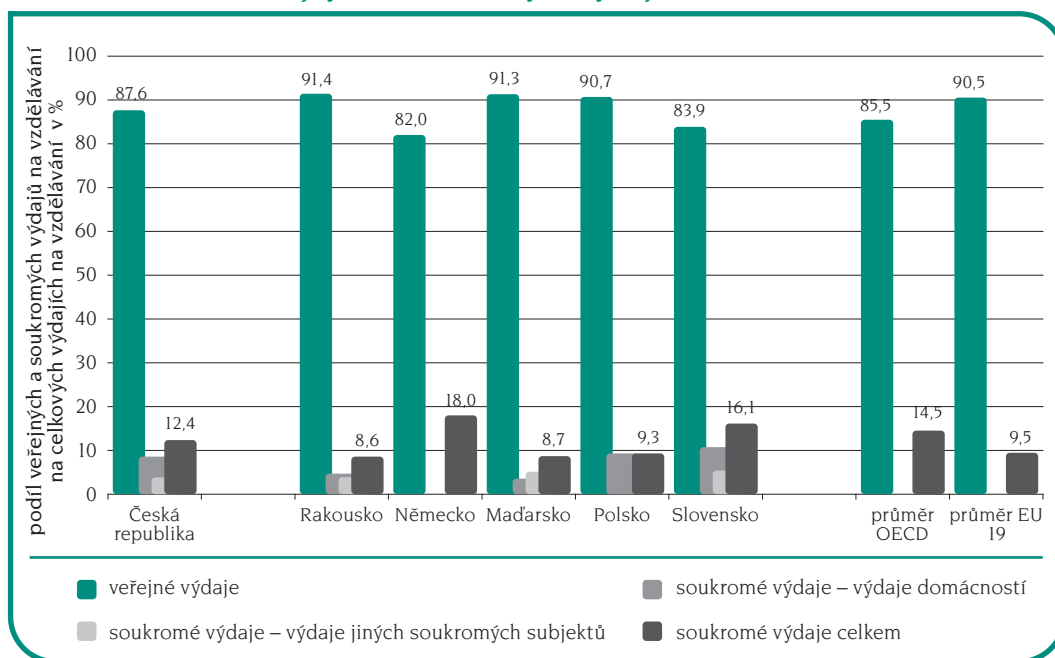
$EXP_veř_x$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

EXP_soukr_x – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) v kalendářním roce x

$EXP_soukr_ost_x$ – výdaje na vzdělávací instituce z jiných soukromých zdrojů než ze zdrojů domácností v kalendářním roce x

Struktura výdajů vložených do vzdělávání z pohledu zdrojů finančních prostředků se v jednotlivých zemích značně liší, největší rozdíly jsou zejména v preprimárním a terciárním vzdělávání. Struktura výdajů z pohledu zdrojů závisí zejména na vzdělávací politice jednotlivých zemí. Objem soukromých výdajů je ve velké míře ovlivňován výší školného a mírou propojení vzdělávání a soukromého (zejména ziskového) sektoru a rovněž vytvořenými podmínkami pro vstup soukromých subjektů do vzdělávání formou finančních prostředků.

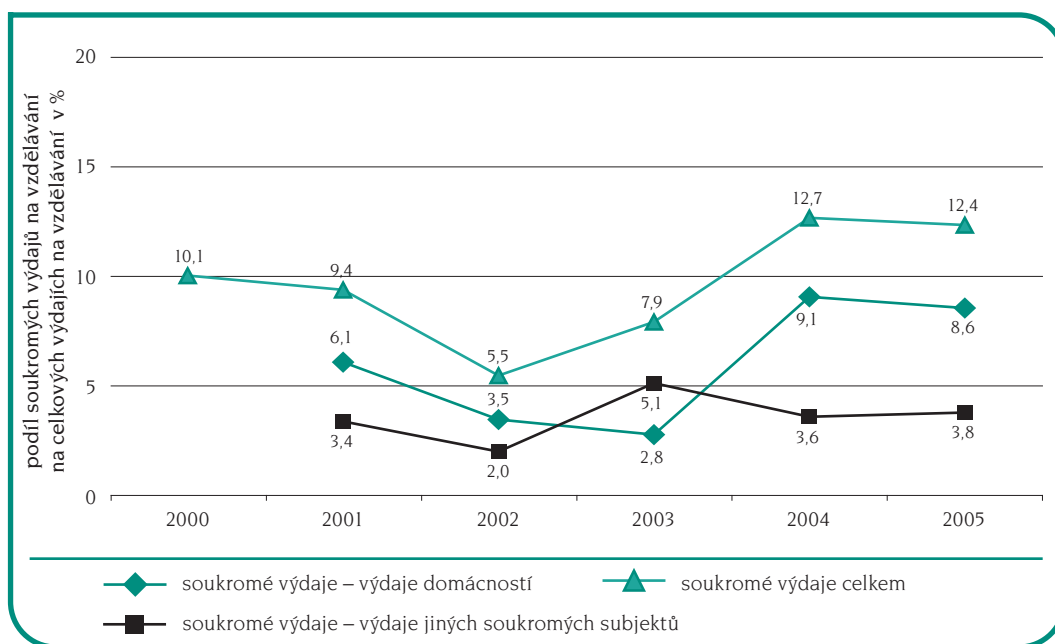
Obrázek 22: Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání v roce 2005

V průměru tvoří veřejné výdaje zemí OECD 86 % prostředků investovaných do vzdělávání, v zemích EU19 se jedná dokonce o více než 90 %. Mezi těmito hodnotami se pohybuje i podíl veřejných výdajů v České republice – jde o 88 %. V námi sledovaných zemích se podíl veřejných výdajů na celkových výdajích na vzdělávání pohybuje od 82 % (v Německu) až po 91 % (v Rakousku, Maďarsku a Polsku).

Soukromé výdaje jsou tvořeny jednak výdaji domácností (8,6 % celkových výdajů na vzdělávání v České republice) a výdaji ostatních soukromých subjektů (3,8 % výdajů na vzdělávání v ČR). V námi sledovaných zemích tvoří výdaje domácností 3,6–10,8 % výdajů na vzdělávání, v případě výdajů ostatních soukromých subjektů se jedná o 3,9–5,4 % výdajů.

Obrázek 23: Podíl soukromých výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005

Poznámka: Podrobné členění soukromých výdajů je k dispozici od roku 2001.

V České republice podíl veřejných výdajů na vzdělávací instituce v období 2002–2004 klesal, v roce 2005 nastalo mírné oživení v podobě růstu o 0,3 p.b. Z výše uvedeného vyplývá, že rostl podíl soukromých výdajů. Ve všech případech nemusí ale jít o skutečný nárůst podílu soukromých výdajů, ale o získání kvalitnějších informací o soukromých výdajích. Proto je nutné údaje o podílu soukromých výdajů brát spíše jako orientační.

Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní

Finanční prostředky jsou hodnoceny z pohledu finálních zdrojů, tedy až po uskutečnění transferů z veřejných rozpočtů do domácností a ostatních soukromých subjektů.

Podíl veřejných výdajů podle úrovní vzdělávání se počítá jako:

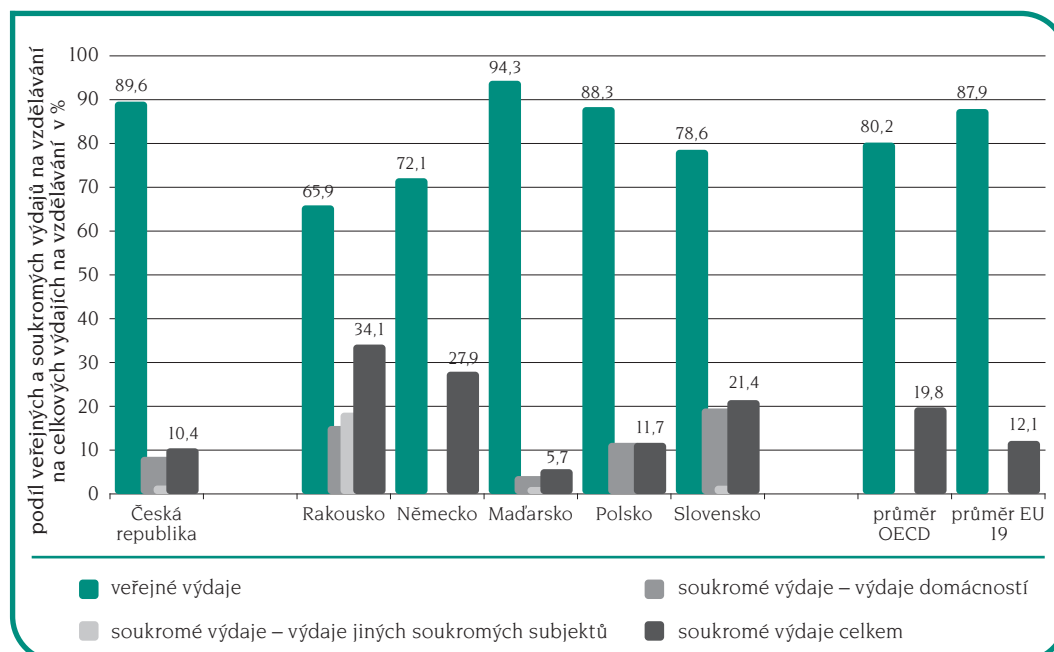
$$\frac{EXP_{ij}}{EXP_veř_i + EXP_soukr_i} \cdot 100,$$

kde

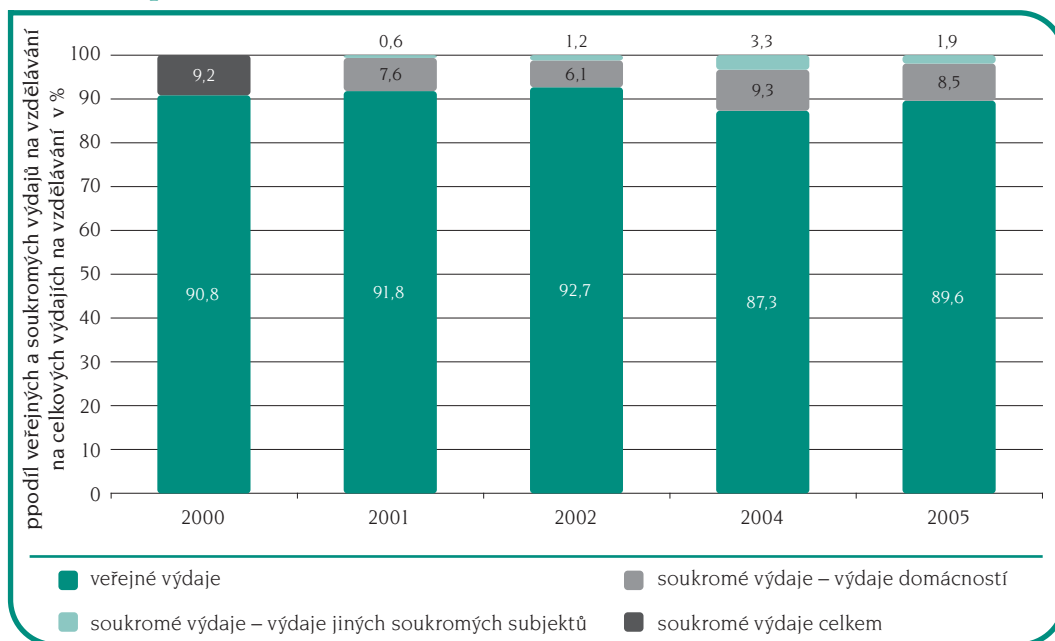
- EXP_{ij} – přímé veřejné výdaje na vzdělávání na vzdělávací úroveň i ze zdrojů typu j
- $EXP_veř_i$ – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úroveň i
- EXP_soukr_i – výdaje na vzdělávací instituce ze soukromých zdrojů (výdaje domácností a ostatních soukromých subjektů) na vzdělávací úroveň i
- i – vzdělávací úroveň
preprimární
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární
- j – zdroje financování
veřejné
soukromé
výdaje ze zdrojů domácností
výdaje ze zdrojů ostatních soukromých subjektů

Z celkového objemu finančních prostředků, které jsou vynakládány na preprimární vzdělávání v České republice, tvořily v roce 2005 veřejné výdaje celkem 90 % výdajů, soukromé výdaje tvoří tedy 10 %, z toho výdaje domácností 8 % a výdaje ostatních soukromých sub-

Obrázek 24: Podíl veřejných a soukromých výdajů na preprimární vzdělávání v roce 2005

Obrázek 25: **Podíl veřejných a soukromých výdajů na preprimární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

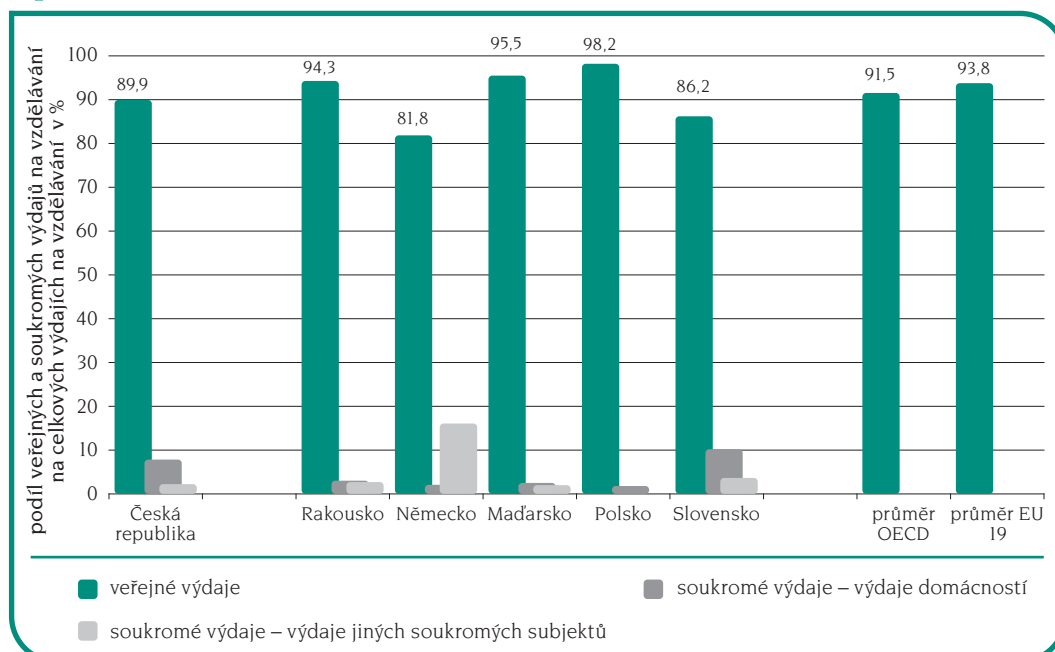
jektů 2%. V zemích OECD činí veřejné výdaje na preprimární vzdělávání v průměru 80%, v zemích EU19 jde o 88%.

V námi sledovaných zemích tvoří veřejné výdaje od 66% výdajů na tuto vzdělávací úroveň v Rakousku do 94% výdajů v Maďarsku. Tento rozptyl je v rámci vzdělávacích úrovní nejvyšší, na ostatních vzdělávacích úrovních se podíl veřejných výdajů mezi zeměmi liší v mnohem menší míře.

S výjimkou Rakouska pochází většina soukromých výdajů na preprimární vzdělávání v námi sledovaných zemích ze zdrojů domácností.

Podíl veřejných výdajů v preprimárním vzdělávání v roce 2004 poklesl, svůj vliv na tuto skutečnost mělo zejména zavedení školného v mateřských školách. V roce 2005 došlo

Obrázek 26: **Podíl veřejných a soukromých výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání v roce 2005**

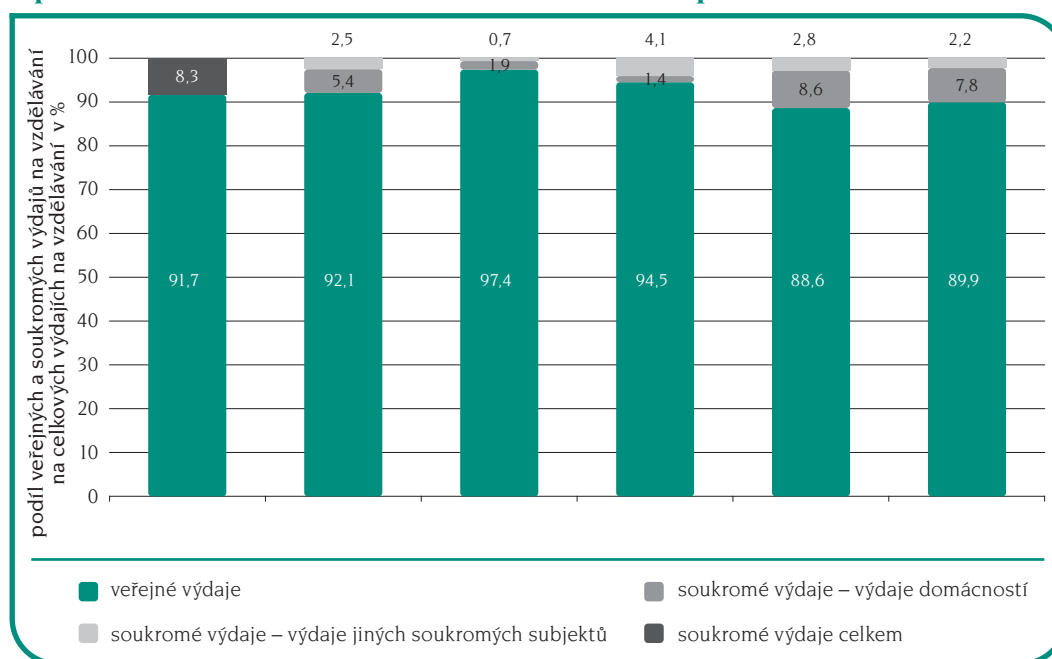
k opětovnému mírnému nárůstu podílu veřejných výdajů na 90 %. Naprostá většina soukromých výdajů na tuto vzdělávací úroveň ve všech sledovaných letech pochází ze zdrojů domácností, jde tedy zejména o výdaje na stravování, školné a aktivity realizované mateřskými školami.

Veřejné výdaje tvořily v roce 2005 v primárním, sekundárním a postsekundárním vzdělávání v České republice celkem 90 % výdajů vynaložených na tuto vzdělávací úroveň. V průměru zemí OECD se jednalo o 92 % výdajů a v zemích EU19 tvořily veřejné výdaje 94 % celkových výdajů na tyto vzdělávací úrovně. Výdaje domácností tvořily v České republice 8 % výdajů na tyto vzdělávací úrovně a výdaje ostatních soukromých subjektů 2 %.

I v námi sledovaných zemích se podílejí veřejné výdaje na financování primárního, sekundárního a postsekundárního neterciárního vzdělávání naprostou většinou. Jde o hodnoty od 82 % v Německu až do 98 % v Polsku.

Na Slovensku a v Polsku pochází většina soukromých výdajů na tyto vzdělávací úrovně z prostředků domácností. V Německu naopak pochází většina soukromých výdajů na tyto vzdělávací úrovně z prostředků jiných subjektů, v Rakousku a Maďarsku jde o zhruba stejný podíl výdajů z prostředků domácností a z jiných soukromých zdrojů.

Obrázek 27: **Podíl veřejných a soukromých výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

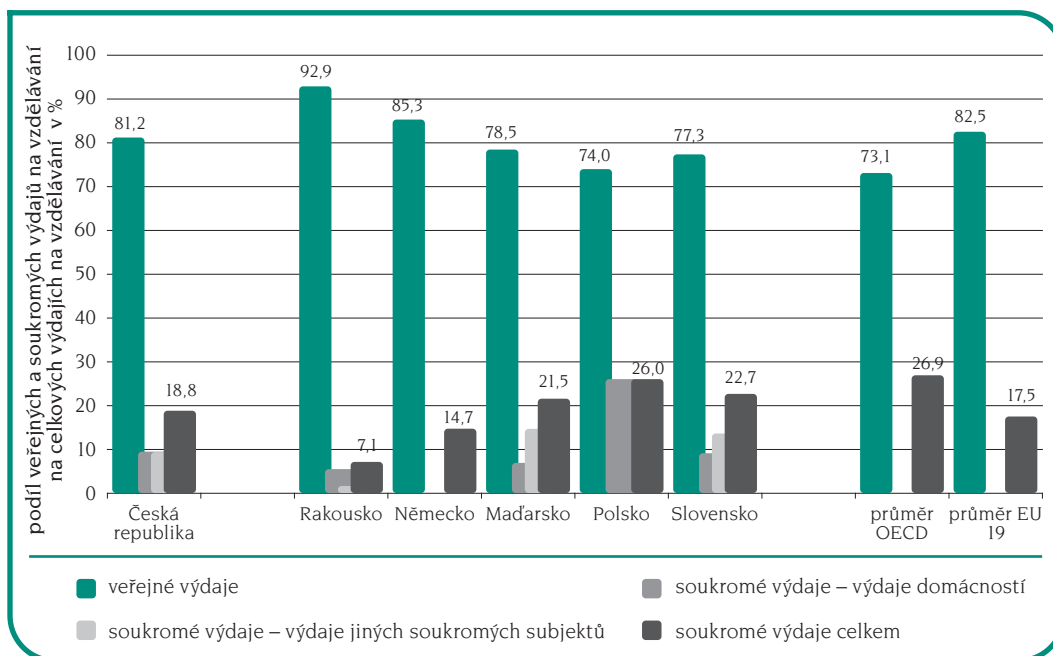

V České republice se v letech 2004–2005 pohybují veřejné výdaje na primární, sekundární a postsekundární vzdělávací instituce pod úroveň 90 %, před rokem 2004 veřejné výdaje hranici 90 % převyšovaly. Naprostou většinu soukromých výdajů na tyto vzdělávací úrovně tvoří v letech 2004 a 2005 výdaje domácností. Kromě školného se jedná zejména o výdaje na učebnice, další školní pomůcky, dále o výdaje na stravování a ubytování.

V terciárním vzdělávání se finanční prostředky ze soukromých zdrojů podílejí na financování v mnohem vyšší míře, než je tomu v případě primárního, sekundárního a postsekundárního neterciárního vzdělávání. Ve větší míře se zde uplatňují finanční prostředky ze zdrojů ostatních soukromých subjektů než domácností.

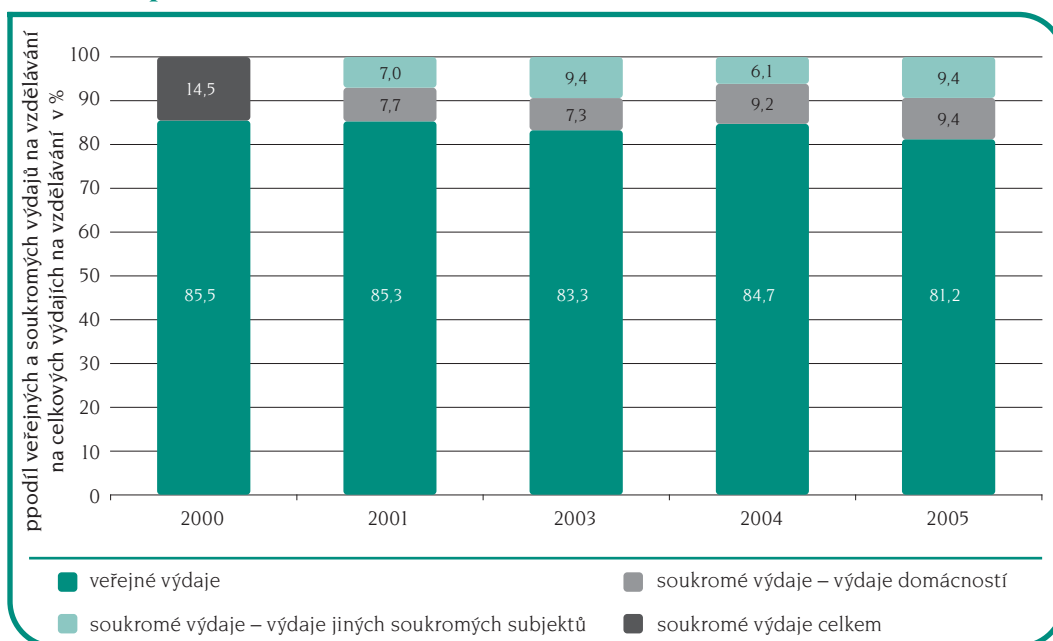
V České republice tvořily v roce 2005 soukromé prostředky 19 % celkových výdajů na terciární vzdělávání, výdaje domácností a výdaje ostatních soukromých subjektů se na financování podílely stejným dílem (po 9,4 %). Celkově tvoří soukromé výdaje v rámci zemí OECD 27 % výdajů na terciární vzdělávání, v zemích EU19 je tento podíl nižší, jedná se o 18 %.

Obrázek 28: **Podíl veřejných a soukromých výdajů na terciární vzdělávání v roce 2005**

V námi sledovaných zemích se podíl soukromých výdajů na celkových výdajích na terciární vzdělávání pohybuje od 7 % v Rakousku, 15 % v Německu až do 26 % v Polsku. Rozdělení soukromých výdajů na výdaje domácností a výdaje ostatních soukromých subjektů je různé, v některých zemích nejsou tyto údaje k dispozici, proto je zde neuvádíme.

Obrázek 29: **Podíl veřejných a soukromých výdajů na terciární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

Soukromé výdaje na instituce terciárního vzdělávání se v období 2000–2005 pohybovaly v České republice na úrovni 15–19 % celkových výdajů na terciární vzdělávání. Vzhledem k tomu, že údaje o soukromých výdajích na vzdělávání se zjišťují mimo standardní sběr dat, je nutné brát je jako orientační. Většinu soukromých výdajů na terciární vzdělávání tvořily v letech 2001, 2002 a 2004 výdaje domácností, v roce 2005 byly výše výdajů domácností a výdajů ostatních soukromých subjektů vyrovnané.

■ ■ JAKÉ JSOU VEŘEJNÉ VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ?

Indikátor vyčísluje podíl finančních prostředků, které jednotlivé země vynaloží z veřejných prostředků na vzdělávání. Vyjadřuje vlastně výdajovou zátěž vzdělávání pro veřejné rozpočty vůči jiným resortům, jako jsou např. zdravotnictví, sociální péče, obrana a vnitro. Indikátor poskytuje důležitý kontext vzhledem k dalším indikátorům o financování.

Podíl veřejných výdajů na vzdělávání je ovlivněn i výší výnosů, které společnosti a jedinci ze vzdělávání získávají. Čím vyšší jsou veřejné výnosy ze vzdělávání než výnosy jednotlivců, tím větší měrou se vlády jednotlivých zemí také snaží ovlivnit vzdělávací politiku. Resort školství a celkově oblast vzdělávání jsou jedním ze sektorů, do kterého veřejné rozpočty vstupují přímými dotacemi na poskytované služby, a tím se snaží zajistit rovné příležitosti v přístupu ke vzdělávání.

■ VYMEZENÍ INDIKÁTORU

Tento indikátor je založený na veřejných výdajích na vzdělávání. Vypovídá jak o výši veřejných výdajů v aktuálním roce, tak popisuje změny ve veřejných výdajích na vzdělávací instituce v časovém snímku.

Výdaje na jednotlivé vzdělávací úrovni se liší – závisejí jak na celkovém počtu dětí/žáků/studentů vzdělávajících se na dané úrovni, tak na finanční náročnosti výuky na daném vzdělávacím stupni a v jednotlivých programech. Indikátor tedy zároveň charakterizuje podíl veřejných výdajů na jednotlivé vzdělávací úrovni vzhledem k HDP.

Indikátor také popisuje veřejné výdaje na vzdělávání z pohledu toho, kam jsou výdaje směřovány – jedná se o přímé veřejné výdaje na veřejné instituce, přímé veřejné výdaje na soukromé instituce a nepřímé veřejné transfery směřované do soukromého sektoru.

Při interpretaci je nutné mít na paměti, že země OECD se liší v systému finančních toků, kterými se veřejné finance na vzdělávání dostávají k uživatelům vzdělávacích služeb. Veřejné finance mohou být směřovány přímo do vzdělávacích institucí, nebo jsou přerozdělovány prostřednictvím nižších článků státní správy, případně prostřednictvím vládních programů nebo plateb domácnostem.

■ ZDROJ DAT

Údaje o výši výdajů na vzdělávací instituce vycházejí ze standardního sběru statistických dat prostřednictvím dotazníků UOE (jednotné dotazníky UNESCO, OECD, EUROSTAT), které země každoročně vyplňují a zasílají OECD v rámci projektu INES. Údaje jsou za finanční rok 2005.

Údaje o celkových veřejných výdajích a HDP, příp. HDP deflátoru vycházejí z databází OECD a EUROSTAT, které jsou zpracovány na základě údajů z Národních účtů jednotlivých zemí.

■ METODICKÝ POPIS

Indikátor v sobě zahrnuje celkové veřejné výdaje na vzdělávací instituce. Tyto veřejné výdaje zahrnují výdaje na veřejné vzdělávací instituce stejně jako veřejné subvence domácnostem (např. studentské půjčky) a dalším soukromým vzdělávacím subjektům. Na rozdíl od ostatních indikátorů tento indikátor zahrnuje i veřejné subvence, které neslouží domácnostem pro přímé platby související se vzděláváním, jako jsou např. dávky na pokrytí životních potřeb studentů.

Celkové veřejné výdaje na všechny ostatní sektory v sobě zahrnují i splátky úroků – ty jsou však z celkových výdajů na vzdělávání vyčleněny. Důvodem je, že některé státy nejsou schopny tyto platby z celkových veřejných výdajů vyčlenit.

■ DÍLČÍ INDIKÁTORY

V rámci indikátoru jsou publikovány dílčí indikátory, které podrobně charakterizují danou problematiku. Jedná se o tři indikátory:

- Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní vzhledem k HDP
- Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní jako podíl celkových veřejných výdajů
- Struktura celkových veřejných výdajů na vzdělávání

Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní vzhledem k HDP se počítají jako:

$$\frac{EXP_veř_i + Veř_dotace_i}{HDP}$$

kde

$EXP_veř_i$ – přímé výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úroveň i

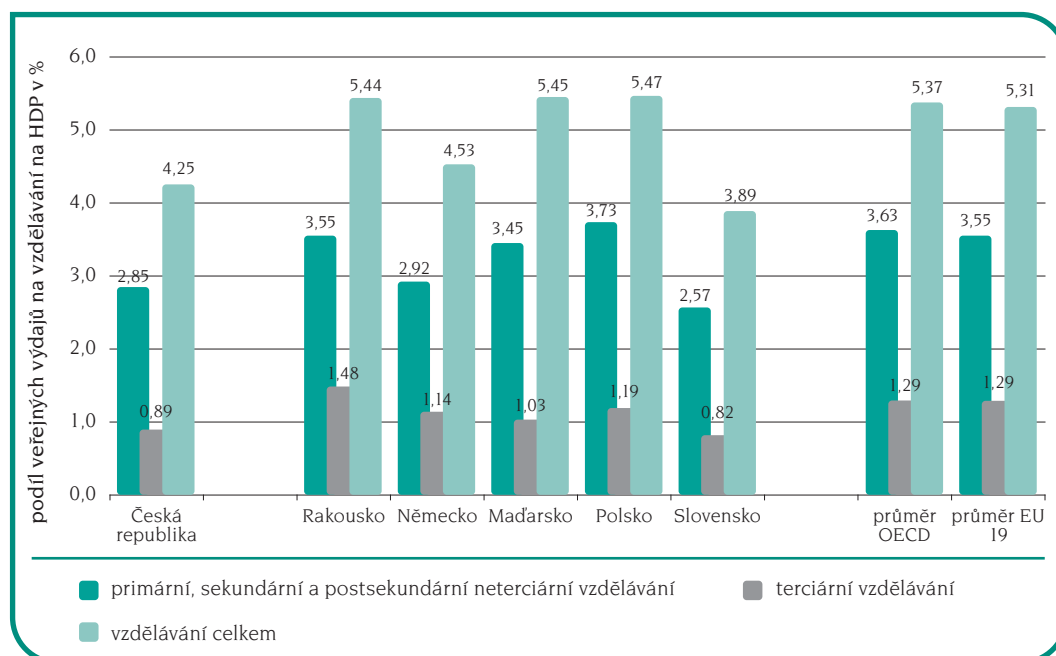
$Veř_dotace_i$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním na vzdělávací úroveň i

HDP – hrubý domácí produkt

i – vzdělávací úroveň
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární
vzdělávání celkem

Veřejné výdaje tvoří v zemích OECD naprostou většinu výdajů na vzdělávání. Zvláště na nižších úrovních vzdělávání, kde se plní povinná školní docházka, je financování vzdělávání na veřejných zdrojích prakticky závislé. Z těchto důvodů je pro porovnání vzdělávacích systémů jednotlivých zemí důležité mít přehled o výši veřejných výdajů na vzdělávání. Jedním z nejvíce využívaných indikátorů pro porovnání výše veřejných výdajů je jejich porovnání s výší HDP.

Obrázek 30: **Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP podle vzdělávacích úrovní v roce 2005**

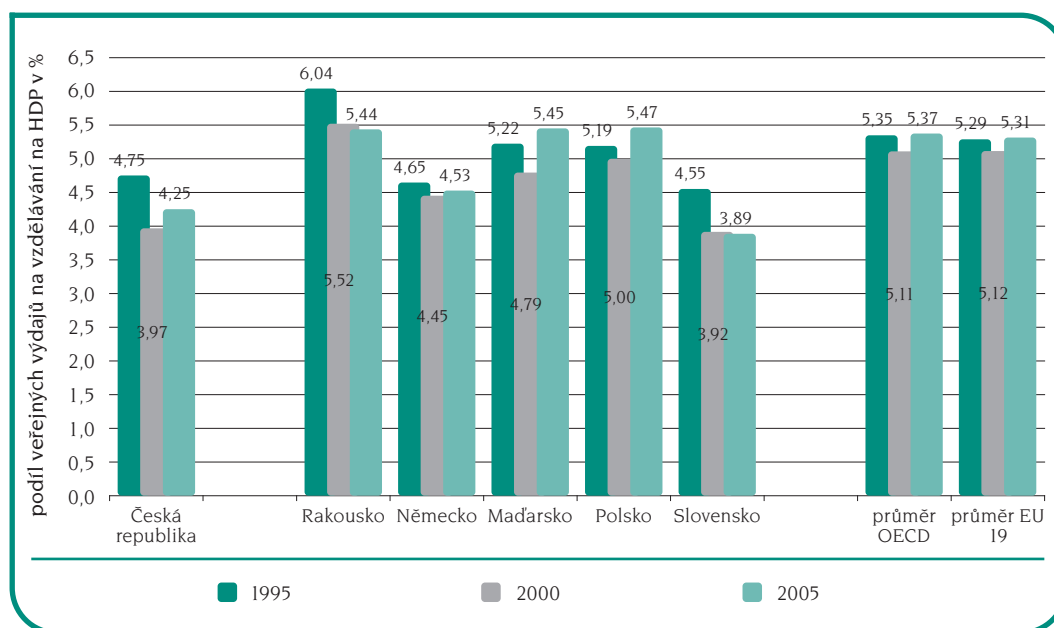
V České republice byly v roce 2005 vydány na vzdělávání z veřejných rozpočtů finanční prostředky ve výši 4,3% HDP. V porovnání s ostatními zeměmi se Česká republika řadí mezi země s nižším podílem veřejných výdajů na vzdělávání vzhledem k HDP, průměr zemí OECD je 5,4%, v případě zemí EU19 se jedná o 5,3%. I v prakticky všech námi porovnávaných zemích se veřejné výdaje na vzdělávání vztahované k HDP pohybují nad úrovní hodnot dosahovaných v České republice – nižších hodnot dosahovalo v roce 2005 pouze Slovensko (3,9% HDP) a obdobných hodnot Německo (4,5 %). V případě ostatních námi sledovaných zemí se jednalo o hodnoty vyšší než 5%.

Výše veřejných výdajů se liší i v případě jednotlivých vzdělávacích úrovní. Na primární, sekundární a postsekundární vzdělávání byly v České republice v roce 2005 vydány z veřej-

ných rozpočtů finanční prostředky ve výši 2,85 % HDP – pro porovnání průměr zemí OECD i zemí EU19 byl shodně 3,6%. Z námi porovnávaných zemí se pod úroveň 3 % HDP pohybovalo Slovensko (2,6%) a Německo (2,9 %).

Na terciární vzdělávání vydala v roce 2005 Česká republika z veřejných zdrojů finanční prostředky ve výši 0,9% HDP. Z námi sledovaných zemí se pod hodnotou 1 % pohybovalo Slovensko, nejvyšší hodnoty bylo dosaženo v Rakousku (1,5% HDP). V průměru zemí OECD i zemí EU19 byly na terciární vzdělávání vydány finanční prostředky z veřejných zdrojů ve výši 1,3 % HDP.

Obrázek 31: **Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP v letech 1995, 2000 a 2005**

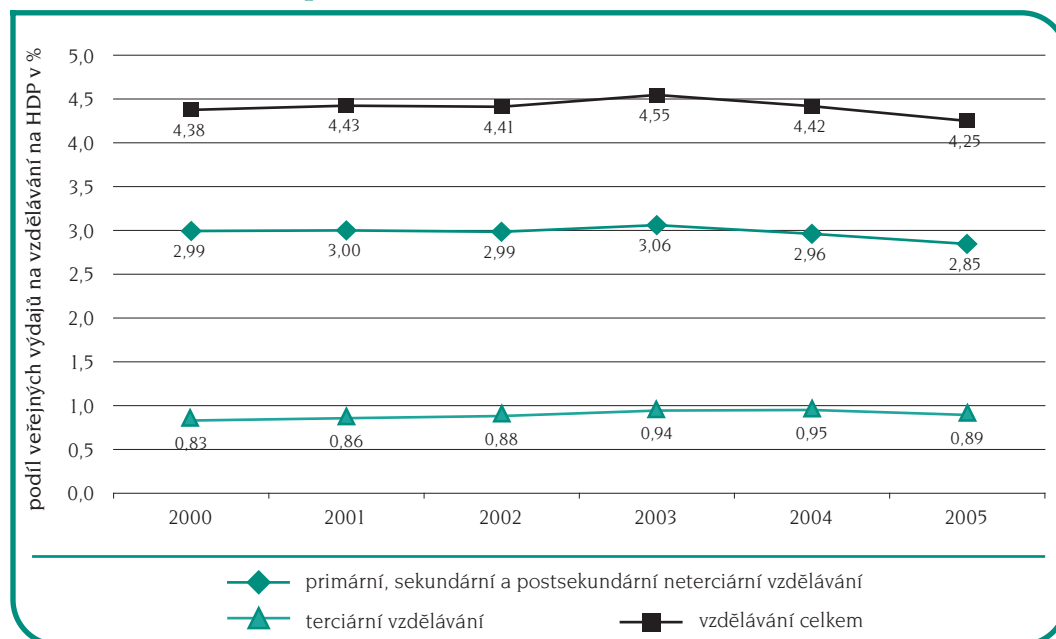

Jak se vyvíjejí vzdělávací systémy a ekonomiky jednotlivých zemí, tak se pochopitelně vyvíjí i výše výdajů vynaložených na vzdělávání z veřejných zdrojů. V České republice činily celkové veřejné výdaje na vzdělávání v roce 1995 celkem 4,8% HDP, rok 1995 byl ale jedním z finančně nejúspěšnějších, v dalších letech došlo ke snížení výdajů z důvodu úsporných ekonomických „balíčků“. Proto poklesly i veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP, které v roce 2000 činily 4 % HDP a do roku 2005 vzrostly na 4,3 %. Od roku 2000 tedy došlo k nárůstu 0,3 procentního bodu, ale i přes tento nárůst nedošlo k dosažení hodnot z roku 1995.

V průměru v zemích OECD i EU19 byl trend vývoje celkových veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl HDP obdobný jako v České republice – mezi roky 1995 a 2000 došlo k poklesu tohoto podílu (z 5,3% HDP na 5,1 % jak v zemích OECD, tak v zemích EU19). V období 2000–2005 došlo v průměru zemí OECD i zemí EU19 k navýšení celkových veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl HDP na úroveň nebo mírně nad úroveň roku 1995 (na 5,4% v zemích OECD a na 5,3% v zemích EU19).

Mezi roky 1995 a 2000 došlo k poklesu veřejných výdajů na vzdělávání jako podílu HDP i ve všech námi sledovaných zemích. Jednalo se o pokles ve výši od 0,2 do 0,6 procentního bodu, v České republice šlo o pokles ve výši 0,8 procentního bodu. Mezi roky 2000 a 2005 v námi sledovaných zemích došlo k nárůstu tohoto podílu, výjimkou bylo Slovensko (pokles o 0,03 p.b. na 3,9% HDP) a Rakousko (pokles o 0,08 p.b. na 5,4% HDP). V ostatních zemích se objem veřejných výdajů na vzdělávání vyjádřený jako podíl HDP zvýšil o 0,1 až 0,7 p.b. (v České republice se jednalo o nárůst o 0,3 p.b.). Podíl veřejných výdajů na vzdělávání vzhledem k HDP v roce 2005 převýšil tento podíl v roce 1995 z námi sledovaných zemí pouze v Maďarsku a v Polsku (o 0,2 p.b., resp. 0,3 p.b.).

Obrázek 32: **Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP podle úrovně vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

Stejně jako celkové veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP se vyvíjely i podíly těchto výdajů na jednotlivé vzdělávací úrovně. Pokud se budeme zabývat veřejnými výdaji na vzdělávání v letech 2000–2005 po jednotlivých letech, pak je zřejmé, že tyto výdaje jako podíl HDP v České republice do roku 2003 rostly (na 4,6 % HDP), v roce 2004 došlo k poklesu na 4,4 % a v roce 2005 k dalšímu poklesu na 4,3 % HDP.

Obdobný trend vykazuje i podíl veřejných výdajů vynaložených v České republice na primární, sekundární a postsekundární vzdělávání jako podíl HDP. Od roku 2000, kdy činil tento podíl 3 % HDP, výdaje rostly až do roku 2003 (3,1 % HDP) a v dalších dvou letech následoval pokles na 3,0 % HDP v roce 2004 a 2,9 % HDP v roce 2005.

V oblasti terciárního vzdělávání veřejné výdaje jako podíl HDP rostly v České republice až do roku 2004 (z 0,83 % v roce 2000 na 0,95 % v roce 2004) a v roce 2005 poklesly na 0,89 % HDP.

Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní jako podíl celkových veřejných výdajů se počítají jako:

$$\frac{EXP_veř_i + Veř_dotace_i}{PUBEXP}$$

kde

$EXP_veř_i$ – přímé výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úroveň i

$Veř_dotace_i$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním na vzdělávací úroveň i

$PUBEXP$ – celkové veřejné výdaje

i – vzdělávací úroveň

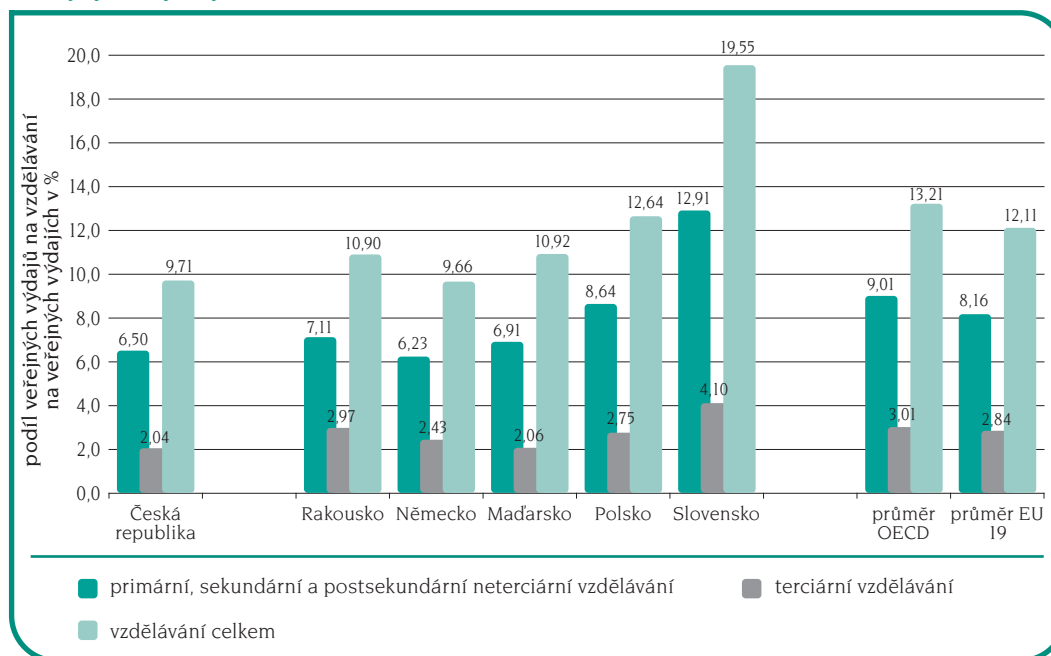
primární, sekundární a postsekundární neterciární

terciární

vzdělávání celkem

Kromě porovnání celkové výše veřejných výdajů na vzdělávání vzhledem k HDP se pro porovnání výše veřejných výdajů na vzdělávání používá i jejich podíl na celkových veřejných výdajích země v daném roce. Tento indikátor charakterizuje, kolik z veřejných prostředků, které jsou k dispozici, je vydáváno na vzdělávací instituce – na rozdíl od porovnání s HDP, ve kterém jsou zohledněny i finance ze soukromých zdrojů.

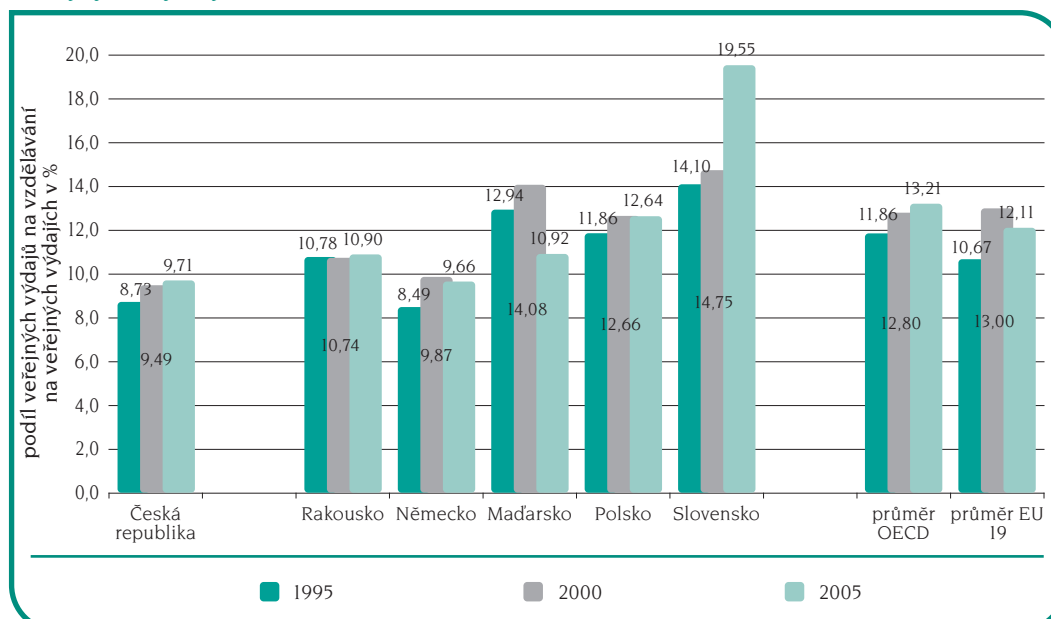
Obrázek 33: **Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v roce 2005**

V České republice bylo v roce 2005 vydáno na vzdělávací instituce celkem 9,7% všech veřejných prostředků. Je to zhruba o čtvrtinu méně, než v průměru vydají na vzdělávání z veřejných prostředků země OECD (13,2 %), a o pětinu méně, než vydají z veřejných prostředků na vzdělávání země EU19 (12,1 %). V porovnání s námi sledovanými zeměmi dosahuje stejných hodnot pouze Německo, všechny ostatní země vydají na vzdělávání více než desetinu veřejných prostředků, na Slovensku se v roce 2005 jednalo dokonce o 19,6%.

Na primární, sekundární a postsekundární vzdělávání bylo v roce 2005 vydáno v České republice celkem 6,5% všech veřejných výdajů. Stejně jako v případě veřejných výdajů na vzdělávání jako celku se jednalo zhruba o čtvrtinu menší výdaje, než v průměru vydají na tyto vzdělávací úrovně z veřejných prostředků země OECD (9,0 %), a o pětinu méně, než vydají z veřejných prostředků na vzdělávání země EU19 (8,2 %). Z námi sledovaných zemí

Obrázek 34: **Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v letech 1995, 2000 a 2005**

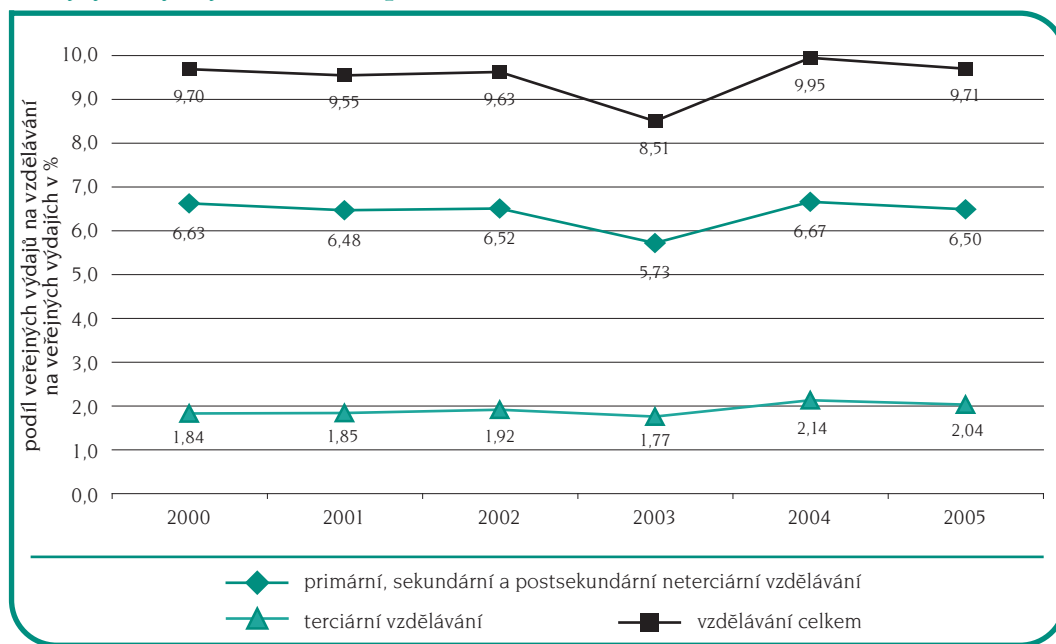
vydají obdobný podíl veřejných prostředků na tyto úrovně vzdělávání jako Česká republika i Německo (6,2 %) a Maďarsko (6,9 %). Největší podíl veřejných prostředků byl vydán na vzdělávání na této vzdělávací úrovni na Slovensku (12,9 %).

Terciární vzdělávání je obecně ve vyšší míře financováno ze soukromých zdrojů, než je tomu v případě nižších vzdělávacích úrovní. Veřejné výdaje, které byly v České republice vynaloženy na vzdělávací instituce na terciární úrovni, činily v roce 2005 celkem 2,0 % všech veřejných výdajů. V porovnání s průměrem zemí OECD se jedná o 0,97 p.b. menší hodnotu a v porovnání s průměrem zemí EU19 o 0,8 p.b. menší hodnotu. Z námi porovnávaných zemí dosahuje obdobného podílu veřejných prostředků vynaložených na vzdělávání Maďarsko (2,06 %), největší podíl veřejných výdajů je vynaložen na terciární vzdělávání na Slovensku (4,1 %).

Z porovnání podílu veřejných výdajů, které jsou vynaloženy na vzdělávací instituce, je zřejmé, že v České republice došlo mezi roky 1995, 2000 a 2005 k nárůstu tohoto podílu z 8,7 % na 9,5 % a následně na 9,7 %. Průměrný podíl veřejných výdajů vynaložených na vzdělávání v zemích OECD mezi danými roky narůstal (z 11,9 % na 12,8 % a na 13,2 %), tento trend jsme však nezaznamenali v průměru zemí EU19. Zde došlo k nárůstu mezi roky 1995 a 2000 (z 10,7 % na 13 %), v roce 2005 však došlo k poklesu (na 12,1 %).

Nárůst v celém sledovaném období jsme zaznamenali z námi sledovaných zemí pouze na Slovensku, zatímco v Německu, Maďarsku i Polsku došlo mezi roky 2000 a 2005 k poklesu podílu veřejných výdajů vynaložených na vzdělávání (o 0,2 p.b., 3,2 p.b., 0,02 p.b.). V Rakousku došlo, jako v jediné zemi, mezi roky 1995 a 2000 k poklesu veřejných výdajů na vzdělávání vztahených k celkovým veřejným výdajům, a to z 10,8 % na 10,7 %, a následnému růstu mezi roky 2000 a 2005 o 0,2 p.b.

Obrázek 35: **Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v České republice v letech 2000–2005**

V období 2000–2005, pokud sledujeme vývoj v jednotlivých letech, bylo v České republice vydáváno na vzdělávání 8,5 %–10 % celkových veřejných výdajů. Vývoj měl rozkolísaný průběh, neprojevují se v něm stálé trendy. Nejnižší podíl výdajů jsme zaznamenali v roce 2003, nejvyšší naopak v roce 2004. V roce 2005 byl podíl veřejných výdajů vynaložených na vzdělávání v obdobné výši jako na počátku sledovaného období, tedy v roce 2000.

Odlišný je ale vývoj veřejných výdajů na jednotlivé vzdělávací úrovně. Veřejné výdaje na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů činily v období 2000–2005 v České republice 5,7 %–6,7 %. Stejně jako v pří-

padě výdajů na vzdělávání jako celek byl nejnižší podíl zaznamenán v roce 2003 a nejvyšší v roce 2004. Podíl těchto výdajů v roce 2005 byl ale o 0,13 p.b. nižší než v roce 2000.

V terciárním vzdělávání činily v období 2000–2005 podíly veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů 1,77 %–2,14 %. Nejnižších hodnot bylo opět dosaženo v roce 2003 a nejvyšších v roce 2004. V roce 2005 byl podíl těchto výdajů 2,04 %, tedy o 0,2 p.b. vyšší než v roce 2000.

Struktura celkových veřejných výdajů na vzdělávání se počítá jako:

$$\frac{EXP_veř_{ij} + Veř_dotace_{ij}}{PUBEXP}$$

kde

$EXP_veř_{ij}$ – přímé výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úroveň i určených na platbu j

$Veř_dotace_{ij}$ – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním na vzdělávací úroveň i určených na platbu j

$PUBEXP$ – celkové veřejné výdaje

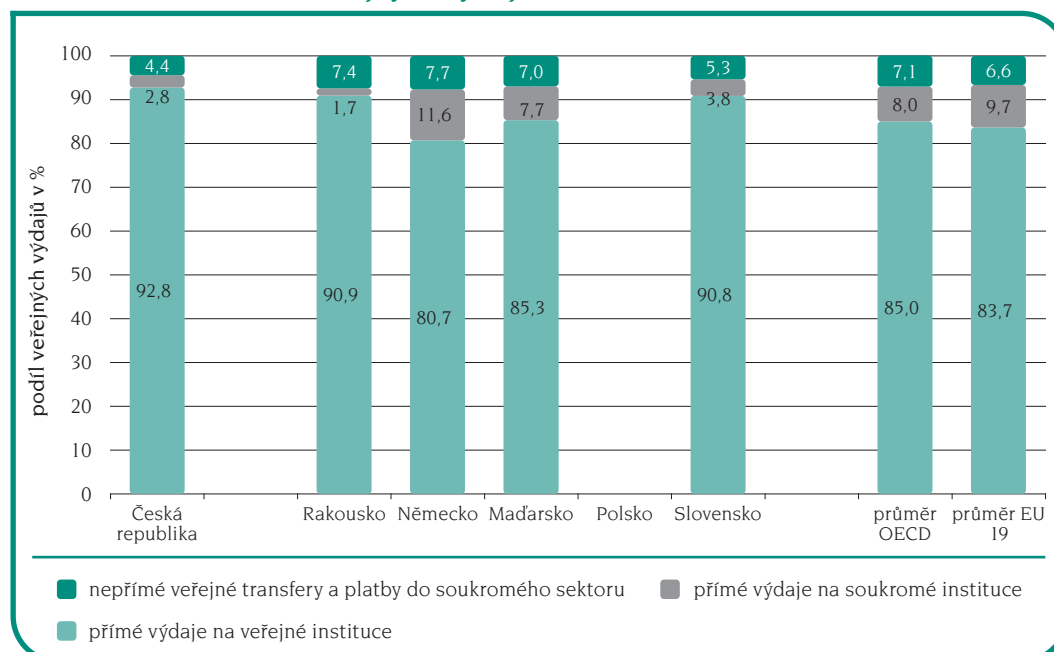
i – vzdělávací úroveň
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární
vzdělávání celkem

j – forma platby
přímé výdaje na veřejné instituce
přímé výdaje na neveřejné instituce
nepřímé veřejné transfery a platby do soukromého sektoru

Veřejné výdaje na vzdělávání jsou poskytovány vzdělávacím institucím formou přímých výdajů na veřejné vzdělávací instituce a přímých výdajů na soukromé (resp. neveřejné) vzdělávací instituce. Další forma poskytování veřejných výdajů jsou nepřímé transfery do soukromého sektoru.

V České republice tvořily v roce 2005 přímé výdaje na veřejné vzdělávací instituce 93 % veřejných výdajů, další 3 % byla poskytována jako přímé výdaje soukromým vzdělávacím institucím a 4 % činily nepřímé transfery a platby do soukromého sektoru. V porovnání

Obrázek 36: **Struktura veřejných výdajů na vzdělávání v roce 2005**

s průměrnou strukturou výdajů zemí OECD i EU19 jsou v České republice přímé výdaje na veřejné instituce o 8 p.b., resp. 9 p.b. vyšší na úkor přímých výdajů do soukromých vzdělávacích institucí (nižší o 5 p.b., resp. 7 p.b.) a nepřímých veřejných transferů do soukromého sektoru (nižší o 3 p.b., resp. 2 p.b.).

Námi porovnávané země vykazují nižší podíl přímých veřejných výdajů na veřejné instituce, pohybují se od 81 % v Německu do 91 % v Rakousku a na Slovensku, a vyšší nepřímé transfery do soukromého sektoru (od 5 % na Slovensku do 8 % v Německu). Údaje za Polsko nejsou k dispozici. Podíly přímých výdajů na soukromé (resp. neveřejné) vzdělávací instituce jsou v námi sledovaných zemích značně odlišné, pohybují se od 2 % v Rakousku až do 12 % v Německu. Výše těchto výdajů závisí na podílu soukromých škol, jejich struktuře podle úrovně vzdělávání a zejména na způsobu jejich financování.

Obrázek 37: **Struktura veřejných výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

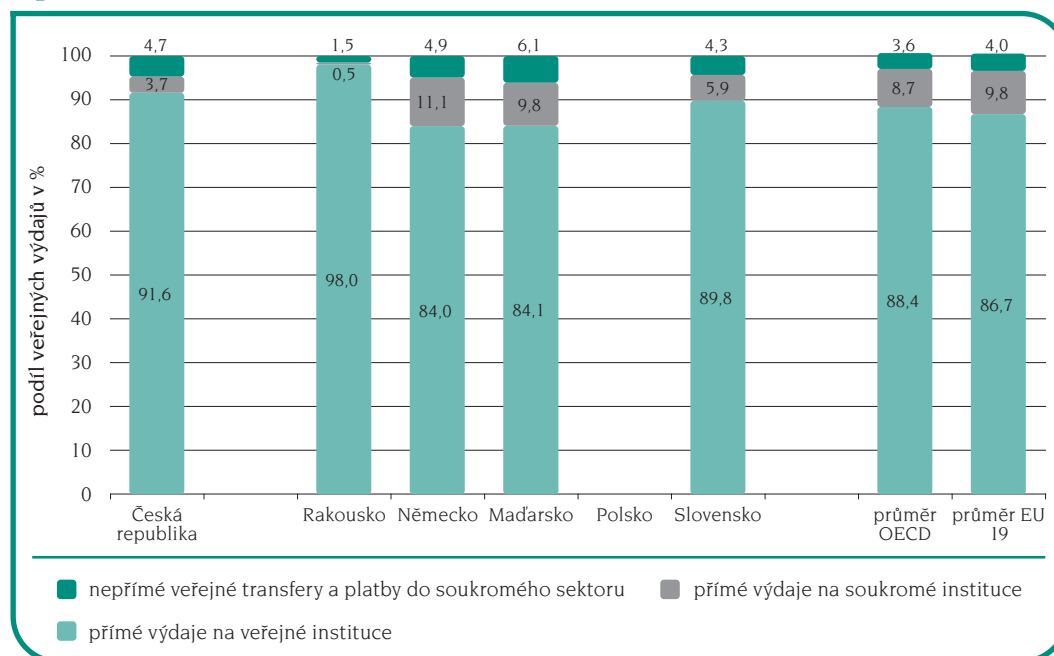
Struktura veřejných výdajů se v období 2000–2005 v České republice příliš neměnila. Došlo k mírnému nárůstu podílu přímých výdajů na vzdělávací instituce (ať už veřejné, nebo soukromé) a k mírnému poklesu podílu nepřímých veřejných transferů a plateb do soukromého sektoru (o 1,2 p.b.).

V celém sledovaném období se přímé výdaje na veřejné vzdělávací instituce pohybovaly od 91,7 % do 92,8 %, přímé výdaje na soukromé vzdělávací instituce činily 2,5 %–2,8 %, což je i hodnota v posledních třech letech. Nepřímé veřejné transfery do soukromého sektoru klesly z 5,6 % na 4,4 %. V letech 2004 a 2005 se struktura veřejných výdajů prakticky nezměnila.

Stejně jako struktura celkových veřejných výdajů na vzdělávání, i v případě struktury veřejných výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání Česká republika vykazuje vyšší podíl přímých veřejných výdajů na veřejné vzdělávací instituce, než je průměr zemí OECD i EU19 (o 3 p.b., resp. 5 p.b.), ty tvořily v roce 2005 celkem 92 % veřejných výdajů na vzdělávání. Přímé výdaje na soukromé vzdělávací instituce v roce 2005 v České republice tvořily 4 % veřejných výdajů na vzdělávání (o 5 p.b., resp. 6 p.b. méně, než je průměr zemí OECD a EU19) a v případě nepřímých veřejných transferů a plateb do soukromého sektoru se jednalo o 5 % (o 1 p.b. více, než je průměr zemí OECD a EU19).

V případě námi sledovaných zemí vykazuje vyšší podíl přímých výdajů na veřejné instituce v primárním, sekundárním a postsekundárním vzdělávání na celkových veřejných výdajích na vzdělávání než Česká republika ještě Rakousko (98 %). V ostatních zemích, s výjimkou Polska (údaje nejsou k dispozici), se jedná o podíly 84 %–90 %.

Obrázek 38: **Podíl veřejných výdajů na vzdělávání na primární, sekundární a postsekundární neterciární úrovni vzdělávání v roce 2005**

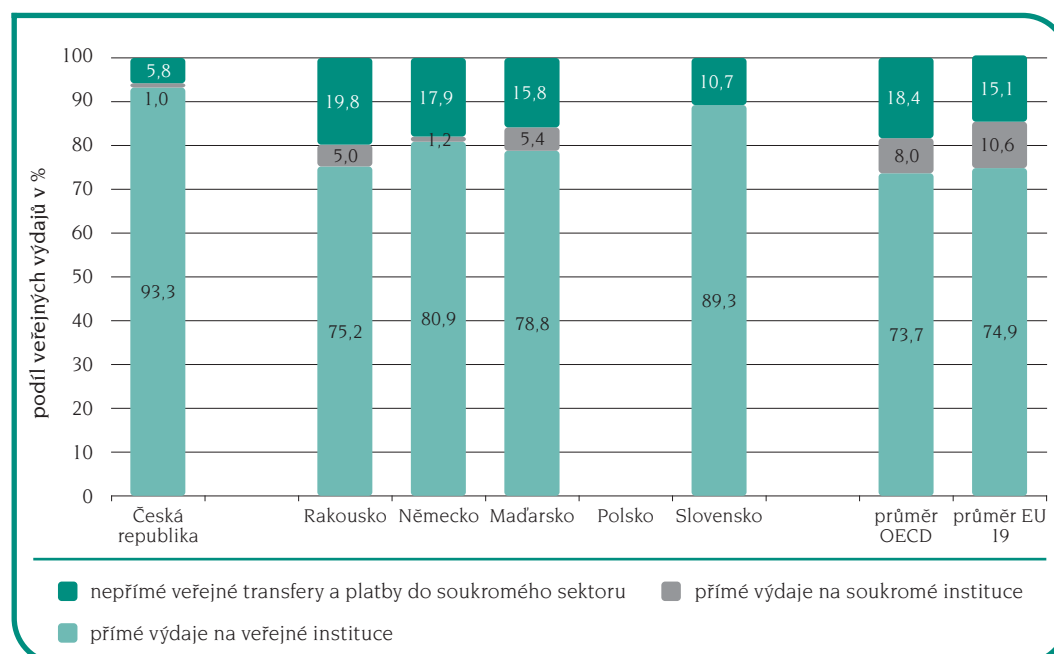

Nepřímé veřejné transfery do soukromého sektoru se v námi sledovaných zemích v roce 2005 pohybovaly od 1,5 % v Rakousku do 6,1 % v Maďarsku. Podílů nižších než Česká republika dosahovalo Rakousko a Slovensko.

V oblasti terciárního vzdělávání se struktura veřejných výdajů podle způsobu jejich využití v jednotlivých zemích liší mnohem více, než je tomu v případě nižších úrovní vzdělávání. Struktura podstatně závisí na skladbě institucí, způsobu jejich financování a zejména i na dalších subvencích domácnostem týkajících se finanční podpory studentům včetně studentských půjček. Takto je nutné na prezentované údaje pohlížet.

V České republice v roce 2005 činily přímé výdaje na instituce terciárního vzdělávání 93 % veřejných výdajů na tuto vzdělávací úroveň. V porovnání s průměrem zemí OECD a EU19

Obrázek 39: **Podíl veřejných výdajů na vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni v roce 2005**

se jednalo o hodnotu vyšší o 20 p.b., resp. 18 p.b.. V námi sledovaných zemích se podíl těchto výdajů pohyboval od 75 % v Rakousku do 89 % na Slovensku.

Nepřímé veřejné transfery a platby do soukromého sektoru činily v terciárním vzdělávání v roce 2005 celkem 5,8 % veřejných výdajů na terciární vzdělávání. Průměr zemí OECD byl 18,4 % a zemí EU19 15,1 %. Jedná se tedy o částky cca třikrát vyšší, než jsou hodnoty za Českou republiku. Tento vyšší podíl výdajů může být dán právě poskytováním studentských půjček. V námi sledovaných zemích se podíl těchto transferů pohyboval od 10,7 % na Slovensku do 19,8 % v Rakousku.

■ ■ JAKÉ JSOU VÝDAJE STUDENTA V TERCIÁRNÍM VZDĚLÁVÁNÍ A KOLIK VEŘEJNÝCH SUBVENCÍ OBDŘÍ?

Indikátor porovnává výši plateb studentů institucím poskytujícím terciární vzdělávání (tedy zejména výši školného) a výši veřejných subvencí, které student obdrží na pokrytí svých životních nákladů. Je založen na tom, zda jsou studentům finanční subvence poskytovány formou grantů a půjček, a vlastně hledá odpověď na otázky týkající se míry využívání půjček a grantů v souvislosti s výší školného a celkově politikou půjček.

Vzhledem k tomu, že v České republice nejsou studentské půjčky poskytovány, neuvádíme zde ani porovnání údajů mezi ostatními zeměmi, pro informaci ale uvádíme metodický popis výpočtu indikátoru:

$$\frac{EXP_puj_x}{EXP_veř_x + Veř_dotace_x},$$

kde

EXP_veř_x – přímé výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů v kalendářním roce x

Veř_dotace_x – veřejné subvence soukromým subjektům související se vzděláváním v kalendářním roce x

EXP_puj_x – celkové výdaje na studentské půjčky v kalendářním roce x

■ ■ Z JAKÝCH ZDROJŮ POCHÁZejí PROSTŘEDKY NA VZDĚLÁVÁNÍ A ZA CO JSOU UTRÁCENY?

Způsob rozdělení výdajů na vzdělávání může mít vliv na kvalitu vzdělávání a služeb spojených se vzděláváním, na vybavení vzdělávacích institucí i na schopnost vzdělávacích systémů reagovat na demografické změny a na trendy ve vývoji počtu žáků a studentů. V praxi jde tedy o možnost zafinancovat odpovídající platy učitelů, provoz škol, vybavení škol např. výpočetní technikou, opravy školních budov a výstavbu nových škol a školských zařízení.

V oblasti primárního, sekundárního a postsekundárního neterciárního vzdělávání nabízejí instituce nejen vlastní vzdělávání, ale i širokou nabídku služeb spojených se vzděláváním. Jedná se zejména o stravování a bezplatnou dopravu do školy a ze školy. V oblasti terciárního vzdělávání se jedná zejména o ubytování a širokou škálu výzkumných aktivit. Právě do výzkumu a vývoje je v terciárním vzdělávání směřována poměrně velká část výdajů na vzdělávací instituce.

To, na jaké aktivity jsou finanční prostředky na vzdělávací instituce využity, ovlivňuje jak vlastní proces vzdělávání, tak celkové školní prostředí.

■ VYMEZENÍ INDIKÁTORU

Indikátor popisuje strukturu výdajů ve členění na běžné a kapitálové a strukturu běžných výdajů na vzdělávání (výdaje na vlastní vzdělávání, výdaje na služby spojené se vzděláváním a výdaje na výzkum a vývoj).

Na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávací úrovni je struktura běžných výdajů ovlivněna zejména výší mzdových prostředků určených na platy uči-

telů, penzijním systémem, věkovou strukturou učitelů, podílem nepedagogických pracovníků zaměstnaných ve školství a dále i případným nárůstem počtu žáků a studentů, který si vyžádá další investice do budov a vybavení vzdělávacích institucí. V terciárním vzdělávání hrají ve struktuře běžných výdajů významnou roli i výdaje na výzkum a vývoj.

■ ZDROJ DAT

Údaje o výši výdajů na vzdělávací instituce vycházejí ze standardního sběru statistických dat prostřednictvím dotazníků UOE (jednotné dotazníky UNESCO, OECD, EUROSTAT), které země každoročně vyplňují a zasílají OECD v rámci projektu INES. Údaje jsou za finanční rok 2005.

Údaje o celkových veřejných výdajích a HDP, příp. HDP deflátoru vycházejí z databází OECD a EUROSTAT, které jsou zpracovány na základě údajů z Národních účtů jednotlivých zemí.

■ METODICKÝ POPIS

Indikátor vychází z celkového objemu výdajů na vzdělávací instituce ve členění na běžné a kapitálové a ve členění podle tří základních funkcí vzdělávání. Započítávají se finanční prostředky vynaložené na vlastní vzdělávání (včetně platů učitelů a školních pomůcek) a prostředky související se vzděláváním (včetně platů administrativních pracovníků, služeb souvisejících se vzděláváním, dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, poradenských služeb pro žáky a studenty a také rekonstrukce vybavení škol). Zahrnují se i finanční prostředky vynaložené na služby žákům a studentům související se vzděláváním včetně sociální péče v případě, že je realizována vzdělávacími institucemi. V neposlední řadě se do výpočtu indikátoru započítávají i výdaje poskytované na výzkum a vývoj v institucích terciárního vzdělávání.

Indikátor nezahrnuje prostředky vynaložené na výzkum a vývoj mimo vzdělávací instituce ani prostředky na výzkum a vývoj v průmyslových podnicích. Do výpočtu nejsou zahrnuty ani výdaje na vlastní životní náklady studentů.

Indikátor popisuje jednak vlastní strukturu celkových a běžných výdajů, jednak charakterizuje výdaje z pohledu účelu jako podíl na HDP.

■ DÍLČÍ INDIKÁTORY

V rámci indikátoru jsou publikovány dva dílčí indikátory, které podrobně charakterizují danou problematiku:

- Výdaje na vzdělávání podle účelu vzhledem k HDP
- Struktura výdajů na vzdělávání ve členění na běžné a kapitálové a struktura běžných výdajů

Výdaje na vzdělávání podle účelu vzhledem k HDP se počítají jako:

$$\frac{All_EXP_{ij}}{HDP} \cdot 100,$$

kde

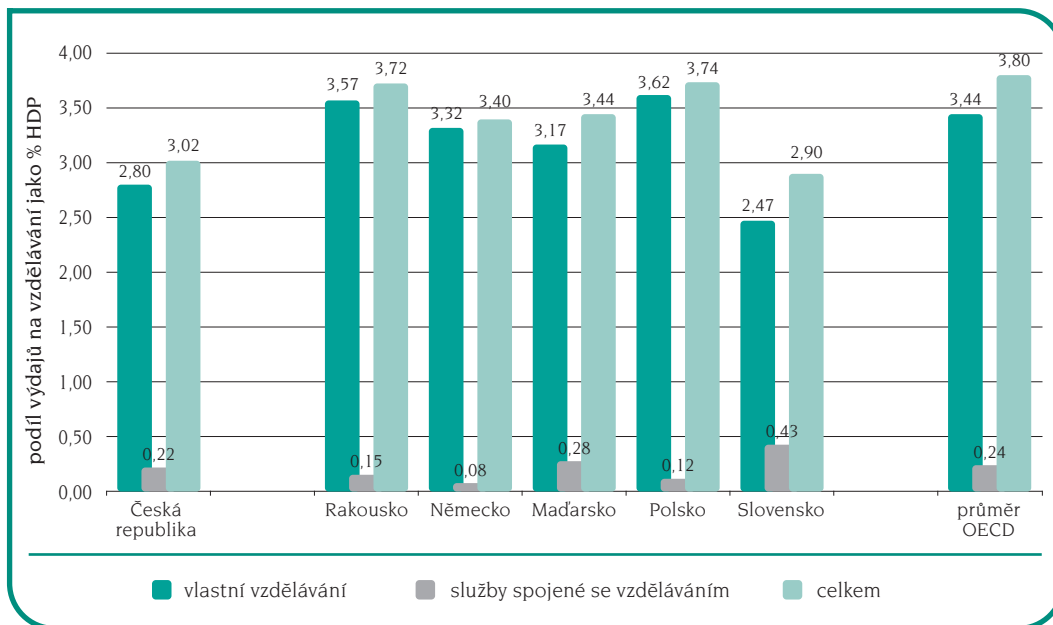
All_EXP_{ij} – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úrovni i na aktivitu j

HDP – hrubý domácí produkt

i – vzdělávací úroveň
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární
vzdělávání celkem

j – účel využití
vlastní vzdělávání
služby spojené se vzděláváním
výzkum a vývoj
celkem

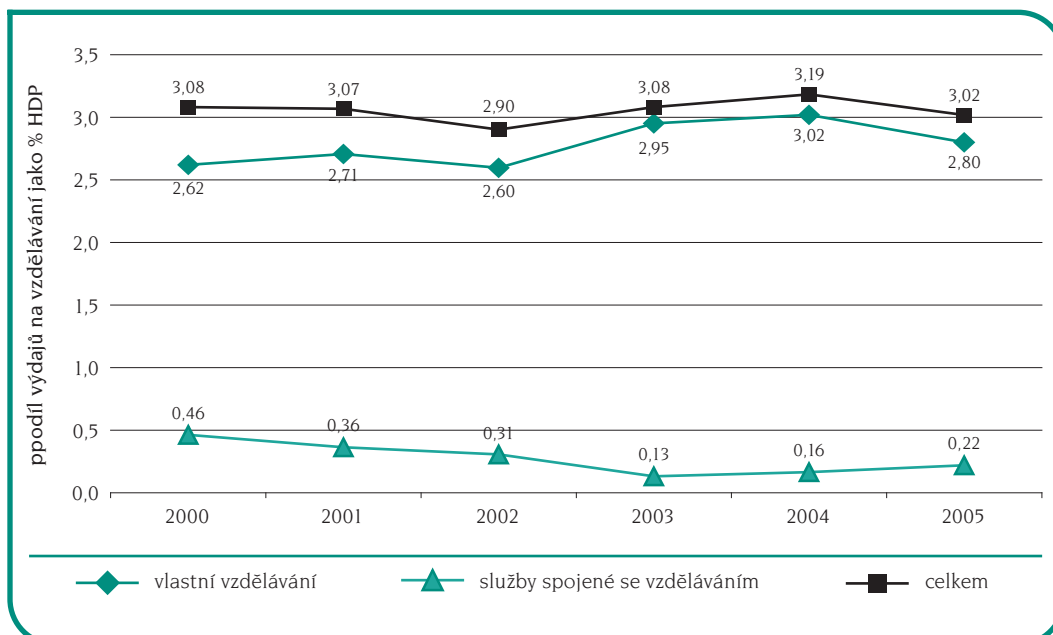
Obrázek 40: **Podíl výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v roce 2005**

Pro mezinárodní srovnání výdajů na vzdělávání je podstatný i indikátor charakterizující nejen celkové výdaje na vzdělávání, ale i jejich členění podle toho, na co byly použity – zda na vlastní vzdělávání, služby spojené se vzděláváním, případně na výzkum a vývoj. Vzhledem k rozdílnému způsobu využití finančních prostředků na jednotlivých vzdělávacích úrovních má smysl porovnávat výši výdajů podle účelu použití zvlášť v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání a zvlášť pro terciární vzdělávání. Aby bylo dosaženo jednotného měřítka pro porovnání, vztahují se tyto výdaje k HDP.

V České republice byly v roce 2005 vydány na primární, sekundární a postsekundární vzdělávání výdaje ve výši 3,02 % HDP. Z toho výdaje na vlastní vzdělávání činily 2,8 % DPH a výdaje na služby spojené se vzděláváním tvořily 0,22 % DPH. Pro porovnání – výdaje na tyto

Obrázek 41: **Podíl výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v České republice v letech 2000–2005**

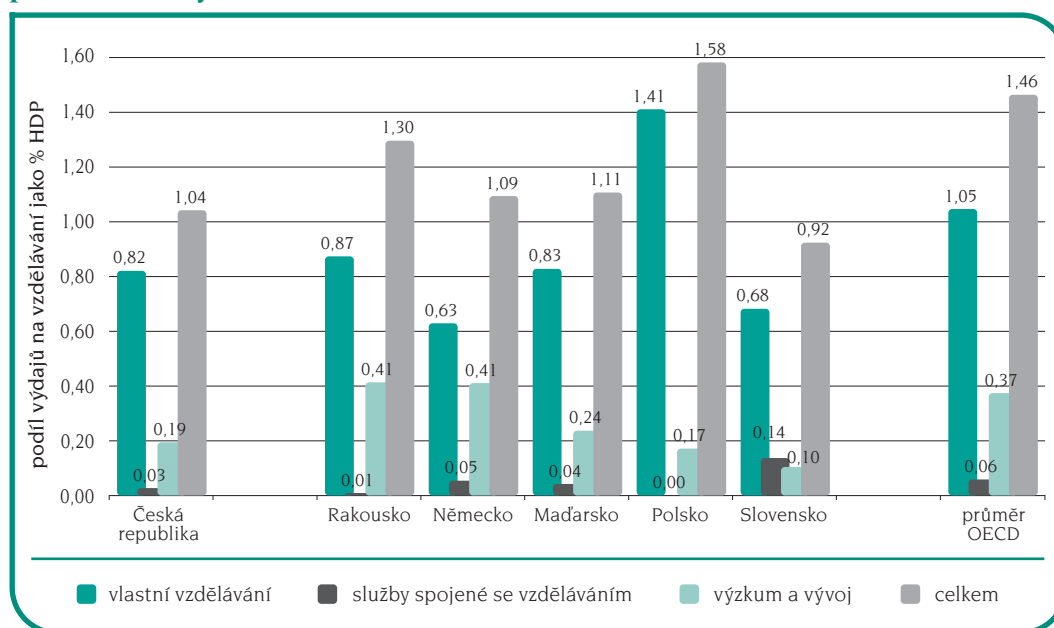
vzdělávací úrovně tvořily v průměru zemí OECD 3,8 % HDP, z toho výdaje na vlastní vzdělávání 3,44 % HDP a výdaje na služby spojené se vzděláváním 0,24 % HDP.

V porovnání s námi srovnávanými zeměmi vydá na vlastní vzdělávání žáků v primárním, sekundárním a postsekundárním vzdělávání méně finančních prostředků (jako podíl HDP) pouze Slovensko (2,47 % HDP), v případě ostatních zemí se jedná o více než 3 % HDP.

Naopak na služby spojené se vzděláváním vydá většina námi porovnávaných zemí s výjimkou Maďarska a Slovenska méně finančních prostředků vzhledem k HDP. Jedná se o hodnoty od 0,08 % HDP v Německu do 0,15 % HDP v Rakousku.

V závislosti na vývoji celkových výdajů na primární, sekundární a postsekundární vzdělávání a HDP se v období 2000–2005 vyvíjely v České republice i výdaje vztahované k HDP podle účelu využití. Výdaje na vlastní vzdělávání na této vzdělávací úrovni od roku 2002 do roku 2004 rostly až na 3,02 % HDP, v roce 2005 poklesly na 2,8 % HDP. Výše výdajů na služby spojené se vzděláváním ve sledovaném období vykazovaly v České republice rovněž rozkolísaný vývoj. V období 2000–2005 se tyto výdaje pohybovaly mezi 0,13 % HDP v roce 2003 a 0,46 % HDP v roce 2000.

Obrázek 42: **Podíl výdajů na terciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v roce 2005**

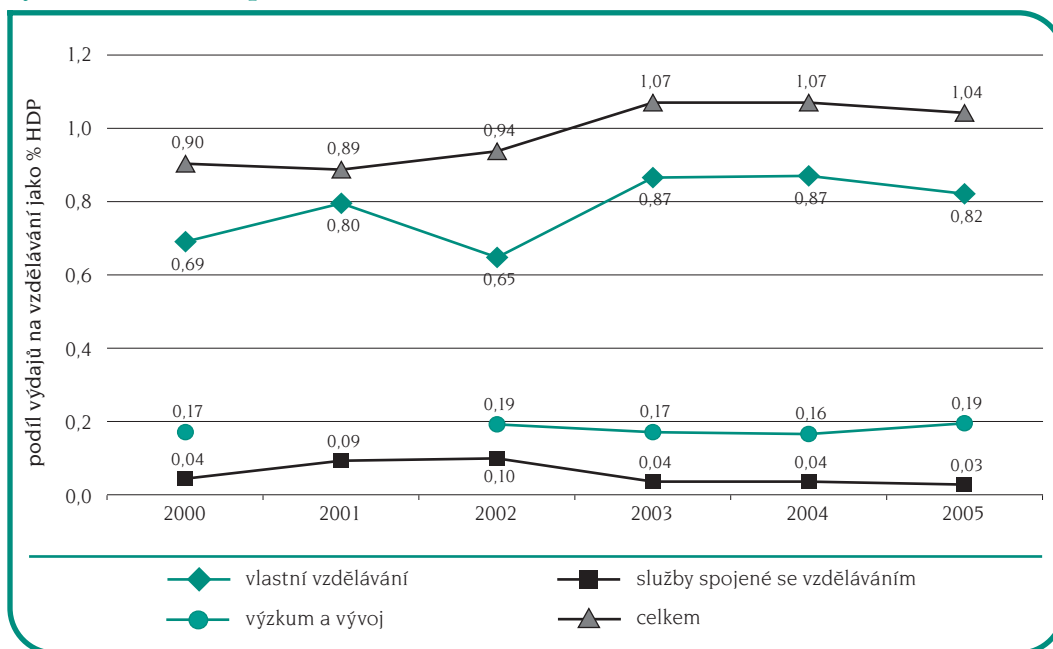

V terciárním vzdělávání hrají významný podíl výdajů vynaložených na tuto vzdělávací úroveň kromě výdajů na vlastní vzdělávání i výdaje na výzkum a vývoj. V roce 2005 byly v České republice vydány v terciárním vzdělávání na vlastní vzdělávání finanční prostředky ve výši 0,82 % HDP, na výzkum a vývoj ve výši 0,19 % HDP a na služby spojené se vzděláváním ve výši 0,03 % HDP. Ve všech třech případech se jedná o hodnoty nižší, než je průměr zemí OECD (1,05 %; 0,37 % a 0,06 % HDP).

Některé z námi porovnávaných zemí vydaly na vlastní vzdělávání studentů v terciárním vzdělávání výdaje nižší (vzhledem k HDP) než v České republice, a to Německo (0,63 % HDP) a Slovensko (0,68 % HDP). Obdobných hodnot jako Česká republika dosáhlo i Maďarsko (0,83 % HDP).

Výdaje na výzkum a vývoj v terciárním vzdělávání vztahné k HDP byly v roce 2005 vyšší v prakticky všech námi porovnávaných zemích s výjimkou Polska (0,17 % HDP) a Slovenska (0,1 % HDP). V Maďarsku se jednalo o výdaje na výzkum a vývoj ve výši 0,24 % HDP a v případě Rakouska a Německa shodně o 0,41 % HDP. Výdaje na služby spojené se vzděláváním se v jednotlivých zemích podstatně liší – různá výše výdajů je dána zejména širší poskytování služeb v rámci vzdělávacího systému. V rámci námi sledovaných zemí se výdaje na služby spojené se vzděláváním na terciární vzdělávací úrovni pohybují od 0 % v Polsku do 0,14 % na Slovensku.

Obrázek 43: **Podíl výdajů na terciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v České republice v letech 2000–2005**

Výdaje na vlastní vzdělávání studentů v terciárním sektoru se v České republice v období 2000–2005 pohybovaly na úrovni od 0,65 % HDP v roce 2002 do 0,87 % HDP v letech 2003 a 2004. Stejně jako výdaje na vlastní vzdělávání, i výdaje na výzkum a vývoj v terciárním vzdělávání jako podíl HDP vykazují ve sledovaném období rozkolísaný vývoj. Hodnoty se pohybovaly od 0,17 % HDP v letech 2000 a 2003 do 0,19 % HDP v letech 2002 a 2005.

Nejnižší podíl výdajů na terciární vzdělávání tvoří v České republice výdaje na služby spojené se vzděláváním – v letech 2000–2005 se výdaje pohybovaly od 0,03 % HDP v roce 2005 do 0,1 % HDP v roce 2002.

Struktura výdajů na vzdělávání ve členění na běžné a kapitálové a struktura běžných výdajů se počítá jako:

$$\frac{All_EXP_{ij}}{All_EXP} \cdot 100,$$

kde

All_EXP_{ij} – přímé veřejné výdaje na vzdělávání z veřejných rozpočtů na vzdělávací úrovni i na aktivitu j

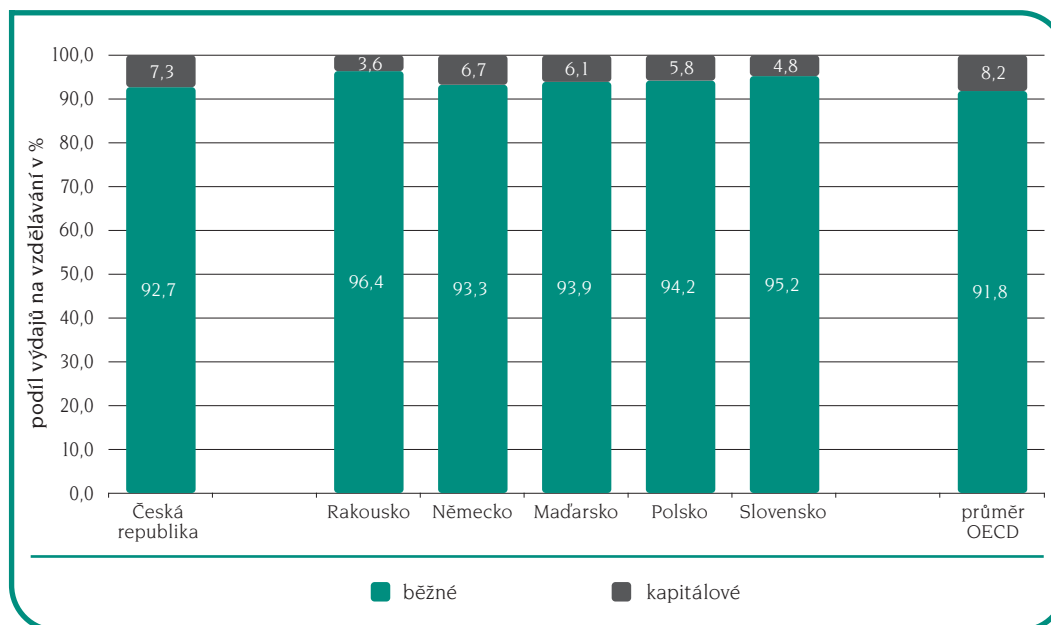
All_EXP – celkové výdaje na vzdělávací instituce

i – vzdělávací úroveň
primární, sekundární a postsekundární neterciární
terciární
vzdělávání celkem

j – účel využití
výdaje na platy ostatních pracovníků
celkové výdaje na platy zaměstnanců
ostatní běžné výdaje

Celkové výdaje na vzdělávání se člení na běžné a kapitálové. Kapitálové výdaje se započítávají v roce, kdy jsou vynaloženy, jedná se o poměrně vysoké částky, které nejsou obvykle vydávány každý rok ve stejné výši. Proto je pro porovnání výdajů na vzdělávání důležitý i indikátor charakterizující podíl běžných výdajů na vzdělávání na celkových výdajích vynaložených na vzdělávací instituce, protože právě běžné výdaje jsou realizovány každoročně a pravidelně.

Obrázek 44: **Struktura výdajů na vzdělávání v členění na běžné a kapitálové v roce 2005**

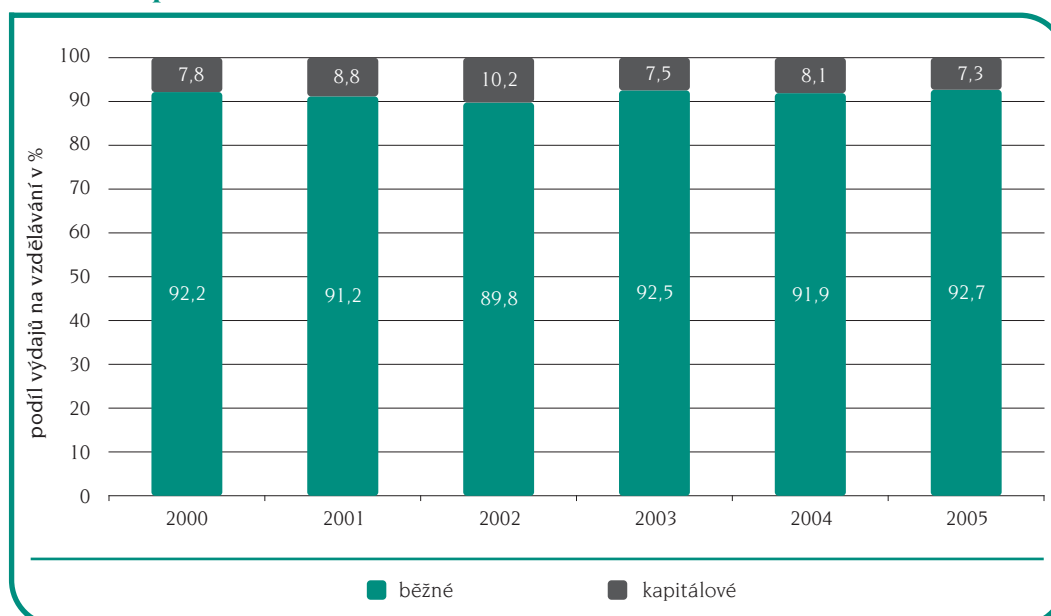

Běžné výdaje na vzdělávání tvořily v České republice v roce 2005 celkem 93 % celkových výdajů vynaložených na vzdělávací instituce. Jedná se o hodnotu mírně vyšší, než je průměr zemí OECD (92 %). Ve všech námi porovnávaných zemích běžné výdaje na vzdělávání tvoří více než 93 % výdajů na vzdělávání, nejvyšší je tento podíl v Rakousku (96 %) a na Slovensku (95 %).

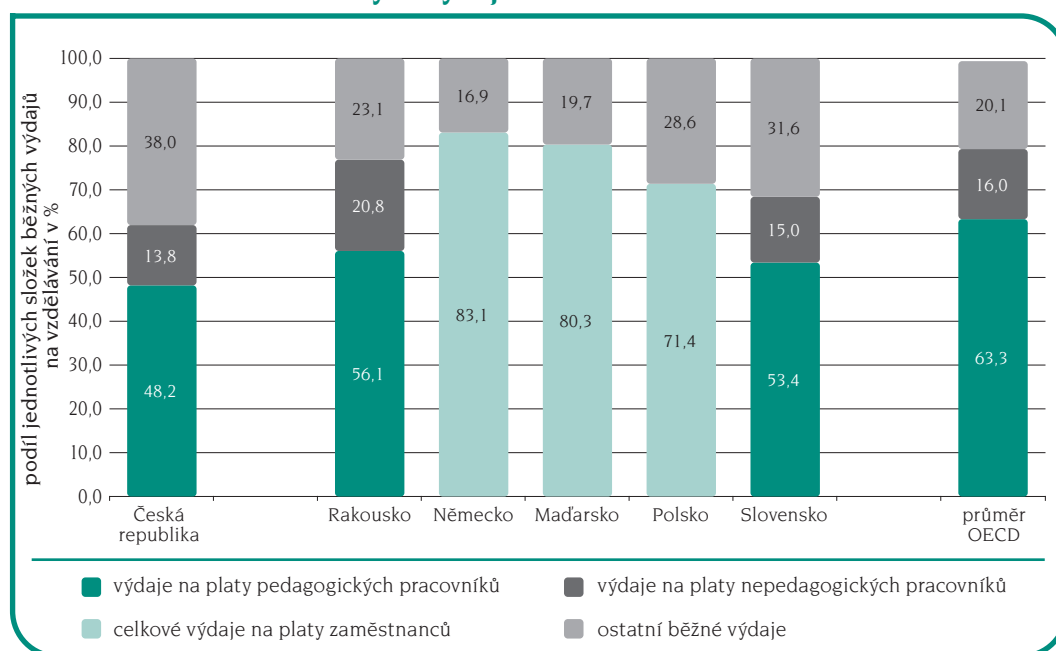
V České republice tvořily v období 2000–2005 běžné výdaje 90 %–93 % výdajů na vzdělávání. Jedná se tedy o poměrně vyrovnané hodnoty s výjimkou roku 2002, kdy byl podíl běžných výdajů nejnižší.

Pro mezinárodní porovnání je důležitý i indikátor charakterizující strukturu běžných výdajů. Velice diskutovaný je zejména podíl běžných výdajů použitých na platy zaměstnanců, a zejména na platy pedagogických pracovníků.

Obrázek 45: **Struktura výdajů na vzdělávání ve členění na běžné a kapitálové v České republice v letech 2000–2005**

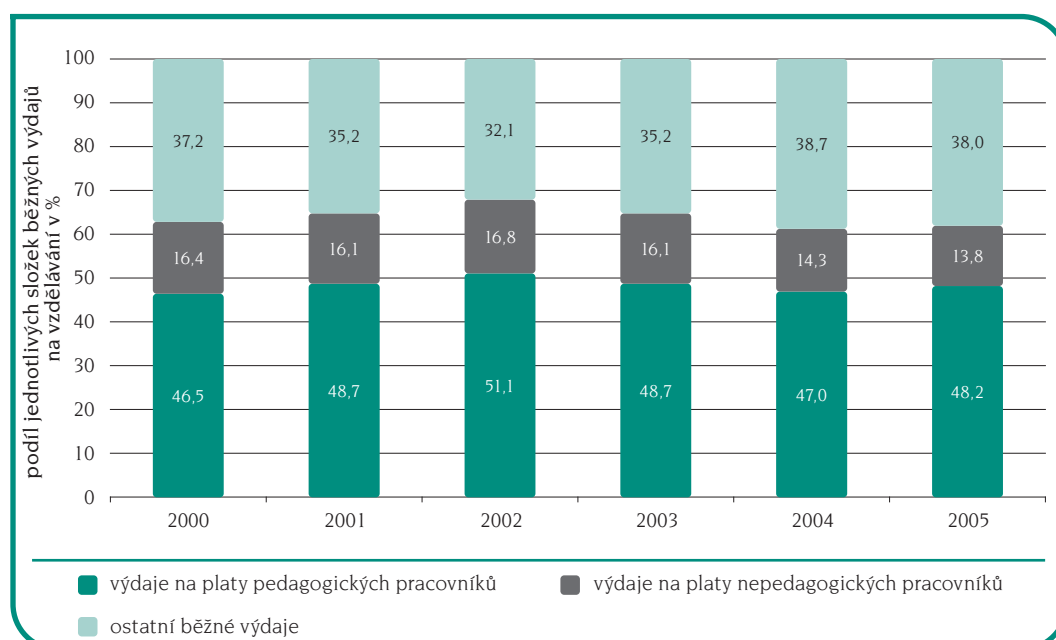
Obrázek 46: **Struktura běžných výdajů na vzdělávání v roce 2005**

V České republice tvořily v roce 2005 výdaje na platy zaměstnanců 62 % běžných výdajů. Jedná se o jeden z nejnižších podílů nejen mezi námi porovnávanými zeměmi, ale i v rámci zemí OECD. Průměr zemí OECD je o 17 p.b. (jedná se o 79 %) vyšší a některé z námi porovnávaných zemí vydají na platy zaměstnanců dokonce více než 80 % běžných výdajů (Německo a Maďarsko). Na druhou stranu na Slovensku se jedná pouze o 68 % běžných výdajů. V porovnání s průměrem zemí OECD vynaloží Česká republika poměrně malý podíl (48 %) běžných výdajů na platy pedagogických pracovníků. Podíl těchto výdajů je v průměru zemí OECD 63 %.

Podíl běžných výdajů vynaložených na platy a na ostatní běžné výdaje je ale nutné interpretovat s určitou opatrností. Některé země totiž zabezpečují činnosti spojené s provozem budov případně služby spojené se službami souvisejícími se vzděláváním pro-

Obrázek 47: **Struktura běžných výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005**

střednictvím osob v pracovním poměru (výdaje tedy započítávají do platů zaměstnanců), zatímco jiné tyto služby zabezpečují prostřednictvím externích firem a výdaje tedy započítávají do ostatních běžných výdajů.

V České republice se podíl běžných výdajů vynaložených na platy ve sledovaném období 2000–2005 pohyboval mezi 61 % a 68 %, nejvyšší podíl jsme zaznamenali v roce 2002, nejnižší v roce 2004. Finanční prostředky vynaložené na platy pedagogických pracovníků tvořily 47 %–51 % běžných výdajů.

■ ■ JAK EFEKTIVNĚ JSOU FINANČNÍ PROSTŘEDKY VE VZDĚLÁVÁNÍ VYUŽITY?

Závěrem bychom rádi zmínili indikátor, který se vztahuje k efektivitě vzdělávacího systému. Indikátor se zabývá vztahem mezi úrovní výdajů na vzdělávání a výsledky vzdělávání na vyšší sekundární úrovni. Tímto způsobem se snaží odpovědět na otázku týkající se efektivitě vzdělávacího systému.

Vzhledem k tomu, že se nejedná o každoročně publikovaný indikátor a vzhledem k tomu, že metodika jeho výpočtu se bude i nadále vyvíjet, nepublikujeme zde ani metodiku výpočtu, ani porovnání výsledků za jednotlivé země.

■ ■ POUŽITÁ LITERATURA

Education at a Glance 2001, OECD PUBLICATIONS, France, 2001
Education at a Glance 2002, OECD PUBLICATIONS, France, 2002
Education at a Glance 2003, OECD PUBLICATIONS, France, 2003
Education at a Glance 2004, OECD PUBLICATIONS, France, 2004
Education at a Glance 2005, OECD PUBLICATIONS, France, 2005
Education at a Glance 2006, OECD PUBLICATIONS, France, 2006
Education at a Glance 2007, OECD PUBLICATIONS, France, 2007
Education at a Glance 2008, OECD PUBLICATIONS, France, 2008
OECD Handbook for Internationally Comparative Education Statistics: Concept, Standards, Definition and Classifications, OECD PUBLICATIONS, France, 2004
Statistická ročenka školství 2007/08 Výkonové ukazatele, ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS, Praha 2008

■ ■ SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČSÚ	Český statistický úřad
EaG	publikace Education at a Glance
EU19	země Evropské unie, které jsou zároveň členskými zeměmi OECD
EUROSTAT	Statistický úřad Evropských společenství
HDP	hrubý domácí produkt
INES	program OECD Systém ukazatelů školských systémů
ISCED97	Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání
OECD	Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
p. b.	procentní bod
PPP	parita kupní síly
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
UOE	standardizované dotazníky EUROSTAT, OECD, UNESCO
USD	americký dolar
VaV	výzkum a vývoj

■ ■ OBSAH

VÝCHODISKA	4
Publikace Education at a Glance	4
Obsah publikace Education at a Glance	5
Indikátory OECD zabývající se financováním vzdělávání popisované v této metodické příručce	6
Český vzdělávací systém	7
Mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97	8
METODICKÉ VYMEZENÍ POJMU VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ	10
Co všechno zahrnují výdaje na vzdělávání?	10
Co všechno se za finanční prostředky určené na vzdělávání poskytuje?	12
Kdo finanční prostředky poskytuje?	13
Co je za finanční prostředky poskytováno?	15
Metodické vymezení národohospodářských indikátorů	16
METODICKÝ POPIS A VÝVOJ HODNOT INDIKÁTORŮ	17
Kolik stojí dítě/žák/student?	17
Vymezení indikátoru	17
Zdroj dat	18
Metodický popis	18
Dílčí indikátory	18
Průměrné roční celkové výdaje na dítě/žáka/studenta	19
Průměrné roční výdaje na žáka/studenta – na vlastní vzdělávání, služby spojené se vzděláváním a na výzkum a vývoj	22
Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni	26
Celkové výdaje na studenta v průběhu teoretické doby vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni	28
Průměrné roční celkové výdaje na žáka/studenta vztahované k HDP na obyvatele	29
Index změn ve výdajích na žáka a studenta	32
Kolik z bohatství státu je vynaloženo na vzdělávání?	34
Vymezení indikátoru	35
Zdroj dat	35
Metodický popis	35
Dílčí indikátory	35
Výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP	36
Index změn ve výdajích na vzdělávání vzhledem k HDP	39
JAKÉ JSOU VEŘEJNÉ A SOUKROMÉ VÝDAJE NA VZDĚLÁVÁNÍ?	40
Vymezení indikátoru	41
Zdroj dat	41
Metodický popis	41
Dílčí indikátory	41
Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání	41

Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní	44
Jaké jsou veřejné výdaje na vzdělávání?	48
Vymezení indikátoru	48
Zdroj dat	48
Metodický popis	48
Dílní indikátory	48
Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní vzhledem k HDP	49
Celkové veřejné výdaje na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní jako podíl celkových veřejných výdajů	51
Struktura celkových veřejných výdajů na vzdělávání	54
Jaké jsou výdaje studenta v terciárním vzdělávání a kolik veřejných subvencí obdrží?	57
Z jakých zdrojů pocházejí prostředky na vzdělávání a za co jsou utráceny?	57
Vymezení indikátoru	57
Zdroj dat	58
Metodický popis	58
Dílní indikátory	58
Výdaje na vzdělávání podle účelu vzhledem k HDP	58
Struktura výdajů na vzdělávání ve členění na běžné a kapitálové a struktura běžných výdajů	61
Jak efektivně jsou finanční prostředky ve vzdělávání využity?	64

■ ■ SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Zařazení vzdělávacích programů v ČR do mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání ISCED97	9
Tabulka 2: Klasifikace výdajů na vzdělávání	11

■ ■ SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Schéma vzdělávacího systému v České republice – platné od roku 2005	7
Obrázek 2: Průměrné roční výdaje na dítě a žáka v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v roce 2005	19
Obrázek 3: Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	20
Obrázek 4: Průměrné roční výdaje na žáka/studenta v postsekundárním neterciárním, terciárním a primárním až terciárním vzdělávání v roce 2005	21
Obrázek 5: Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	22
Obrázek 6: Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v roce 2005	23
Obrázek 7: Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v preprimárním, primárním a sekundárním vzdělávání v České republice v letech 2003–2005	24
Obrázek 8: Průměrné roční výdaje na vlastní vzdělávání studenta v terciárním vzdělávání a v primárním až terciárním vzdělávání v roce 2005	25
Obrázek 9: Průměrné roční výdaje na žáka na vlastní vzdělávání v postsekundárním neterciárním a terciárním vzdělávání v České republice v letech 2003–2005	25
Obrázek 10: Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni v roce 2005	26
Obrázek 11: Celkové výdaje na žáka v průběhu teoretické doby vzdělávání na primární a sekundární vzdělávací úrovni v České republice v letech 2003–2005	27
Obrázek 12: Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v roce 2005	29
Obrázek 13: Průměrné roční výdaje na žáka v preprimárním, primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v České republice v letech 2000–2005	30
Obrázek 14: Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v roce 2005	31
Obrázek 15: Průměrné roční výdaje na studenta v terciárním vzdělávání vzhledem k HDP na obyvatele v České republice v roce 2000–2005	32
Obrázek 16: Index změn průměrných ročních výdajů na žáka v primárním, sekundárním a postsekundárním neterciárním vzdělávání a související faktory mezi roky 2000 a 2005 (index změn vzhledem k roku 2000, stálé ceny roku 2000, rok 2000 = 100 %)	33
Obrázek 17: Index změn průměrných ročních výdajů na studenta v terciárním vzdělávání a související faktory mezi roky 2000 a 2005 (index změn vzhledem k roku 2000, stálé ceny roku 2000, rok 2000 = 100 %)	34

Obrázek 18: Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP v České republice a v zemích OECD v letech 2000–2005	36
Obrázek 19: Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP podle vzdělávacích úrovní v roce 2005	37
Obrázek 20: Roční výdaje na vzdělávání vzhledem k HDP podle vzdělávacích úrovní v České republice v letech 2000–2005	38
Obrázek 21: Index změn celkových ročních výdajů na vzdělávání podle vzdělávacích úrovní a HDP mezi roky 2000 a 2005 (stálé ceny roku 2000)	40
Obrázek 22: Podíl veřejných a soukromých výdajů na vzdělávání v roce 2005	43
Obrázek 23: Podíl soukromých výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	43
Obrázek 24: Podíl veřejných a soukromých výdajů na preprimární vzdělávání v roce 2005	44
Obrázek 25: Podíl veřejných a soukromých výdajů na preprimární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	45
Obrázek 26: Podíl veřejných a soukromých výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání v roce 2005	45
Obrázek 27: Podíl veřejných a soukromých výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	46
Obrázek 28: Podíl veřejných a soukromých výdajů na terciární vzdělávání v roce 2005	47
Obrázek 29: Podíl veřejných a soukromých výdajů na terciární vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	47
Obrázek 30: Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP podle vzdělávacích úrovní v roce 2005	49
Obrázek 31: Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP v letech 1995, 2000 a 2005	50
Obrázek 32: Veřejné výdaje na vzdělávání jako podíl HDP podle úrovní vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	51
Obrázek 33: Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v roce 2005	52
Obrázek 34: Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v letech 1995, 2000 a 2005	52
Obrázek 35: Podíl veřejných výdajů na vzdělávání jako podíl celkových veřejných výdajů v České republice v letech 2000–2005	53
Obrázek 36: Struktura veřejných výdajů na vzdělávání v roce 2005	54
Obrázek 37: Struktura veřejných výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	55
Obrázek 38: Podíl veřejných výdajů na vzdělávání na primární, sekundární a postsekundární neterciární úrovni vzdělávání v roce 2005	56
Obrázek 39: Podíl veřejných výdajů na vzdělávání na terciární vzdělávací úrovni v roce 2005	56
Obrázek 40: Podíl výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v roce 2005	59
Obrázek 41: Podíl výdajů na primární, sekundární a postsekundární neterciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v České republice v letech 2000–2005	59

Obrázek 42: Podíl výdajů na terciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v roce 2005	60
Obrázek 43: Podíl výdajů na terciární vzdělávání vzhledem k HDP podle účelu využití v České republice v letech 2000–2005	61
Obrázek 44: Struktura výdajů na vzdělávání v členění na běžné a kapitálové v roce 2005	62
Obrázek 45: Struktura výdajů na vzdělávání ve členění na běžné a kapitálové v České republice v letech 2000–2005	62
Obrázek 46: Struktura běžných výdajů na vzdělávání v roce 2005	63
Obrázek 47: Struktura běžných výdajů na vzdělávání v České republice v letech 2000–2005	63

INDIKÁTORY OECD – METODICKÁ PŘÍRUČKA EKONOMICKÉ INDIKÁTORY VE VZDĚLÁVÁNÍ

První vydání.

Vydal: Ústav pro informace ve vzdělávání – divize Nakladatelství TAURIS,
Senovážné nám. 26, Praha 1, v roce 2009 v nákladu 250 výtisků.

Zpracovala: RNDr. Michaela Kleňhová

Recenzovali: Ing. Soňa Fořtová, Doc. Ing. Daniel Münich, Ph.D.

Jazyková redakce: ÚIV – Divize informací a služeb.

Grafická úprava, sazba a tisk: ÚIV – divize Nakladatelství TAURIS.

www.uiv.cz

ISBN 978-80-211-0568-3